

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก” มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก และเพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัยเป็น 4 ตอน ประกอบด้วยตอนที่หนึ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก ที่ได้จากการถอดประสบการณ์กรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา โดยอาศัยการเลือกตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ตอนที่สอง รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก ซึ่งเป็นรูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากการนำรูปแบบที่ได้จากกรณีศึกษาที่ 1 ไปทดลองใช้ ตอนที่สาม ผลการเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจากการนำรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กระหว่างกรณีศึกษา 2 แห่ง และตอนที่สี่ ประสบการณ์และบทเรียนรู้จากการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก รายละเอียดแต่ละตอนมีดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก

ผลการวิจัยที่นำเสนอในตอนนี้เป็นผลการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการถอดประสบการณ์เกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กที่ได้จากการศึกษากรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จ (Best Practice) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กจำนวน 1 แห่ง โดยผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ระบบของรูปแบบการมีส่วนร่วมประกอบด้วยตัวป้อน (input) กระบวนการ (process) และผลที่ได้รับ (output) ส่วนที่ 2 แนวทางการนำรูปแบบการมีส่วนร่วมไปใช้ และส่วนที่ 3 เงื่อนไขและข้อจำกัดของรูปแบบการมีส่วนร่วม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ระบบของรูปแบบฯ: ตัวป้อน กระบวนการ และผลที่ได้รับ

การศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กกรณีศึกษาที่ 1 ใน 4 ประเด็นย่อย คือ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไปนั้น เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ให้เห็นถึงโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลเกี่ยวกับสภาพการมีส่วนร่วม ลักษณะการมีส่วนร่วม กระบวนการ วิธีการขั้นตอนของกิจกรรม และผลสำเร็จที่เกิดจากการมีส่วนร่วม โดยอาศัยข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสังเกต การสำรวจ การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากเอกสารวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก โดยนำเสนอใน 3 ประเด็น คือ 1) ตัวป้อน (input) ประกอบด้วย ภูมิหลังกรณีศึกษา สภาพการมีส่วนร่วม 2) กระบวนการ (process) การมีส่วนร่วม และ 3) ผลที่ได้รับ (output)จากการมีส่วนร่วม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 ตัวป้อน (input)

ตัวป้อน ในเบื้องต้นเป็นการนำเสนอสภาพโดยทั่วไปของชุมชนและโรงเรียนกรณีศึกษาที่ 1 เพื่อให้เห็นบริบทสังคมของชุมชนดังกล่าวที่จะเชื่อมโยงไปสู่รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก ดังต่อไปนี้

1.1.1 ภูมิหลังกรณีศึกษาที่ 1

การศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนและโรงเรียน A (นามสมมติ) ผู้วิจัยได้ใช้การศึกษาเอกสาร การสังเกต การสำรวจชุมชน การสัมภาษณ์ และการสนทนาพูดคุยจากบุคคลสำคัญในชุมชน แล้วนำเสนอข้อมูลตามประเด็นสำคัญต่อไปนี้

1.1.1.1 สภาพทั่วไปของชุมชน A

ชุมชน A เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลหนองพันจันทร์ กิ่งอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี ลักษณะทั่วไปของชุมชน A พื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนเป็นภูเขาและที่ราบบางส่วน พื้นที่ดังกล่าวเหมาะแก่การปลูกพืชไร่ พืชสวน และเลี้ยงสัตว์ ลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบมรสุม 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน โดยเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนเมษายน ฤดูฝน เริ่มจากเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม และฤดูหนาว เริ่มจากเดือน พฤศจิกายน ถึงเดือนมกราคมของทุกปี

ที่ตั้งและอาณาเขตของชุมชน A ตั้งอยู่ในเขตตำบลหนองพันจันทร์ อยู่ทางทิศเหนือของกิ่งอำเภอบ้านคา และทางทิศตะวันตกของจังหวัดราชบุรี โดยอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 99 องศา 26 ลิปดา ตะวันออก และระหว่างเส้นแวงที่ 13 องศา 28 ลิปดาเหนือ 24.1 พิลิปดาเหนือ มีความสูงจากระดับน้ำทะเล 212.00 เมตร ระยะทางห่างจากที่ว่าการอำเภอบ้านคา ประมาณ 3 กิโลเมตร โครงสร้างของชุมชน A ประกอบด้วย 114 ครัวเรือนโดยมีจำนวนประชากรจำนวน 425 คน แยก

เป็นเพศชาย 223 คน และเพศหญิง 202 คน ชุมชนส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพทำสวน ทำไร่ และการเกษตร

กระบวนการศึกษา และการพัฒนาตนเองของชุมชน A พบว่า ได้ให้ความร่วมมือกับ องค์การบริหารส่วนตำบล ตำบลหนองพันธ์จันทร์ในการเข้ารับการอบรม และร่วมสืบทอดโครงการ ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนดังนี้

1. โครงการการประกวดการประหยัดไฟฟ้า วัตถุประสงค์ของโครงการคือเพื่อให้ชุมชนเกิดความตระหนักมีความรู้และความสามารถในการบริโภคพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพส่งผลให้ชุมชนโดยรวมมีความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น

2. โครงการหลักสูตรท้องถิ่นด้านทรัพยากรและพลังงานวัตถุประสงค์ของโครงการคือ เพื่อให้ชุมชนเกิดความตระหนัก มีความรู้ เข้าใจและมีความสามารถในการบริโภคพลังงานได้อย่างมีประสิทธิภาพส่งผลให้ชุมชนโดยรวมมีความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น และเพื่อให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ความเป็นไปของสังคมของตนเอง การพัฒนาแนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษาภายในโรงเรียน

3. โครงการรณรงค์การประหยัดน้ำมันวัตถุประสงค์ของโครงการคือเพื่อให้ชุมชนเกิดความตระหนักมีความรู้และความสามารถในการบริโภคพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพส่งผลให้ชุมชนโดยรวมมีความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น

4. โครงการการอบรมจัดทำเตาเผาถ่านน้ำส้มควันไม้ วัตถุประสงค์ของโครงการคือ เพื่อให้ชุมชนได้มีความรู้ ความเข้าใจเทคโนโลยีประหยัดพลังงาน สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ชุมชนได้พัฒนาปรับปรุง ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีพลังงานทดแทน และเพื่อก่อให้เกิดกลุ่มอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

5. โครงการกองทุนเตาถ่านประสิทธิภาพสูงวัตถุประสงค์ของโครงการคือ เพื่อให้ชุมชนได้มีความรู้ ความเข้าใจเทคโนโลยีประหยัดพลังงาน สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ชุมชนได้พัฒนาปรับปรุง ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีพลังงานทดแทน และเพื่อให้ชุมชนเกิดการใช้อุปกรณ์พลังงานทดแทนอย่างมีประสิทธิภาพ

6. โครงการอบรมการจัดทำบ่อก๊าซชีวภาพวัตถุประสงค์ของโครงการคือ เพื่อให้ชุมชนได้มีความรู้ ความเข้าใจเทคโนโลยีประหยัดพลังงาน สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และเพื่อให้ชุมชนได้พัฒนาปรับปรุง ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีพลังงานทดแทน

7. โครงการการกำจัดขยะและการผลิตก๊าซชีวภาพระดับครัวเรือนวัตถุประสงค์ของโครงการคือเพื่อให้ชุมชนได้มีความรู้ ความเข้าใจเทคโนโลยีประหยัดพลังงาน สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และเพื่อให้ชุมชนได้พัฒนาปรับปรุง ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีพลังงานทดแทน

8. โครงการเตาเผาขยะไร้ควัน วัดอุประสงค์โครงการ คือเพื่อให้ชุมชนได้มีความรู้ ความเข้าใจเทคโนโลยี การประหยัดพลังงาน และสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันและอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

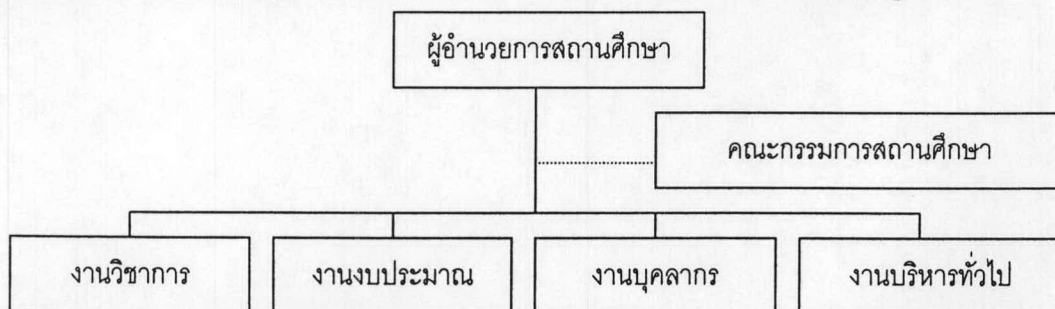
9. โครงการการจัดตั้งศูนย์พัฒนาอาชีพและถ่ายทอดความรู้ด้านพลังงานทดแทน วัดอุประสงค์ของโครงการคือ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเพิ่มรายได้สร้างอาชีพสร้างงานให้กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง และเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้เทคโนโลยีด้านพลังงานทดแทนภายในและภายนอกชุมชน

สภาพการพัฒนิตนเองของชุมชน A มีรูปแบบการดำเนินการที่หลากหลาย โดยการเข้าร่วมโครงการกับองค์การบริหารส่วนตำบลในลักษณะของการฝึกทักษะในโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่นและชุมชน เช่น โครงการหลักสูตรท้องถิ่นด้านทรัพยากรและพลังงาน เป็นโครงการที่มีกระบวนการดำเนินงาน วัดอุประสงค์ เป้าหมายที่ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยวัดอุประสงค์ของโครงการ มุ่งที่การปลูกฝังให้นักเรียนเยาวชนได้มีความรู้ในการประหยัดพลังงานและใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งมีความเข้าใจในอาชีพพื้นฐานของชุมชน และก่อให้เกิดการปลูกฝังแนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้กับนักเรียนและเยาวชนในพื้นที่อีกด้วย และในส่วนของโครงการอื่น ๆ เป็นโครงการที่มุ่งให้ชุมชนได้ตระหนักในคุณค่าของพลังงาน การอาชีพ และความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อความสามารถในการพึ่งพาตนเอง

1.1.1.2 สภาพทั่วไปของโรงเรียน A

โรงเรียน A ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลหนองพันจันทร์ กิ่งอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี เริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2517 มีเนื้อที่ทั้งหมด 12 ไร่ 1 งาน 37 ตารางวา เปิดทำการเรียนการสอนเมื่อ 17 พฤษภาคม 2517 ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 ปัจจุบัน ปัจจุบันจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนทั้งสิ้น 112 คน แยกเป็นระดับอนุบาล 20 คน ระดับประถมศึกษา 92 คน มีบุคลากรทั้งสิ้น 6 คน แยกเป็นเพศชาย 2 คน เพศหญิง 4 คน

โรงเรียน A มีการจัดระบบการบริหารงานแบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ งานด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป และมีคณะกรรมการสถานศึกษา สถานศึกษาคอยสนับสนุน ส่งเสริม และตรวจสอบการบริหารงานจัดการ ดังแผนภูมิต่อไปนี้

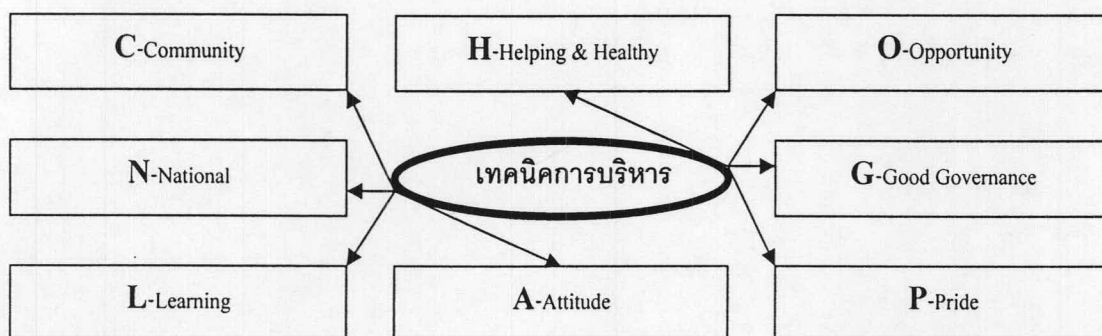

แผนภาพ 4.1 โครงสร้างการบริหารงานของโรงเรียน A

รูปแบบการบริหารงานของโรงเรียน A เน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมของคณะครู คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชนในการบริหารงาน และใช้เทคนิคการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายการจัดการศึกษา โดยเทคนิคดังกล่าวเป็นการคิดริเริ่มของผู้อำนวยการโรงเรียน ซึ่งได้สังเคราะห์ขึ้นให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของเทคนิคการบริหารงาน ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการบริหารจัดการงานการศึกษาให้ประสบความสำเร็จ

"..ตรงนี้ที่อาศัยเทคนิคการบริหารแบบมีส่วนร่วมนะเพราะที่มองว่ามันครอบคลุมในหลายๆ อย่าง ตรงนี้ที่ชอบและคิดว่าเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน" (ผู้บริหาร: 10 ธ.ค.50) ".เทคนิคการบริหารแบบมีส่วนร่วมนี้ผมเองมองว่ามันมีความหลากหลายดีครับ และดีใจที่ได้มีส่วนร่วมในการสร้างงานเสนอให้กับผู้บริหารเพื่อนำเสนอเทคนิคนี้ต่อหลาย ๆ โรงเรียนที่มาเยี่ยมชม.." (ครูอัตราจ้าง 2 : 7 ม.ค. 51)

จากการศึกษาเอกสารประกอบการสัมมนาเกี่ยวกับเทคนิคการบริหารงาน พบว่าเทคนิคดังกล่าวเป็นวิธีการบริหารจัดการในโรงเรียน A แห่งนี้จนได้รับความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านบุคลากร ชุมชน นักเรียน และโรงเรียน จนกลายเป็นสถานศึกษาที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของชุมชนและสังคม สามารถเป็นต้นแบบให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและสถานศึกษาอื่น ๆ ที่มีความสนใจที่จะศึกษาและเรียนรู้ได้เป็นอย่างดีโดยที่ เทคนิคดังกล่าวมีองค์ประกอบ 8 ด้าน ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพ 4.2 โครงสร้างเทคนิคการบริหารงานโรงเรียน A

จากแผนภาพข้างต้นสามารถอธิบายในแต่ละองค์ประกอบได้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

C-Community หมายถึง ชุมชน เป็นการนำชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยการแสดงบทบาทของการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และร่วมประเมินผลในการบริหารการศึกษาทั้งในด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และงานบริหารทั่วไป

"..การนำชุมชนเข้าร่วมตรงนี้ ชุมชนก็เข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะเป็นคณะกรรมการที่คอยดูแลในหลายๆ เรื่อง เวลาเราขอความช่วยเหลือเขาก็มา.." (ครูอัตราจ้าง: 2 มี.ค. 51) ".ที่แรกโรงเรียนนี้เขาจะยุบตอนนี้เป็นโรงเรียนอันดับหนึ่งของประเทศ เป็นฝีมือของพวกเรามาช่วยกันเพื่อหมู่บ้านเราไม่ได้ทำเอาหน้าเอาตา.." (ลุงอู่: 3 มี.ค. 51)

H-Helping & Healthy หมายถึง การให้การช่วยเหลือ และการมีสุขภาพที่ดีด้วหน้า ด้านนี้เป็นเทคนิคการให้ความช่วยเหลือและการขอความร่วมมือจากหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ลักษณะของกิจกรรมการดำเนินงานในด้านนี้ เริ่มต้นที่ผู้นำมีวิสัยทัศน์ในการมองเห็นคุณค่าของชุมชนโดยการเข้าไปช่วยเหลือและขอความช่วยเหลือจากชุมชนและยังมุ่งเน้นในการส่งเสริมการมีสุขภาพดีของผู้เรียนเป็นสำคัญ

“..อย่างมีโรงเรียนอื่นกำลังจัดอบรมนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมธรรมะ เราก็ขอเข้าไปช่วยเราพอทำอะไรได้บ้างให้กับเขา ก็เป็นการช่วยเหลือกัน เราก็ขออาสาไปเป็นคนสอนเด็กให้ไปโดยไม่คิดค่าน้ำมัน..” (ผู้บริหาร : 7 ม.ค. 51) “..ชุมชนที่นี้ดี เราก็ได้ชุมชนนี้แหละในการหาข้อมูล ในเรื่องของแนวทางในการพัฒนา ก็มีการประชุมปรึกษากัน เพื่อหาทางออก...ก็ต่อสู้กันมา เราก็ไม่น่าเชื่อว่าผ่านวิกฤตได้มีหลายโรงบอกว่าแยะเต็มทีแล้วจะทำไ้ เราก็ต้องทำให้ได้ ชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือ ทำอะไรก็ทำ..” (ครูผู้สอน 1 : 6 มี.ค. 51)

O-Opportunity หมายถึง การใช้โอกาสที่มี และการให้โอกาสที่ดี เป็นการไขว่คว้าและหยิบเอาโอกาสที่ดีเมื่อมีโอกาสในสิ่งที่ส่งผลที่ดีต่อการจัดการศึกษา รวมทั้งการให้โอกาสนักเรียนและบุคลากรในการพัฒนาความก้าวหน้าในอาชีพและมองเห็นโอกาสจากชุมชนในการนำชุมชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการศึกษา

“..โอกาสอะไรมีเรารับคว้าเอาไว้ พี่ได้อาสาสมัครจากอเมริกามาช่วยเป็นวิทยากรนับว่าเป็นโอกาสที่ดี..ผู้อำนวยการโรงเรียนแห่งหนึ่ง (ไม่ขอเอ่ยนาม)ที่จะต้องต้อนรับชาวต่างชาติได้กล่าวกับพี่ว่า “ผมก็นึกว่าเป็นกรรมของผมที่ต้องมาดูแล” แต่ตรงนี้พี่กลับมองว่าเป็นบุญของเราจริงๆ ที่ได้สัมผัส ดีใจมาก ๆ..” (ผู้บริหาร: 5 มี.ค. 51) “..จะมีมาเรื่อย ๆ นะสำหรับทุนแต่ไม่ได้มีใครอนุเคราะห์ตายตัว ส่วนใหญ่เราจะออกไปประสานกับองค์กรภายนอกก็มีเพื่อนๆ ช่วยประสานให้อีกทาง ค่ายอาสาเราจะประสานไปกับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ถ้ามีเราขอด้วย เหมือนเราพูดทิ้งท้ายไว้ว่า ให้เขาเห็นคุณค่า ถ้ามีโอกาส ก็เรียนเชิญ.. “....เวลาพี่ไปไหนเราจะพูดทิ้งท้ายไว้ “ถ้าอยากทำบุญวันเกิดก็เรียนเชิญที่โรงเรียนได้นะคะ” บางทีเราก็ได้ข่าวสาร เด็กได้กินทั้งเดือนจะดีกว่าการมาเลี้ยงวันเดียวขอเป็นข่าวสาร ผูกผ่านเพื่อนๆ ใครรู้จัก ใครมีโอกาสก็บอกต่อกันไป อู้ย! ทำบุญหรือเราให้กระสอบหนึ่งหรืออยากทำบุญวันเกิดไหมข่าวสารโรงเรียนหมดพอดีเลย..” (ผู้บริหาร : 20 ก.พ. 51)

N-National หมายถึง ความรักชาติ เป็นกระบวนการปลูกฝังให้บุคลากรและนักเรียนทุกคนในสถานศึกษามีความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ โดยจะมีการวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาพร้อมกับชุมชน ว่าประเด็นใดที่น่าจะนำเป็นแกนหลักในการพัฒนาก่อน และการพัฒนาก็เน้นที่ความหลากหลายของกิจกรรมเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์

“..เราทำงานเริ่มต้นพร้อมกันสามด้าน เราเล่นในเรื่องความประพฤติเด็กก่อน เริ่มจากผู้อำนวยการเชิญผู้ปกครองมาประชุม เพื่อขอเด็กเข้าค่าย เราก็ติดต่อวิทยากร...เรามีการวางหลักสูตรโดยเชิญคณะกรรมการมาร่วมประชุมเราจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กได้อย่างไร เราก็เอาหลักสูตรที่เราสร้างขึ้นไปได้เลย...และหลังจากเด็กลงมาจากวัดเมื่อจบหลักสูตร เราก็ประชุมครูโดยที่ครูก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้วย เด็กเป็นมาอย่างไรถูกพัฒนามาอย่างไร ครูก็ต้องทำให้เป็นแนวเดียวกัน เพราะถ้าครูขึ้นต้นดูแลเด็กดีแต่พอส่งต่อห้องถัดไปต้องปฏิบัติเป็นแนวเดียวกัน ดูแลต่อเนื่องกัน ทุกอย่างต้องเป็นแนวเดียวกัน..” (ครูผู้สอน 1 : 6 มี.ค. 51)

G-Good Governance หมายถึง หลักธรรมาภิบาล เป็นหลักการบริหารจัดการองค์กรที่ดี ซึ่งประกอบด้วยหลักพื้นฐาน 6 ประการ คือ **หลักนิติธรรม** หมายถึง การกำหนดกฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่เป็นที่ยอมรับและพร้อมใจปฏิบัติของคนในองค์กร **หลักคุณธรรม** ได้แก่ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม ซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน มีระเบียบ ตลอดจนมีความชอบธรรมในการใช้อำนาจ **หลักความโปร่งใส** หมายถึง มีการเปิดเผยข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมา ข้อมูลถูกต้อง รวดเร็ว ไม่บิดเบือนหรือปิดบัง บุคคลอื่นมีโอกาสได้เข้าถึงข้อมูลนั้น **หลักความมีส่วนร่วม** ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ทุกคนในสังคมได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไข และร่วมรับผิดชอบ **หลักความรับผิดชอบต่อสังคม** คือ ต้องมีความรับผิดชอบต่อและสร้างกระบวนการให้หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาตรวจสอบการทำงานของบุคคลต่าง ๆ ในองค์กร เพื่อยืนยันถึงการปฏิบัติงานอย่างโปร่งใส และ **หลักความคุ้มค่า** ได้แก่ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีข้อจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด คัดเงิน คัดเวลา และแรงงาน

“..ผอ. เก่ง ถ้าเป็นในเรื่องจิตใจผู้ชายสู้ไม่ได้ ดูแลลูกน้องดีมาก ลูกน้องจะรัก ที่แรกเรากลับเราจะเข้ากันไม่ได้ พอตอนนี้สบายมาก เข้ากันได้..” (ที่ปรึกษาชุมชน : 3 มี.ค. 51) “..ที่ต้องช่วยทำงานหลายอย่าง สอนภาษาไทยช่วงชั้นที่ 1 2 3 เพราะผู้บริหารบอกที่ว่าไม่มีใครเหมาะสมเท่ากับพี่ พี่ทำอนามัยโรงเรียน พี่ทำอาหารกลางวัน พี่ทำบัญชีเงินอาหารกลางวัน ทำสหกรณ์เราก็ต้องกางบัญชี ทำการเงินที่ต้องทำทุกวัน ถ้าไม่ทำมันจะไม่เรียบร้อยเพราะต้องมีการรายงานผู้บริหารและชุมชนทราบ”(ผู้แทนครู:10 ธ.ค. 50) “..ส่วนในเรื่องของบุคลากรผู้อำนวยการก็ได้ดูแลในเรื่องของบุคลากรได้มีการให้โอกาสในการทำงานสำหรับบุคลากรที่ยังด้อยคุณภาพโดยให้โอกาส 6 เดือน 1 สัปดาห์จะปรับตัวเองใหม่ ส่วนที่แล้วก็แล้วไป ก็มีการปรับตัวกัน..” (ครูผู้สอน 1 : 6 มี.ค. 51)

L-Learning หมายถึง การเรียนรู้ เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างหลากหลาย ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ความต้องการของผู้เรียน และมุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างเต็มศักยภาพ

“..เด็กที่นี่ไม่มีเวลาทะเลาะกัน เขาทำงานตามหน้าที่..และเวลาที่สอนถ้าเด็กที่ไม่เด่นไม่ดังเหมือนในเมือง ถ้าอ่านหนังสือไม่ได้ก็ต้องมานั่งซ่อม สระอะ สระอาใหม่ เพราะเขาไม่เก่งและไม่ได้มาโรงเรียน..” (ผู้แทนครู: 10 ธ.ค. 50) “..พอหลังจากกิจกรรมนี้เราได้ติดต่อกับพุทธศาสนาวินิจฉัยขอความเมตตาจากศูนย์ ขอให้เด็กได้เข้าเรียนในศูนย์..เราให้เด็กเรียนทุกคนตั้งแต่ป.5-6.” (ครูผู้สอน 1: 6 มี.ค. 51) “..การดำเนินการจัดการเรียนการสอนแบบช่วงชั้นเราก่อนข้างได้ผลเช่น เรารวม ป.1-2 เราจะไม่ยึดหนังสือเรียนเราจะยึดจุดประสงค์การเรียนรู้เป็นสำคัญ ก็เป็นการแก้ปัญหาที่เราารู้สึกพอใจ บางทีพระก็จะร่วมสอนด้วย อย่างคอมพิวเตอร์เราก็มารวมช่วงชั้นเรียนด้วยกัน และเราก็จัดชั่วโมงเรียนปกติ..” (ผู้บริหาร : 20 ก.พ. 51)

A-Attitude หมายถึง ทักษะคติ เป็นการสร้างทัศนคติเชิงบวกให้เกิดขึ้นกับบุคลากรทุกคนในหน่วยงาน และเป็นไปในทิศทางเดียวกันโดยการเป็นทั้งแบบอย่างและการให้แง่คิดเพื่อจุดประกายความตระหนักในหน้าที่การงาน

“..ที่จะขอเพื่อนครูทุกคนว่าขอให้ทำงานด้วยจิตสำนึกของความเป็นครู และมีความภาคภูมิใจในคำว่า “ข้าราชการ” เพราะหมายถึงเข้ารับใช้ของพระราชา ให้ทุกคนทำงานด้วยจิตตระหนักและสำนึกในการตอบแทนพระคุณของแผ่นดิน..” (ผู้บริหาร : 6 มี.ค. 52) “..คนที่ทำความดี ความดีก็จะคุ้มครอง ทุกวันนี้จะสบายใจ ตอนนี้รู้สึกดีและภาคภูมิใจกับคำว่าครูมาก..” (ครูอ้อย : 4 มี.ค. 51) “..ครูที่นี้ทำงานทุ่มเทกันมาก มีดแล้งก็ไม่ยอมกลับบ้าน บางทีที่ต้องบอกให้กลับบ้าน ถึงจะบอกก็ไม่ยอมกลับบ้านเขาทำส่วนนี้ด้วยใจนะเราไม่เคยบังคับ..” (ผู้บริหาร : 7 มี.ค.51) “แต่ที่นี้ (โรงเรียน A) เขาพร้อมใจกันหมดเลย ทั้งผู้อำนวยการและครู และอาจารย์ จะอยู่ประจำ เสาร์-อาทิตย์ก็ไม่หยุด” (ป่าอิม: 9 มี.ค. 51) “..ที่สำคัญคือทัศนคติของครู เพราะเขาทำโดยไม่หวังความดีความชอบที่มองว่าเขาศรัทธาในอาชีพมากกว่า เขายังทำมากเขายังได้มาก ถึงไม่ใช่วัตถุ แต่ได้คุณค่าของจิตใจ” (ผู้บริหาร : 7 มี.ค. 51)

P-Pride หมายถึง ความภาคภูมิใจ รางวัล และเกียรติยศ เป็นแนวทางในการสร้างความเป็นเลิศให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน บุคลากร และชุมชน ให้ทุกคนประสบความสำเร็จ มีความภาคภูมิใจ และเห็นคุณค่าของตนเอง ร่วมภาคภูมิใจและเป็นส่วนหนึ่งในทุกความสำเร็จ

“..มีประธานนักเรียนที่เราเป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จนั้นดีใจมากเด็กเขาได้รับรางวัลพระราชทาน ถึงไม่ใช่ฝีมือเราแต่เราก็มีส่วนทำให้เขาอ่านออกเขียนได้ คล้ายว่า เราเอาดินมาปั้นให้เป็นก้อนแล้วครูท่านอื่นเอาดินก้อนนั้นไปปั้นให้เป็นดาว..” (ผู้แทนครู : 4 มี.ค. 51) “..ตอนนี้ที่นี้เราก็ตีใจเราชอบตรงนี้เด็กเรียนแล้วเขามีความสุขให้ช่วยอะไรเราก็ช่วยเขาเต็มที่..” (ผู้ปกครอง 1: 9 มี.ค. 51) “..การพัฒนาได้เริ่มเมื่อ 4-5 ปี ก่อน และได้กลายเป็นโรงเรียนระดับประเทศ นักเรียนได้รับรางวัลพระราชทาน เป็นความภาคภูมิใจของเรา เราเคยจะโดนยุบนี่หน้า ทำไม่เปลี่ยนมาเป็นอย่างนี้เราก็มภูมิใจ เราด้วยกันปลุกต้นไม้ มีหลายโรงมาดูแบบอย่างมาดูต้นแบบจากเรา..” (ลุงอู๋ : 3 มี.ค. 51)

จะเห็นได้ว่าเทคนิคการบริหารของโรงเรียน A เป็นปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการศึกษาของสถานศึกษาและชุมชนแห่งนี้จนประสบความสำเร็จ โดยแนวคิดของผู้บริหารสถานศึกษาที่ได้จัดสรรองค์ประกอบเหล่านี้ และได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการเพื่อแก้ไขสภาพปัญหาการบริหารจัดการที่โรงเรียนแห่งนี้กำลังประสบอยู่ ให้ได้รับการพัฒนาปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงจากคำว่า “วิกฤต” กลายมาเป็น “สถานศึกษาขนาดเล็กต้นแบบ”

คำว่า “วิกฤติ” ของชุมชน A เมื่อย้อนกลับไปประมาณ 5-6 ปี โรงเรียนแห่งนี้ได้ถูกขึ้นรายชื่อโรงเรียนที่จะถูกยุบ (Black list) เนื่องจากมีนักเรียนไม่ถึง 60 คน คุณภาพการศึกษาต่ำ ชุมชนขาดการยอมรับ สภาพปัญหาดังกล่าวส่งผลให้พ่อแม่ ผู้ปกครองย้ายนักเรียนไปเรียนที่อื่น

“..แต่ก่อนนั้นโรงเรียนจะโดนยุบก็รู้สึกไม่ดี เป็นห่วงลูกหลานที่จะต้องเดินทางไกลไปเรียนที่อื่น เราก็ยังลงชื่อกันคัดค้านไว้ อย่าเพิ่งยุบเลย สงสารเด็ก ๆ และผู้ปกครองต้องดูแลลูกหลานทั้งในเรื่องของการเดินทาง การเงิน ค่ารถ ค่าเรือ อาจจะไม่ไหว..” (ผู้แทนองค์กรชุมชน : 3 มี.ค. 51) “..ตอนแรกโรงเรียนนี้จะล่มเขาจะยุบแล้ว..ครูใหญ่คนเก่ามา 2 เดือนแล้วก็ไปเพราะเจอครูกินเหล้า ก็เลยไม่อยากอยู่..” (ลุงอู๋ : 3 มี.ค. 51)

1.1.2 สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน

สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กกรณีศึกษาที่ 1 พบว่าชุมชนได้เริ่มตระหนักและให้ความสนใจในการเข้ามาร่วมบริหารจัดการในช่วงประมาณ 5-6 ปี (พ.ศ. 2545-พ.ศ.2551) ย้อนไปในช่วงอดีตที่ผ่านมา (พ.ศ. 2540 – พ.ศ. 2544) โรงเรียนและชุมชน A ยังไม่ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป สถานการณ์ต่าง ๆ อยู่ในภาวะวิกฤต ดังข้อมูลต่อไปนี้

“แต่ก่อนเราไม่ได้เป็นอย่างนี้ บางคนก็ตั้งใจทำงาน บางคนก็ทำแบบขอไปที เราก็ไม่มีกำลังใจในการทำงาน บางคนก็มาสาย เมามามากก็มี หลับบนโต๊ะก็มี” (ผู้แทนครู: 3 เม.ย. 51) “ช่วงแรก พ.ศ. 2544 ผู้อำนวยการ ก็ย้ายมาที่นี่ เจอสภาพปัญหาในหลายด้าน บอกว่าสู้ไม่ไหวนะมีแต่ปัญหาเยอะมากมันเป็นเหตุการณ์ที่วิกฤติมาก ช่วงนั้นโรงเรียนกรณีศึกษาที่ 1 มีนักเรียน ไม่ถึง 60 คน มีโอกาสที่จะถูกยุบ”(ครูผู้สอน 1 : 6 มี.ค. 51) “..ตรงนี้ ใครก็ไม่อยากมา เขารู้ประวัติ มีปัญหาเยอะก็ไม่อยากมา นอกจากปัญหาบุคลากรแล้ว ข้อมูลต่าง ๆ ก็ไม่เป็นระบบ พี่มาถึง พบว่าในส่วนของเอกสารเยอะ ไม่มีคนทำเพราะลำพังที่เขาทำหน้าที่สอนยังไม่ได้เต็มที่ ตอนนั้นเป็นยุคที่ไม่ดี” (ผู้บริหาร: 7 มี.ค. 51) “เมื่อก่อนไม่ดีมากๆเลย พอหลัง ๆ ก็มาร่วมกันพัฒนาให้ดีขึ้น” (ผู้ปกครอง: 20 มี.ค. 51)

จะเห็นได้ว่าในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2544 สถานศึกษาขนาดเล็กแห่งนี้ประสบกับสภาพปัญหาในด้านต่าง ๆ ทั้งในแง่ของระบบการบริหารจัดการ ภาวะการขาดผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ การขาดแคลน

บุคลากร และบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ ณ ขณะนั้นขาดประสิทธิภาพในการทำงาน สภาพปัญหาดังกล่าวส่งผลให้ในช่วงนั้นครุฑจากชุมชนเริ่มลดลงการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนจึงยังไม่เต็มที่

“เราไม่ค่อยพอใจกับการจัดการเรียนการสอนนะในช่วงก่อนนั้น เราก็พากันเอาลูกหลานย้ายไปเรียนที่อื่น” (ผู้ปกครอง: 4 มี.ค. 51) “..ผมมองว่าชุมชนเขาไม่ครุฑในโรงเรียนเราคงต้องหาวิธีการเรียกครุฑกลับคืนมาเป็นอันดับแรก”(ครูศักดิ์: 6 มี.ค. 51)

ปัจจุบันพบว่าสถานศึกษาและชุมชน A ได้เปลี่ยนไปสู่การเป็นสถานศึกษาและชุมชนต้นแบบที่สืบเนื่องจากกระบวนการบริหารจัดการและการอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการร่วมจัดการศึกษา

“ชุมชนที่นี้ดี เราก็ได้ชุมชนนี้แหละในการหาข้อมูล ในเรื่องของแนวทางในการพัฒนา ก็มีการประชุมปรึกษากัน เพื่อหาทางออก” (ครูผู้สอน1 : 6 มี.ค. 51) “..ตอนนี้เป็นโรงเรียนที่ได้รับการยอมรับ เป็นฝีมือของพวกเรา เรามาช่วยกันเพื่อหมู่บ้านเราไม่ได้ทำเอาหน้าเอาตา..” (ลุงอู่ : 3 มี.ค. 51)

สภาพปัจจุบันของสถานศึกษาขนาดเล็กแห่งนี้ นอกจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ในเบื้องต้นดังที่กล่าวมาแล้วนั้น การศึกษารอบนอกผ่านสื่อในบริบทสังคมไทยยังพบว่า สื่อต่างๆ ในสังคมได้ให้การยอมรับในความสามารถของการร่วมกันแก้ไขปัญหาของโรงเรียนและชุมชนแห่งนี้ที่เปลี่ยนวิกฤตให้กลับมาเป็นโอกาสสามารถพลิกสถานการณ์จากการเป็นสถานศึกษาในรายชื่อบัญชีดำที่จะต้องถูกยุบการจัดการศึกษาให้เปลี่ยนมาเป็นสถานศึกษาต้นแบบ

“สภาพการบริหารจัดการของโรงเรียน A สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชนิวรีเขต 1 เดิมที่เป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่ด้อยคุณภาพ เมื่อ 3 ปีที่ผ่านมาโรงเรียนแห่งนี้ถูกจัดเป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่วิกฤต และด้อยคุณภาพ ถูกขึ้นบัญชีดำ (black list) โดยเป็นโรงเรียนที่มีโอกาสจะถูกยุบ แต่ในขณะนี้โรงเรียนแห่งนี้ได้พลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส ได้ถูกพัฒนาให้กลับมาอยู่ในระดับแนวหน้าทั้งที่อยู่ในภาวะขาดแคลนบุคลากร ความตั้งใจของคณะครู ผู้บริหาร ตลอดจนชุมชนที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และการจัดการเรียนการสอนได้นำเอาวิถีพุทธมาใช้ มีการสร้างผลงานให้เป็นที่ประจักษ์กับชุมชน รางวัลของครูและนักเรียนที่ได้รับในระดับประเทศ ความสำเร็จดังกล่าวจึงทำให้สื่อต่างประเทศหันมามองและชื่นชมในการบริหาร และการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนดังกล่าว” (หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ ฉบับวันจันทร์ ที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551)

จะเห็นได้ว่าพัฒนาการในการแก้ไขปัญหาของชุมชน A และความร่วมมือของชุมชนในภาพรวมนั้นทั้งโรงเรียนและชุมชนต่างร่วมมือกันในการพัฒนาชุมชนของตนให้ประสบความสำเร็จได้อย่างน่าภาคภูมิใจ

ในลำดับถัดไปเป็นการศึกษาสภาพของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กในประเด็นย่อย คือ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไปซึ่งในแต่ละด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1.2.1 การมีส่วนร่วมของชุมชนด้านวิชาการ

สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กด้านวิชาการพบว่าชุมชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางและความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น โดยเข้ามาช่วยในรูปของคณะกรรมการสถานศึกษาอย่างเป็นทางการ

"..เริ่มจากเราก็ไม่ได้สนใจเพราะเห็นว่าเป็นหน้าที่ของโรงเรียนเขา เราก็ดูแลในส่วนของคุณลูกบ้านเรา. พอตอนหลังก็ได้มีส่วนร่วมรับรู้มากขึ้นก็เข้าไปเป็นกรรมการสถานศึกษากับเขา ก็ช่วยกันคิดนะว่าเรามีอะไรดีๆ ในชุมชนเราที่พอจะพัฒนานักเรียนได้เราก็เสนอไป.." (ผู้แทนองค์กรชุมชน : 3 มี.ค. 51) "แต่ก่อนก็ไม่ได้สนใจ เพราะเรามีอะไรต้องทำ ทำสวนทำไร่และอีกอย่างโรงเรียนก็ไม่ได้เชิญก็ถือว่าเป็นหน้าที่ของใครของมัน มาตอนนี้มาเป็นประธานกรรมการก็ตั้งใจที่จะได้พัฒนาโรงเรียนของเรา ก็เต็มที่นะกับงานตรงนี้.." (ประธานกรรมการ: 20 ก.พ. 51) "ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะของการเป็นคณะกรรมการ คอยดูแลในหลายๆ เรื่องก็ร่วมกันเสนอในส่วนของการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน.." (ครูอัตราจ้าง: 2 มี.ค. 51) "เราก็ได้ชุมชนนี้แหละในการให้ข้อมูล และนำเสนอแนวทางในการพัฒนา โดยการประชุมกัน เพื่อหาทางออก.." (ครูผู้สอน1: 6 มี.ค. 51) "คณะกรรมการก็ร่วมกันเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ร่วมตัดสินใจ อย่างภูมิปัญญาแหล่งเรียนรู้ของเราในชุมชนเรามีอะไรดีๆ เราก็เสนอออกมา ครูที่นี่ก็ร่วมกันกับชุมชนในการทำโครงการเพื่อพัฒนาเด็ก.." (ผู้บริหาร: 10 ธ.ค. 50)

ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดหาจัดเตรียมวัสดุและอุปกรณ์ สื่อประกอบการเรียนการสอน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่การเรียนการสอน ในประเด็นนี้ชุมชนได้จัดเตรียมและจัดหาแหล่งความรู้ในชุมชนเพื่อการเสริมประสบการณ์ให้กับนักเรียน ตัวอย่างของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ร่วมจัดการศึกษากับโรงเรียนคือ เรือนเพาะชำเห็ด และศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

"..เรือนเพาะชำเห็ดก็เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดีมาก ๆ ในชุมชนเรา โรงเรียนก็จะพานักเรียนออกนอกสถานศึกษาไปเรียนรู้ถึงที่เลย ก็มีวิทยากรคอยให้คำแนะนำ และที่ที่ชอบมากที่เด็กเขาได้สัมผัสจริงมันเหมือนกับการสร้างอาชีพให้กับเด็กด้วย.." (ผู้บริหาร: 10 ธ.ค. 50) "เราก็ได้ติดต่อที่พุทธศาสนาวันอาทิตย์ขอความเมตตาจากศูนย์ ขอให้เด็กได้เข้าไปเรียนในศูนย์ ขณะนั้นเรามีการบังคับให้เด็กเรียนทุกคน ตั้งแต่ ป.5 ถึง ป.6.. พอเด็กเรียนที่ศูนย์สวนแก้วที่นี้เป็นศูนย์ที่ดีเขาจะไม่สอนหนังสือเพียงอย่างเดียวแต่มุ่งพัฒนากริยา มารยาท พฤติกรรมให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน.." (ครูผู้สอน1: 6 มี.ค. 51)

จะเห็นได้ว่าโรงเรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ในการเข้าหาชุมชนและชุมชนก็ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาด้านวิชาการในลักษณะของการร่วมเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญสำหรับโรงเรียนถือเป็นสื่อการเรียนการสอนที่สร้างประสบการณ์จริงให้กับผู้เรียน และศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้เป็นองค์กรชุมชนที่ได้ร่วมในการขัดเกลาคุณธรรมจริยธรรม และการให้ความรู้ในการดำรงชีวิตได้อย่างสงบสุขในชีวิตประจำวัน ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กด้านวิชาการจึงถือได้ว่ามีความหลากหลายในลักษณะของการร่วมพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์การจัดการศึกษา นอกจากนี้ชุมชนยังได้มีส่วนร่วมในการสนับสนุนการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภายในโรงเรียนให้อยู่ในสภาพที่พร้อมใช้งาน

“..อย่างบริบทของโรงเรียนคือน้ำพุ ตอนนั้นจะมี สมศ. มาตรวจโรงเรียน เราก็ขอความช่วยเหลือจากทางชุมชน ชุมชนผู้ปกครองก็ตกลงกัน ร่วมพัฒนาโรงเรียน เขาเสนอความคิดว่าเรามีขอนไม้ มาทำน้ำตกกันดีไหม ก็ตกลงกันทำน้ำตก การมาช่วยของชุมชนเขาช่วยด้วยใจ..”(ครูอัคราจำง: 2 มี.ค. 51)

ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดหาวิทยากรภายในชุมชนมาให้ความรู้กับนักเรียนในลักษณะการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมบรรยายให้ประสบการณ์และความรู้ทั้งเชิงวิชาการและวิชาชีพ ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

“..แล้วเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน ก็มีแม่บ้านสอนทำขนม สอนทำดอกไม้จันทร์ ก็มีเมียฝรั่งสอนทำดอกไม้จันทร์ สอนทำกล้วยฉาบ เด็กได้เห็น ตั้งแต่ต้นกล้วยเริ่มโต จนทำเป็นขนมได้” (ลุงอู่: 3 มี.ค. 51)

นอกจากนั้นชุมชนยังได้ร่วมรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร และให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดระบบและการดำเนินการตามระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาพร้อมกับให้ความร่วมมือและช่วยเหลือในส่วนที่สามารถช่วยเหลือได้ จะเห็นได้ว่าชุมชนเข้ามามีสิทธิ มีส่วนร่วมสนับสนุนเสนอแนะ ให้การช่วยเหลือในการร่างหลักสูตร การวางแผนการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การจัดหาอุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอน เป็นวิทยากรในการให้ความรู้กับนักเรียนและการรับทราบผลการดำเนินงานของโรงเรียน

2.1.2.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนด้านงบประมาณ

สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กด้านงบประมาณ พบว่า ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะของการเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา โดยการให้ความเห็น เสนอแนะเกี่ยวกับการจัดตั้งกรรมการตรวจสอบและการใช้จ่ายงบประมาณของสถานศึกษา ร่วมให้คำปรึกษา เสนอแนะ แนวทางการใช้เงินและงบประมาณของโรงเรียน เช่น เป็นคณะกรรมการการจัดซื้อ คณะกรรมการตรวจรับพัสดุ

"..ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะของการเป็นคณะกรรมการคอยดูแลในหลายๆ เรื่อง.."
(ครูอัคราจารย์: 2 มี.ค. 51)

ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดหาและสนับสนุนด้านการเงิน วัสดุครุภัณฑ์ เพื่อใช้ในการจัดการศึกษาของโรงเรียน นอกจากนี้ในลักษณะของคณะกรรมการสถานศึกษาแล้ว ยังมีในรูปแบบขององค์กรและหน่วยงานเอกชนที่ได้ให้การสนับสนุน

"..จะมีมาเรื่อย ๆ นะสำหรับทุนแต่ไม่ได้มีใครอนุเคราะห์ตายตัว ส่วนใหญ่เราจะออกไปประสานกับองค์กรภายนอกมีเพื่อนๆ ช่วยประสานให้อีกทาง ค่ายอาสา เราจะประสานไปกับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ถ้ามีขอด้วย เหมือนเราพูดทั้งท้ายไว้ว่า ให้เขาเห็นคุณค่า ถ้ามีโอกาส ก็เรียนเชิญ." (ผู้บริหาร: 20 ก.พ. 51)"..เราช่วยกันทำผ้าป่าได้ 7 แสน ทอดผ้าป่าได้เงินเลยสร้างอาคารอนุบาล สร้างเสร็จเงินยังไม่ได้เลย เป็นอาคารของอนุบาล.." (ลุงอู่: 3 มี.ค. 51) "เงินที่ได้จากการทอดผ้าป่า ไม่ใช่ชาวบ้านรวยนะ แต่เราได้เยอะ แต่ชาวบ้านเขารู้จักใครเขาก็วิ่งไปหาคนนั้น วิ่งไปหาเค้าแก่ คนนั้นไป คนนี้ไป พอได้เราตกใจเลย เขาไม่ใช่คนรวย เขาเป็นคนจน แต่เขาช่วยได้เยอะเลย" (ครูผู้สอน 1 : 6 มี.ค. 51) "..เรามีการจัดทอดผ้าป่าสมทบทุนให้กับโรงเรียน เราไม่ได้ร่ำรวยหรอก เราก็ขอจากที่อื่นให้ช่วยเรา หลาย ๆ คนช่วยกันมันก็ได้เยอะเอง ก็หลายแสนนะ ประมาณ หกเจ็ดแสน.." (ผู้แทนองค์กรชุมชน : 3 มี.ค. 51)

นอกจากการมีส่วนร่วมสนับสนุนด้านการเงินดังกล่าวในเบื้องต้นแล้ว ชุมชนยังได้มีการบริจาคแรงกายเพื่อเป็นการร่วมพัฒนาสถานศึกษา ซึ่งถือเป็นกิจกรรมของการสนับสนุนด้านงบประมาณให้กับสถานศึกษาและร่วมในการดูแลความสงบและความปลอดภัยให้กับโรงเรียน เช่น การเป็นเวรยามในการรักษาความปลอดภัยให้กับสถานศึกษา

"..การที่มานอนเป็นเวรยามที่นี้ไม่ได้มีค่าตอบแทนอะไรก็มีบ้างคือกาแฟเราช่วยด้วยใจ...ลุงอู่มาเป็นเวรยามทุกคืน เราอยู่ที่ห้องของโรงเรียน ไม่มีใครรู้หรือกว่าเราอยู่เพราะเราลืกดตัวเอง.." (ลุงอู่ : 3 มี.ค. 51) "..สิ่งที่ทำให้กับโรงเรียน ก็จะมีการช่วยกันดูแลความสงบ ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของโรงเรียน และความปลอดภัย ตอนนี้เราก็มีการจัดเวรยามให้ช่วยกันดูแล.." (ผู้แทนองค์กรชุมชน : 3 มี.ค. 51) "..เรากับชุมชนมีการจัดเวรยามชุมชนเข้าร่วมโดยเป็นอาสาสมัครและมาช่วยทำอาหาร เราก็มีการขอความสมัครใจ เราจะพูดเพื่อขออาสาสมัคร และสมมติมีงานวันเด็ก เราก็มีหนังสือเชิญเราขอให้บริจาค ชุมชนก็มีกับข้าว มีขนมมาร่วมกับทางโรงเรียน คือเขาให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนดีมาก.." (ครูอัคราจารย์: 2 มี.ค. 51)

การเป็นอาสาสมัครเพื่อการจัดทำอาหารกลางวันให้นักเรียนได้รับประทานเป็นอีกกิจกรรมที่บ่งบอกถึงการร่วมบริจาคแรงกายแทนทรัพย์สิน โดยที่ชุมชนได้ร่วมเชิญชวนชาวบ้านที่พอมีเวลาเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครทำอาหารกลางวันนักเรียน โดยไม่มีค่าตอบแทน ผลปรากฏว่าชุมชนได้ร่วมเป็นอาสาสมัครทำอาหารกลางวันให้นักเรียนรับประทาน โดยแบ่งหน้าที่กันวันละ 2 คน หมุนเวียนกัน

"..บางครั้งโรงเรียนก็จ้างแม่ครัวมาทำวันละ 150 บาท ตรงนี้เราคิดว่าถ้าวันละ 150 บาท เราชี้แจงให้ชุมชนเห็นว่าการจ้างตรงนี้คุ้มกันใหม่กับการที่ถ้าเราจะเอาเงินตรงนี้ไปจ้าง นักเรียนนักศึกษาวุฒิ ม.6-ป.ว.ช. มาดูแลเด็กให้กับเราก็น่าดี เป็นการพูดคุยและชี้แจงให้เห็น แล้วตรงนี้ผู้ปกครอง และชุมชนก็เห็นความสำคัญ พวกเขามาช่วยเหลือเราก็ต้องให้ความสำคัญ.. (ผู้บริหาร : 7 มี.ค. 51) และมาช่วยทำอาหาร เราก็มีการขอความสมัครใจ เราจะพูดเพื่อขออาสาสมัคร และสมมติมีงานวันเด็ก เราก็น่าหนังสือเชิญเราขอให้บริจาค ชุมชนก็มีกับข้าว มีขนมมาร่วมกับทางโรงเรียน คือเขาให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนดีมาก.." (ครูอัตราจ้าง: 2 มี.ค. 51)

กิจกรรมการเป็นอาสาสมัครในการทำอาหารกลางวันให้กับนักเรียนเกิดขึ้นจากการร่วมประชุมปรึกษาหารือกันระหว่างสถานศึกษากับชุมชนถึงสภาวะการขาดแคลนงบประมาณที่จะนำมาเพื่อการจัดจ้างบุคคลในการประกอบอาหารให้กับเด็ก โดยทางสถานศึกษาได้ให้ความเห็นว่ามีมูลค่าของเงินที่จะนำไปจัดจ้างแม่ครัวเพื่อทำอาหารกลางวันนั้น ถ้านำมาเพื่อการจ้างบุคลากรด้านการสอนในสาระอื่น ๆ ที่ทางสถานศึกษาขาดแคลนให้มีอัตราเพิ่มขึ้นน่าจะเป็นประโยชน์โดยตรงกับนักเรียน ดังนั้นจึงได้มีการเสนอมติในที่ประชุมร่วมกันเพื่อหาทางออก "แม่ครัวอาสาสมัคร" จึงได้เกิดขึ้นและได้รับความเห็นชอบจากชุมชน จึงได้มีการจัดแบ่งหน้าที่รับผิดชอบวันละ 2 คนในแต่ละเดือนหมุนเวียนกันไป ซึ่งเมื่อถึงวันที่ตนเองรับผิดชอบถ้าบุคคลใดไม่สามารถมาร่วมกิจกรรมการจัดทำอาหารกลางวันให้กับทางโรงเรียนได้ก็สามารถที่จะสลับสับเปลี่ยนหน้าที่กันได้ภายในกลุ่ม ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวมีความยืดหยุ่นและในการทำหน้าที่ของอาสาสมัครในครั้งนี้ไม่มีค่าตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น

"..การทำอาหารกลางวันให้เด็ก เราจัดผู้ปกครองมาทำอาหารกลางวันหมุนเวียน เอาตามสมัครใจ ไม่มีการบังคับ ไม่มีค่าตอบแทน...เดิมที่จะให้ครูทำ ครูก็น้อย จะจ้างชาวบ้านเราก็ไม่มีเงิน เอาจังเลยประชุมกันได้มติเปลี่ยนเวรกัน แล้วเราก็ทำขนมขายด้วย โรงเรียนเราไม่มีขนมขบเคี้ยวขายเราจะทำขนมไทย เช่น สาคู ถั่วต้มน.." (ลุงอู๋: 3 มี.ค. 51) "ตรงนี้ทราบดีว่าโรงเรียนไม่มีงบประมาณในการจัดจ้าง เรามาช่วยตรงนี้ก็มาด้วยใจ อีกอย่างก็เพียงแค่วันละครั้ง ก็ไม่มีปัญหาอะไร เราก็ทำเต็มที่เพื่อลูกเพื่อหลานเราเอง และตรงนี้คืออย่างหนึ่งที่เราเป็นพ่อแม่ได้มาทำอาหารให้ลูกกิน และได้มาเห็นว่าลูกหลานของเรากินกันอย่างไร ก็สนุกดี (ตัวแทนผู้ปกครอง: 16 มี.ค. 51)"..มีผู้ปกครองนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครเป็นจำนวนมาก จึงมีการตกลงและจัดเวรในการทำอาหารวันละสองคนโดยไม่มีค่าตอบแทน" (ตัวแทนผู้ปกครอง: 16 มี.ค. 51)

ผลประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรมการเป็นอาสาสมัครในการทำอาหารกลางวันเพื่อการบริโภคของนักเรียนซึ่งชุมชนได้ร่วมเป็นอาสาสมัครวันละ 2 คน การมีส่วนร่วมดังกล่าวผู้บริหารสถานศึกษา ได้ให้มุมมองและแง่คิดที่เป็นประโยชน์ไว้ว่า การให้ผู้ปกครองเข้าร่วมในกิจกรรมอาสาสมัครเพื่ออาหารกลางวันสำหรับนักเรียนดังกล่าวถึงแม้จะไม่มีค่าตอบแทนให้กับ

ชุมชนแต่ชุมชนก็ทำด้วยใจรักและเป็นการดีที่ชุมชนและผู้ปกครองได้ร่วมรับรู้ในความเป็นอยู่ของบุตรของตนเองว่ามีสภาพความเป็นอยู่อย่างไร และยังถือเป็นโอกาสที่ดีที่ชุมชนจะได้เยี่ยมชมโรงเรียนไปพร้อมๆ กันและได้ร่วมให้ข้อเสนอแนะไปในขณะเดียวกันด้วย ถือเป็น การสร้างสานสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชนกับโรงเรียน

“และมาตรงนี้ มาทำอาหารกลางวันก็อยากให้ผู้ปกครองได้ร่วมพูดคุยกับเพื่อนครูกับผู้บริหารได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เราได้ชี้แจงให้เหตุผลว่าการมาช่วยกันทำอาหารกลางวันนี้ เราอยากให้ผู้ปกครองมาเห็นบรรยากาศของโรงเรียนด้วย มาร่วมเสนอแนะด้วย..” (ผู้บริหาร : 7 ม.ค. 51)

นอกจากนั้นชุมชนยังมีส่วนร่วมในการติดตาม กำกับ ดูแลการใช้เงินงบประมาณต่าง ๆ ภายในโรงเรียน ร่วมแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะในการออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารการเงินและจัดหารายได้จากทรัพย์สินของสถานศึกษา

“เวลามีอะไร ผอ. เราก็จะตามไปแจ้งให้ทราบ ไปที่บ้านไม่อยู่ก็ตามไปที่สวนที่ไร ไม่ว่าจะเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ เราก้ได้รับรู้ถึงการบริหารจัดการ ก็มีการประชุมกันนะ ตกลงกันว่า จะเอาอย่างไร” (ประธานกรรมการ: 20 ก.พ. 51)

2.1.2.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการบริหารงานบุคคล

สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กด้านบุคลากร พบว่า ในอดีตโรงเรียนได้ประสบกับภาวะการขาดแคลนบุคลากรในการจัดการเรียนการสอน บุคลากรประจำขาดคุณภาพและขาดประสิทธิภาพในการทำงาน และบุคลากรแต่ละคนที่ทำหน้าที่จัดการเรียนการสอนมีภาวะในการรับผิดชอบหลายอย่าง

“..ขณะนั้นนะครูคนเดียวรับเด็กถึง 25 คนดูเหมือนไม่เยอะนะแต่เราสอนถึง 3 ชั้น..” (ครูผู้สอน 1 : 6 มี.ค. 51) “..เราเสียเงินจ้างกับคนที่ไม่เอาถ่าน ไม่สอนหนังสือแถมมานั่งหลับที่ว่าเสียเวลานะ พี่เป็นคนี่พูดความจริงนะ ไม่กลัว ให้เรานำเสนออะไรที่ปรุ่่งแต่ขึ้นมา เราไม่ชอบ เราชอบพูดความจริง”(ผู้แทนครู: 4 มี.ค. 51)

สภาพปัญหาดังกล่าวที่สถานศึกษาแห่งนี้กำลังประสบอยู่อาจสืบเนื่องมาจากกฎระเบียบการบริหารงานของกระทรวงศึกษาธิการและความคุ้มทุนของการดำเนินงาน จากการศึกษาพบว่า ประเด็นหนึ่งที่ทางสถานศึกษาแห่งนี้ขอคิดเพื่อการนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นั่นคือ สัดส่วนของการจัดสรรบุคลากรต่อจำนวนนักเรียนให้นำไปพิจารณา

“..ยกตัวอย่างนะเรื่องบุคลากร โรงเรียนใกล้เคียงเรามีนักเรียน 122 คน เรามี 112 คนห่างกันแค่ 10 แต่เขามีครู 10 คน มีภารโรง 1 คน แต่เรามีแค่ 4 คน ไม่มีภารโรง มีอัตราจ้างมา 1 คน รวมเป็น 5 คนแต่ผลงานด้านการศึกษา คะแนนของนักเรียน เราก้ดีกว่าเขาแต่เราเหนื่อยกว่า ตรงนี้ก็อยากจะฝากไว้..” (ผู้บริหาร: 5 มี.ค. 51)

การแก้ปัญหาในเบื้องต้นของสถานศึกษาแห่งนี้ได้ใช้นโยบายการจัดการเรียนการสอนแบบช่วงชั้น โดยครูคนหนึ่งรับผิดชอบนักเรียน 1-3 ชั้นเรียน กระบวนการดังกล่าวถือเป็นแนวทางที่แก้ปัญหาได้และประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง

“ที่ใช้การจัดการเรียนแบบช่วงชั้นนะ..ช่วงครูน้อย เราแก้ปัญหาโดยการจัดการเรียนการสอนเป็นกลุ่มสาระบูรณาการ เรามี 4 คน เราจัดไปสอนอนุบาล 1 แล้ว ก็เหลือแค่ 3 คน ที่เราจัดแบบนั้น เวลาเราสอน เราจะแต่งตั้งเป็นกลุ่มสาระ ทุกกลุ่ม บูรณาการช่วงชั้น เราจะแยกสอน ถ้าเป็นทักษะ เราจะแยกสอน ถ้าเป็นทั่วไปเราจะรวมกัน. การดำเนินการจัดการเรียนการสอนแบบช่วงชั้น เราค่อนข้างได้ผล เราจะรวม ป.1 ป.2 เราจะไม่ยึดหนังสือเรียน เราจะยึดจุดประสงค์การเรียนรู้เป็นสำคัญ ก็เป็นการแก้ปัญหาที่เรารู้สึกพอใจ บางทีพระก็จะร่วมสอนด้วย อย่างคอมพิวเตอร์เราก็มีรวมช่วงชั้นเรียนด้วยกัน และเราก็จัดชั่วโมงเรียนปกติ..” (ผู้บริหาร : 20 ก.พ. 51)

และชุมชนได้ร่วมในการกำหนดเกณฑ์การจับบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถพิเศษมาทำงานในโรงเรียน โดยอาศัยงบประมาณที่พอหาได้มาเป็นส่วนสำหรับค่าใช้จ่าย

“..ในช่วงที่เราพอมีงบประมาณเพื่อการจ้างครูอัตราจ้าง เราก็ได้ชุมชนนั้นแหละในการเสนอชื่อเข้ามา แล้วเราก็มาร่วมกันพิจารณาถึงความเหมาะสม” (ผู้บริหาร: 5 มี.ค. 51)

นอกจากนั้นชุมชนยังมีบทบาทในการให้ความรู้แก่บุคลากรของโรงเรียน ในลักษณะของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตรวจสอบการทำงานของบุคลากรในโรงเรียน ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการทำงานให้แก่บุคลากรของโรงเรียน จัดหาปัจจัยสนับสนุนการดำเนินงานของบุคลากรของโรงเรียน จัดหาสวัสดิการที่เหมาะสมให้แก่บุคลากรในโรงเรียน และร่วมประเมินผลการทำงานของบุคลากรในโรงเรียน

“อย่างช่วงเด็กเรียนหรือวันหยุดที่ก็จะเข้าหาชุมชน พุดคุยสนทนากัน ก็จะได้แง่คิดแนวคิดอะไรหลายอย่างกลับมาพัฒนาโรงเรียน” (ผู้บริหาร : 20 มี.ค. 51) “..ในด้านผู้ใหญ่ในชุมชนเราที่เขามีความรู้เขาก็มาช่วยคุณครูสอนหนังสือ เป็นคนพาทำดอกไม้ทำขนมไทย ก็ช่วยเหลือกันดีบางครั้งก็จัดผ้าป่ามาให้โรงเรียน” (ผู้ปกครอง: 9 ม.ค. 51)

จะเห็นได้ว่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสถานศึกษาขนาดเล็กด้านบุคลากรในลักษณะของการร่วมเป็นคณะกรรมการคัดเลือกสรรหาบุคลากรภายนอกที่มีความรู้ความสามารถ ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของวิทยากรเพื่อการให้ความรู้จัดการอบรมในเรื่องที่ตนเองถนัด เช่น การสอนการอาชีพให้กับนักเรียน ถือเป็นการจัดประสบการณ์ภายในท้องถิ่นให้กับนักเรียนและเยาวชน และร่วมให้ข้อคิดเห็นเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

2.1.2.4 การมีส่วนร่วมด้านการบริหารทั่วไป

จากการศึกษาพบว่าชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กด้านการบริหารทั่วไปในลักษณะการให้ความคิดเห็น เสนอแนะ และให้

คำปรึกษาในการจัดทำนโยบาย และการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารวมทั้งความต้องการของชุมชน และท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการประสานงานภายนอก ส่งเสริมสนับสนุนเกี่ยวกับการระดมทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อการเรียนการสอน ร่วมดูแลบำรุงรักษา ปรับปรุงอาคารสถานที่ของโรงเรียนให้ดีขึ้น ร่วมใช้และร่วมจัดหาผลประโยชน์ให้กับทางโรงเรียน

“..ในส่วนของอาคารสถานที่เราก็เริ่มทำที่ละห้อง ช่วยกันแต่งห้องช่วยกันโดยอาศัยครูและชาวบ้านและชุมชน เรามีการติดต่อเพื่อขอนักศึกษาออกค่าย ได้จากหลายๆ ที่มีแหล่งที่เราจะสามารถติดต่อได้ เราไปพอได้มาเราก็ช่วยกัน”(ครูผู้สอน 1 : 6 มี.ค. 51)

นอกจากกิจกรรมการมีส่วนร่วมในเบื้องต้นที่ได้นำเสนอไปแล้วนั้นกิจกรรมการมีส่วนร่วมในด้านอื่น ๆ เช่น การร่วมพัฒนาบริบทของสถานศึกษาให้สะอาดสวยงามน่าอยู่ ก็เป็นอีกผลงานหนึ่งที่ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนางานด้านการบริหารทั่วไปให้เกิดความสมบูรณ์

“..อย่างกรณีสระน้ำเรา ในโรงเรียนไม่มีน้ำ पीไม่ได้ขอนะ แต่ได้มาไง पीแค่บอกว่าสระเราไม่มีน้ำเลยเนาะ แค่นั้นแหละ เพียงวันสองวัน เขาก็เอาเครื่องมาต่อท่อ ดูดน้ำลง पीเห็นแล้วพีก็ประทับใจ..” (ผู้บริหาร : 7 มี.ค. 51) “..ลุงช่วยดูแลโรงเรียนโดยไม่ได้อะไรสักบาทนะ สอนกล้วยเราก็ทำให้..เรามีความสุขที่ได้ช่วยเหลือกัน” (ลุงอู๋ : 3 มี.ค. 51)

การร่วมเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษาถือเป็นบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านการบริหารทั่วไป ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ชุมชนได้ร่วมใช้สถานที่ภายในชุมชนเป็นสื่อการเรียนรู้สำหรับนักเรียนเป็นการเสริมประสบการณ์ใหม่ นั่นคือ เรือนเพาะชำที่เกิดจากการพัฒนาอาชีพภายในชุมชนให้ได้เข้ามามีบทบาทเป็นสื่อจริงในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยลักษณะของกิจกรรมคือสถานศึกษาติดต่อกับผู้นำชุมชน และเจ้าของเรือนเพาะชำเห็นแล้วนำนักเรียนออกไปพบกับวิทยากรชุมชนที่เรือนเพาะชำเห็นเพื่อให้นักเรียนได้สัมผัสประสบการณ์ตรงได้เรียนรู้และรับรู้ข้อมูล และได้ปฏิบัติตามกระบวนการจริงจากแหล่งเรียนรู้

จะเห็นได้ว่าชุมชนได้เข้ามาแสดงบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กด้านการบริหารทั่วไปในลักษณะของคณะกรรมการสถานศึกษาและบุคคลในการให้ข้อเสนอแนะ แนวทาง ให้คำปรึกษา ร่วมดูแลรักษาสถานที่ พัฒนาสถานศึกษา ร่วมเป็นวิทยากร ร่วมเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับนักเรียน

1.2 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน (process)

จากการศึกษาประเด็นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก พบว่า

ขั้นที่หนึ่งของกระบวนการก่อกำเนิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานั้น ในทัศนคติของชุมชนจากการสัมภาษณ์ พบว่า ชุมชนได้ให้ความสำคัญในเบื้องต้นไว้ว่า "การให้โอกาส" ให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมถือเป็นปรากฏการณ์แรกที่มีความสำคัญ

"..ผมว่าขึ้นอยู่กับผู้นำ ผู้นำต้องเป็นผู้ประสานกับชุมชน นั่นคือ ผู้บริหารโรงเรียนต้องเป็นคนให้โอกาสชุมชน เพราะชุมชนเขาก็มีงานทำเขาต้องทำงาน ถ้าไม่แจ้ง ไม่บอกเขา เขาไม่มาหรอก สำคัญคือผู้นำ ผู้นำต้องประสานกับผู้นำ แล้วผู้นำชุมชนจะประสานกับลูกบ้านเอง.." (กำนันตำบล: 5 มี.ค. 51)

ส่วนสถานศึกษาและบุคลากรทางการศึกษามีมุมมองว่าการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับชุมชนเป็นปรากฏการณ์สำคัญอันดับแรก ในขั้นตอนนี้ทางสถานศึกษาได้ให้ความสำคัญว่าการประสานงานและการสร้างสายสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการเป็นขั้นแรก แนวคิดดังกล่าวสถานศึกษาได้เริ่มจากการสร้างแบบอย่างของการทำงานด้วยความมุ่งมั่นและการสรรหากิจกรรมเพื่อสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับชุมชน ถือเป็นเปิดโอกาสให้กับชุมชนได้เห็นความสำคัญและได้เข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการร่วมบริหารจัดการ

"..ตอนที่มาตอนแรก ช่วงนั้นเป็นช่วงที่เราต้องเรียกศรัทธาจากชุมชนก่อน เรามีความคิดว่าเราจะทำอย่างไร ในเมื่อช่องว่างเกิดจากปัญหาในชุมชน ชุมชนไม่ค่อยให้ความสำคัญกับโรงเรียน.." (ครูผู้สอน 1 : 6 มี.ค. 51) "..ชาวบ้านดีมาก ตอนแรกทางโรงเรียนเราก็เข้าหาชาวบ้านนะ ครูที่นี่ บันจรัญยานเข้าคุยกับชุมชนทุกวัน.." (ผู้บริหาร : 7 มี.ค. 51) "..การทำให้ชุมชนเข้ามาให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนได้ เพราะเรามีผู้อำนวยการ มีครูและบุคลากรที่เป็นคนที่ทำงานให้ชุมชนเห็น เป็นต้นแบบให้กันและกัน เป็นแรงศรัทธาให้กับชุมชน.." (ครูอัตราจ้าง: 2 มี.ค. 51)

จะเห็นได้ว่าการให้โอกาสและการสร้างแรงศรัทธาถือเป็นเป้าหมายแรกของกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กแห่งนี้ รูปแบบการสร้างศรัทธาร่วมกับการให้โอกาสชุมชนของสถานศึกษาแห่งนี้ ได้เริ่มต้นจากการมีแนวคิดที่ว่า "เรา" หมายถึงสถานศึกษาต้องแสดงออกด้วยการสร้างกิจกรรมและการนำเสนอความสามารถในด้านต่าง ๆ ที่สามารถจัดการและสร้างสรรค์ได้ในขณะนั้นให้เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของชุมชน ให้ชุมชนได้รับรู้ เข้าใจและยอมรับในศักยภาพของสถานศึกษาดังกล่าว ดังนั้น "การเต้นรำ (Dancing)" จึงเป็นโครงการและแนวทางหนึ่งของการเรียกศรัทธาจากชุมชนกลับคืนมาในขณะนั้น

"..ผู้อำนวยการมีความถนัดด้านการเต้นรำ เราเลยมีความคิดว่าถ้าเราทำเด็กได้เราพัฒนาให้เด็กเก่งได้ จุดนั้นเราต้องการเรียกศรัทธาจากชุมชนให้กลับคืนมาให้ชุมชนเปลี่ยนมุมมองถึงแม้การเต้นรำ จะเป็นดาบสองคม แต่เราเน้นการแสดงออกของนักเรียน เราพยายามนำเสนอในด้านความสามารถของการแสดงออก ให้เขาเห็นว่านี่แหละ คือ วิธีใหม่และกิจกรรมใหม่ของโรงเรียน.." (ครูผู้สอน 1 : 6 มี.ค. 51)

นอกจากกิจกรรม “การเต้นรำ (Dancing)” ที่ทางโรงเรียนได้ดำเนินการเพื่อการเรียกพลังศรัทธาจากชุมชนแล้ว กิจกรรมในด้านที่สองเป็นกิจกรรมคู่ขนานที่ทางโรงเรียนดำเนินการพัฒนาผู้เรียนคือกิจกรรมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กซึ่งถือเป็นปัญหาวิกฤตในขณะนั้นที่ต้องเร่งดำเนินการแก้ไข และด้านที่สามคือกิจกรรมการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่ประสบกับความเสื่อมโทรม ซึ่งทางโรงเรียนได้ดำเนินการควบคู่กันไป

“..เราทำงานเริ่มต้นพร้อมกันสามด้าน เราเล่นในเรื่องความประพฤติเด็กด้วย เริ่มจากทางโรงเรียนเชิญผู้ปกครองมาประชุม เพื่อขอเด็กเข้าค่าย เราก็ติดต่อวิทยากร..” (ผู้บริหาร: 6 มี.ค. 51) “..ปัญหาพฤติกรรมของเด็กที่พบคือ เด็กเกเร ก้าวร้าว ในเรื่องของความสนใจเรียนไม่มีเลย น้อยมากหนังสือนักเรียนจะอ่านไม่ออก เราจะท้อใจ เด็กอ่านหนังสือไม่ออก ความประพฤติของเด็กคือแย่มากเขาจะเหมือนสัตว์ประหลาด เยอะมากทั้งท่าทาง ทั้งตะโกนกันลั่นสนาม..เรามีการวางหลักสูตรโดยเชิญคณะกรรมการมาร่วมประชุม เราจะปรับ เปลี่ยนพฤติกรรมเด็กอย่างไร เราก็เอาหลักสูตรที่เราสร้างขึ้นไปได้เลย...อย่างเด็กชาดวินัยเราก็ฝึกเรื่องของการเข้าแถว ฝึกเรื่องการปฏิบัติตามคำสั่ง และเรื่องของการรับประทานอาหารแต่ก่อนขาดระเบียบมาก เพราะเราก็มีการประกอบอาหารทานไม่เป็นที่ เราก็จับหลักสูตรพัฒนาเด็กโดยก่อนทานให้พิจารณาถึงอาหาร เด็กค่อยๆ ทาน ทานเสร็จก็มีการกล่าวขอบคุณ ถัดมาก็เป็นหลักสูตรสวดมนต์ นั่งสมาธิ โดยการปฏิบัติตามศีลห้า และเราเน้นในเรื่องของการอ่านเป็นสำคัญด้วย...จากตรงนั้นเราก็ปรับหลักสูตร แนวทางการพัฒนามาเรื่อย ๆ เราอบรมเสร็จ ผู้ปกครองรู้สึกชอบมาก พวกเขามาดูลูกหลาน เรามีการจัดตารางกิจกรรมการกราบพ่อแม่ พ่อแม่ผู้ปกครองร้องให้น้ำตาไหล ก็ได้บรรยากาศความอบอุ่นความรัก ..”(ครูผู้สอน 1 : 6 มี.ค. 51)

จะเห็นได้ว่ารูปแบบของการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับชุมชนนั้นผู้บริหารและบุคลากรได้ร่วมกันสร้างขึ้นโดยยึดความถนัดในแต่ละด้านที่บุคลากรแต่ละคนมีความถนัด แล้วนำออกมาเป็นแนวทางในการสร้างหลักสูตรจัดทำเป็นโครงการกิจกรรมเพื่อการเรียกศรัทธาดังกล่าว ซึ่งพบว่าในเบื้องต้นของแนวคิดเพื่อการเรียกศรัทธาให้เกิดขึ้นกับชุมชนดังกล่าวนี้ โรงเรียนประสบกับปัญหาที่หลากหลาย ทั้งในด้านของความไม่เข้าใจและการไม่ยอมรับในเจตนารมณ์ของสถานศึกษา โดยเฉพาะการมองว่ากิจกรรม “การเต้นรำ (Dancing)” ที่โรงเรียนจัดให้กับเด็กนั้นเป็นกิจกรรมที่ไม่มีความเหมาะสม

“..แต่ก่อนโรงเรียนเรามีการแสดง ครูพาเด็กเต้นแสดงกิจกรรมตามที่ต่างๆ ชาวบ้านบางคนมองว่า พาเด็กไปทำอะไร พาเด็กไปเต้นกินรำกินเด็กก็ไม่มีเวลาเรียนบางคนก็บอกว่าหากินกับเด็กก็หลากหลายความคิด..” (ลุงอู๋ : 3 มี.ค. 51)

จากการดำเนินกิจกรรมการเรียกศรัทธาจากชุมชน แม้จะประสบกับปัญหาต่าง ๆ แต่ทางสถานศึกษาก็ยังคงดำเนินกิจกรรมตามแผนงานที่ได้วางไว้ ผลปรากฏว่าประสบความสำเร็จ ชุมชน

ได้ให้การยอมรับถือเป็นการเปิดโอกาสและความเข้าใจที่ดีให้กับชุมชน และหลังจากนั้นชุมชนได้เริ่มทยอยเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการศึกษาด้วยความสมัครใจ

ขั้นที่สองเป็นขั้นของการระดมความคิด ในขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนของการคิดค้นและวิเคราะห์ปัญหาร่วมกันในลักษณะของการร่วมคิด ร่วมเสนอแนะแนวทาง โดยมีใช่จากฝ่ายหนึ่งฝ่ายเดียว และอยู่บนพื้นฐานความศรัทธาว่าทุกคนที่เข้ามามีส่วนร่วมนั้นมีความตระหนักรู้ในคุณประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในครั้งนี้ จากการศึกษาในขั้นตอนนี้พบว่า ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยความสมัครใจโดยการร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์และเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหา ร่วมกันซึ่งพบว่าการนำเอาความจริงที่เป็นปัญหาออกมาวิเคราะห์กันเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขถือเป็นการกระทำที่เหมาะสม โดยมองว่าการปกปิดความจริงเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ

“..คงต้องเริ่มจากวิเคราะห์ปัญหาก่อนงานเราผิดพลาดเพราะอะไร เอามาคุยกัน นำมาปรับปรุง หรือถ้าครู ผู้บริหาร ไม่โอเวอร์นะ ต้องมีชุมชนเข้ามาร่วมเป็นอยู่ดีเลยแหละ..”(ผู้บริหาร : 7 มี.ค. 51) “..เราก็ได้ชุมชนนี้แหละในการหาข้อมูล ในเรื่องของแนวทางในการพัฒนา ก็มีการประชุมปรึกษากัน เพื่อหาทางออก..” (ครูผู้สอน 1 : 6 มี.ค. 51) “..ตอนนี้ ผอ. บอกว่าเอาวิกฤตมาเป็นโอกาสในขั้นแรกพื่ออยากให้ทุกโรงเรียน เอาความจริงมาพูดในที่ประชุมเราควรเอาตัวปัญหาออกมาพูดแล้วหาทางแก้ไขทำให้ชัดเจนเพื่อส่วนรวมชุมชนสังคมของเรา..” (ผู้แทนครู : 4 มี.ค. 51)

จะเห็นได้ว่าในขั้นนี้เป็นขั้นตอนของการเปิดใจ ระดมความคิดเห็นส่วนตัว เสนอประเด็นเพื่อเป็นทางเลือกในการตัดสินใจ วางแผนในการแก้ไขปัญหา โดยการนำเอาความเป็นจริงของปัญหาที่กำลังประสบอยู่ออกมาเป็นประเด็นหลักสำคัญในการแก้ไข

ขั้นที่สามขั้นของการวางแผนการปฏิบัติ คือ การนำประเด็นปัญหาสิ่งที่ร่วมกันคิดมา กำหนดเป็นแนวทางและแผนปฏิบัติการร่วมกัน ด้วยการระดมทรัพยากรจากทุกฝ่าย (คน สิ่งของงบประมาณ เวลา ฯลฯ) เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ได้ร่วมกันวางไว้

ขั้นที่สี่คือการลงมือปฏิบัติตามแผน หมายถึง การนำแผนงานที่ได้ ไปร่วมกันทำหรือแบ่งงานกันรับผิดชอบเพื่อให้เป็นไปตามแผนหรือบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

“..เรามีการวางหลักสูตรโดยเชิญคณะกรรมการมาร่วมประชุม เราจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กอย่างไร เราก็เอาหลักสูตรที่เราสร้างขึ้นนั้นไปใส่เลย..” (ครูผู้สอน1: 6 มี.ค. 51) “..เรามีการประชุมกันว่าจะทำอะไรในปัญหาหลาย ๆ อย่างชาวบ้านมีส่วนร่วม นำเสนอปัญหาและทางแก้.. พี่เห็นแล้วก็ประทับใจ..” (ผู้บริหาร : 7 มี.ค. 51) “..เรามีการประชุมเกี่ยวกับคณะกรรมการ ก็มาร่วมด้วยช่วยกัน มาเยอะไหม ก็มีติดธุระบ้าง 10 มาสักครั้งก็พอแล้วแล้วไปบอกกันต่อเวลาทำงานเราก็บอกกัน..” (ลุงอู๋ : 3 มี.ค. 51)

ขั้นที่ห้าขั้นการติดตามและประเมินผล หลังจากขั้นที่สถานศึกษาและชุมชนได้ร่วมระดมความคิดเกี่ยวกับปัญหา วิเคราะห์หาแนวทางในการแก้ปัญหา วางแผนและดำเนินการตามแนว

ทางการแก้ปัญหา จากนั้นชุมชนและสถานศึกษาได้ร่วมกันวิเคราะห์ถึงผลที่เกิดขึ้น โดยการร่วมประชุมและเรียนรู้ถึงผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการดำเนินการ นั่นคือขั้นตอนการติดตามประเมินผล ซึ่งในขั้นตอนนี้สถานศึกษาและชุมชนได้ร่วมกันติดตามงานที่ทำและแก้ไขจุดบกพร่องที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงาน ร่วมมือกันคิดพัฒนาปรับปรุงให้งานดีขึ้น

“มีการประชุมกันปีละครั้งสองครั้งเพื่อรายงานผลงานให้ทุกคนทราบหรือปรึกษาหารือด้านการจัดงาน ถ้ามีงานบ่อยเราก็ประชุมบ่อย ประชุมกรรมการเดือนละครั้งเราให้โอกาสคนที่ทำงานจริง ๆ บางคนเรียกแล้วก็ไม่มา เราก็เข้าใจเขา ต้องทำงานนัด 5 โมงเย็น มา 6 โมงเย็น เราก็ต้องรอ ใครมาก่อนก็คุยกันไปเรื่อย ผมเป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการผมก็จะมาก่อน..” (ลุงอู่ : 3 มี.ค. 51)

ขั้นสุดท้ายขั้นการรับผลประโยชน์ร่วมกัน ผลประโยชน์ที่เกิดจากการร่วมกันดำเนินงานนั้นมีทั้งผลประโยชน์ทางรูปธรรมที่ต้องการให้เกิดตามกิจกรรมที่ทำนั้น และผลประโยชน์โดยอ้อม นั่นคือความภาคภูมิใจและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างสถานศึกษากับชุมชน และที่สำคัญคือ การที่ชุมชนและสถานศึกษาได้เรียนรู้จากการร่วมคิดร่วมทำและเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน

“ตอนนี้เป็นโรงเรียนที่ได้รับการยอมรับ เป็นผลงานของพวกเรา เรามาช่วยกันเพื่อหมู่บ้านเรา ไม่ได้ทำเอาหน้าเอาตา..และได้กลายเป็นโรงเรียนระดับประเทศ นักเรียนได้รับรางวัลพระราชทาน เป็นความภาคภูมิใจของเรา เราเคยจะโดนยุบ เปลี่ยนมาเป็นอย่างนี้เราก็ภูมิใจ.. มีหลายโรงมาดูแบบอย่างมาดูต้นแบบ..” (ลุงอู่ : 3 มี.ค. 51)
 “ในความรับผิดชอบของความเป็นครูนี้.. เราทำด้วยใจรัก ทุกวันนี้เราภูมิใจ..เราจะทำให้ดี ตอนนี้เราเป็นอย่างไรเราภูมิใจ..” (ผู้แทนครู : 4 มี.ค. 51)

จะเห็นได้ว่าจากการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กผนวกกับการอาศัยกรอบของกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อการวิเคราะห์ให้เห็นถึงขั้นตอนการก่อกำเนิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา พบว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนประกอบด้วย 6 ขั้นตอนคือ ขั้นที่ 1 ขั้นการสร้างศรัทธา และการให้โอกาส ขั้นที่ 2 ขั้นการระดมความคิด ขั้นที่ 3 วางแผนการปฏิบัติ ขั้นที่ 4 ขั้นลงมือปฏิบัติ ขั้นที่ 5 ขั้นการติดตามและประเมินผล และขั้นที่ 6 ขั้นการร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน

2.3 ผลที่ได้รับ (output) จากการมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กผู้วิจัยนำเสนอเป็น 4 ด้านคือ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร และด้านการบริหารทั่วไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.1 ผลที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านวิชาการ

ความสำเร็จการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กด้านวิชาการ ด้านโรงเรียน พบว่าโรงเรียนมีหลักสูตรสถานศึกษาที่ชุมชนร่วมคิดร่วมทำ

หลักสูตรสถานศึกษามีความสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและชุมชน เนื่องจากได้มีการร่วมประชุมเสนอแนะ แนวคิด และแนวทางในการพัฒนา คัดเลือกสาระที่เป็นประโยชน์และอยู่ในความสนใจของชุมชนมาเป็นประเด็นหลักในการพัฒนาเยาวชนและเด็กนักเรียนให้มีคุณลักษณะตามที่ชุมชนต้องการ ผลงานด้านวิชาการ คุณธรรมจริยธรรม และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ประสบผลสัมฤทธิ์โดยมีหลักฐานเกียรติบัตรเป็นเครื่องยืนยันความสำเร็จ

“..ในส่วนของวิชาการของโรงเรียนถ้าเราจัดแข่งที่ไหน จะไหลยไต่ย จะแพ้เขา ตอนที่เรามีเกียรติบัตรชนะเลิศอะเลยก็มาร่วมแสดงความยินดีกัน”(ครูผู้สอน 1: 6 มี.ค. 51)

โรงเรียน ผู้บริหาร ครู และนักเรียนได้รับรางวัลมากมาย(ภาคผนวก) และนักเรียนได้รับรางวัลพระราชทาน ซึ่งถือเป็นเกียรติประวัติและความภาคภูมิใจของชุมชนและโรงเรียน

“..คนที่ได้รับพระราชทานต้องมีบุญนะ ความเหมาะสม เราก็ร้องให้ไปกับเขา เราดีใจ เราก็ต้องมาให้กำลังใจมาแสดงความยินดีกับเขา เราภูมิใจที่เราเป็นส่วนหนึ่งในการที่ทำให้เขาอ่านออกเขียนได้ เราก็ดีใจ..” (ผู้แทนครู: 10 ธ.ค. 50) “..เรากลายเป็นโรงเรียนที่มีผลงาน นักเรียนได้รับรางวัลพระราชทาน เป็นความภาคภูมิใจของเรา เราเคยจะโดนยุบนี่หน้า ทำไมเปลี่ยนมาเป็นอย่างนี้เราก็ภูมิใจ..” (ลุงอู่: 3 มี.ค. 51)

ในส่วนของชุมชนพบว่า ชุมชนรู้และเข้าใจในบทบาทของตน ได้ร่วมระดมความคิด ร่วมจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ร่วมหาแนวทางแก้ไข ร่วมเป็นวิทยากรในการให้ความรู้แก่นักเรียน ร่วมสนับสนุนสื่อและอุปกรณ์การเรียน และได้รับความภาคภูมิใจจากผลงานร่วมกันทำ

2.3.2 ผลที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านงบประมาณ

ความสำเร็จการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กด้านงบประมาณ พบว่า ชุมชนได้เข้ามามีเป็นส่วนหนึ่งของการเสนอแนะ สนับสนุนด้านการเงินในลักษณะของการร่วมบริจาคทรัพย์สินส่วนตัว การร่วมทอดผ้าป่าเพื่อสมทบทุนในการพัฒนาโรงเรียน การร่วมบริจาคแรงกายในการจัดทำอาหารกลางวันโดยไม่คิดค่าตอบแทน

“..เราช่วยกันทำผ้าป่าได้ 7 แสน ทอดผ้าป่าได้เงินเลยสร้างอาคารอนุบาลเสร็จเงินยังไม่ได้เลย เป็นอาคารของอนุบาล..” (ลุงอู่: 3 มี.ค. 51) “..พอปี 2547 ก็มีการจัดทอดผ้าป่า เราได้ 6 แสน เกือบ 7 แสน เราจะทำอย่างไรที่จะขยับขยายได้ ก็คือเมื่อก่อน ความมั่นใจในโรงเรียนจะมีน้อย ในปี 2546 เขายังดูเราเขาเริ่มได้เข้ามาช่วยเหลือก็พอเห็นผลงาน เห็นเราทำงาน..” (ครูผู้สอน 1 : 6 มี.ค. 51)

2.3.3 ผลที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านบุคลากร

ความสำเร็จการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กด้านบุคลากร พบว่า ชุมชนได้ตั้งเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะของการเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้ที่จำเป็นแก่เด็กและเยาวชนในท้องถิ่น เช่น การสร้างอาชีพ การผลิตดอกไม้จัน การทำขนมไทย และชุมชนยังได้ร่วมเป็นคณะกรรมการในการคัดเลือกและสรรหา

บุคลากรในตำแหน่งอัตราจ้างเพื่อทำหน้าที่ครูสอนหนังสือให้กับนักเรียน ถือเป็นการแบ่งเบาภาระงานของครูประจำให้สามารถดำเนินงานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

“เรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน ก็มีแม่บ้านสอนทำขนม สอนทำดอกไม้จันทร์ ก็มีเมียฝรั่งสอนทำดอกไม้จันทร์ สอนทำกล้วยฉาบ เด็กได้เห็น ตั้งแต่เริ่มโต จนทำเป็นขนม” (ลุงอู๋: 3 มี.ค. 51)

ปัจจุบัน (พ.ศ. 2551) สถานศึกษามีบุคลากรประจำจำนวน 4 คน อัตราจ้างจำนวน 3 คน วิทยากรภายนอกประจำในการให้ความรู้ในทุกปี จำนวน 2 คน และยังมีวิทยากรภายนอก และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มาให้ความรู้แก่นักเรียนตามโอกาสต่าง ๆ ตามที่ทางสถานศึกษาและชุมชนร่วมกันประสานงานและเรียนเชิญให้มาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาวิชาการให้กับนักเรียน

2.3.4 ผลที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการบริหารทั่วไป

ความสำเร็จการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กด้านการบริหารทั่วไป พบว่า ชุมชนได้ร่วมจัดสภาพแวดล้อมและบริบทของโรงเรียนให้สวยงาม น่าอยู่ เช่น การทำป้ายนิเทศ การทำน้ำตก การร่วมตกแต่งอาคาร สถานที่ต่าง ๆ เช่น สวนหย่อม สนามเด็กเล่น สระน้ำ สวนสมุนไพร ส่วยกล้วย ร่วมเป็นเจ้าของที่รักษาความปลอดภัยให้กับทรัพย์สินของทางโรงเรียน เช่น การเป็นเวรยามในช่วงเวลากลางคืน การใช้สถานที่ภายในชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ภายนอกสำหรับนักเรียน เช่น เรือนเพาะชำเห็ด ศูนย์การศึกษาศาสนาวันอาทิตย์

จะเห็นได้ว่าผลที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และการบริหารงานทั่วไปประสบความสำเร็จในระดับที่สถานศึกษาและชุมชนมีความพึงพอใจ และพยายามที่จะพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

“จากผลงานที่เกิดขึ้นเราก็พอใจนะ และก็พยายามที่จะทำให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ตอนนี้ก็มีโรงเรียนหลายโรงที่เขาต้องการให้เราไปนำเสนอรูปแบบการบริหาร เขายินดีจะจ่ายค่ารถให้ ตรนี้เขาเข้าใจว่าเหมือนเราเอง สำหรับเราก็ไม่ได้ทำอะไรมาก เราก็เลยคิดว่าจะคุ้มกันไหมกับการที่เราไปที่นั่น แต่เขาก็อยากให้เราไปจุดประกายให้กับเขา พลิกสถานการณ์ ทำได้ อย่าง..ก็ภูมิใจนะ” (ผู้บริหาร: 5 มี.ค. 51)

จากการถอดประสบการณ์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก โดยศึกษาใน 4 ประเด็นย่อย ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป สรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 4.1 สรุปสภาพการมีส่วนร่วมในงาน 4 ด้าน

สภาพการมีส่วนร่วม	กลุ่มบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วม	ลักษณะของการมีส่วนร่วม	ผลที่ได้รับจากการมีส่วนร่วม
ด้านวิชาการ	-คณะกรรมการ -ผู้ปกครองนักเรียน -บุคคลอื่นในชุมชน เช่น	-ประชุม ปรึกษา เสนอแนะแนวทาง ตัดสินใจ วางแผน	-โรงเรียนได้รับสื่อ อุปกรณ์ การเรียน -นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์

ตาราง 4.1 (ต่อ)

สภาพ การมีส่วนร่วม	กลุ่มบุคคล ที่เข้ามามีส่วนร่วม	ลักษณะ ของการมีส่วนร่วม	ผลที่ได้รับ จากการมีส่วนร่วม
ด้านวิชาการ	ข้าราชการเกษียณอายุ ชาวสวน พ่อค้าแม่ค้า อาจารย์ มหาวิทยาลัย	-ร่วมบริจาค -ร่วมติดต่อบุคคลอื่นให้ เข้ามาร่วมบริจาค -ร่วมบรรยาย ถ่ายทอด อบรม เพิ่มทักษะให้กับครู และนักเรียน	ทางการเรียนดีขึ้น -โรงเรียน ครู และนักเรียน ได้รับรางวัล
ด้านงบประมาณ	-คณะกรรมการ -ผู้ปกครองนักเรียน -บุคคลอื่นในชุมชน เช่น ข้าราชการเกษียณอายุ ชาวสวน พ่อค้า แม่ค้า เจ้าของ ห้างร้านต่าง ๆ	-ร่วมตัดสินใจ วางแผน -ร่วมสนับสนุนตามกำลัง ทรัพย์ -ร่วมจัดกิจกรรมหาเงิน เข้าโรงเรียน	-โรงเรียนมีงบประมาณใน การบริหารจัดการ
ด้านการ บริหารงานบุคคล	-คณะกรรมการ -ผู้ปกครองนักเรียน -บุคคลอื่นในชุมชน เช่น ข้าราชการเกษียณอายุ ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น อาจารย์ มหาวิทยาลัย	-ร่วมคัดเลือก ตัดสินใจ -ร่วมประเมินผลการสอน ของครู -ร่วมสรรหาบุคลากร วิทยากรเพื่อเป็น วิทยาทานแก่นักเรียน	-โรงเรียนมีบุคลากรที่มี คุณภาพ -โรงเรียนมีบุคลากรเพียงพอ กับจำนวนนักเรียน
ด้านการบริหาร ทั่วไป	-คณะกรรมการ -ผู้ปกครองนักเรียน -บุคคลอื่นในชุมชน เช่น ข้าราชการเกษียณอายุ ชาวสวน พ่อค้า แม่ค้า	-ร่วมอำนวยความสะดวก -ร่วมดูแลอาคาร สถานที่ -ร่วมจัดกิจกรรม เตรียม สถานที่ หาอุปกรณ์ ประสานงาน	-โรงเรียนมีสภาพบริบทที่น่า อยู่เอื้อต่อการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน -โรงเรียนมีความปลอดภัย ประสานงาน

ปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม

บริบทที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา
ขนาดเล็ก พบว่า

1. ความมุ่งมั่นทุ่มเทของผู้บริหาร จากการศึกษาและการสังเกตบุคลิกภาพและการทำงานของผู้บริหารพบว่าผู้บริหารโรงเรียน A มีลักษณะเด่นหลายประการที่ส่งผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก ได้แก่ 1) ผู้บริหารมีความตั้งใจ มุ่งมั่นทุ่มเทกับการทำงานอย่างเต็มที่ การปฏิบัติหน้าที่ขณะอยู่โรงเรียน ผู้บริหารจะ

คอยตรวจสอบอยู่ตลอดเวลาว่ามีจุดใดที่เป็นปัญหาสมควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นก็จะเร่งดำเนินการ 2) ด้านการบริหารงานบุคลากร ผู้บริหารจะคอยดูแลอำนวยความสะดวกให้กับครูและบุคลากร เพื่อให้ครูและบุคลากรสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้อย่างเต็มที่ การให้ความสำคัญและให้ความเคารพในด้านการทำงานกับผู้ใต้บังคับบัญชาทำให้ผู้บริหารได้รับการยอมรับจากครูทุกคน ผู้บริหารเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นกันเองมีความอ่อนน้อมถ่อมตนจนเป็นที่ศรัทธาของครูและบุคลากรในโรงเรียน 3) ผู้บริหารเป็นบุคคลที่มีความเป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์ และทำงานเชิงรุก มีความคิดสร้างสรรค์ คิดค้นโครงการและแนวทางใหม่ ๆ เพื่อการพัฒนาโรงเรียน 4) ด้านการบริหารงานงบประมาณ ผู้บริหารมีความโปร่งใส การใช้จ่ายในแต่ละด้านจะมีการปรึกษากับคณะครูและคณะกรรมการสถานศึกษาก่อนการดำเนินการ 5) ด้านงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน จะมีการเชิญคณะกรรมการสถานศึกษาให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการทุกครั้ง จึงเสมือนว่าการใช้จ่ายงบประมาณของทางโรงเรียนทุกครั้งต้องมีการผ่านคณะกรรมการสถานศึกษาเสมอ ทั้งในลักษณะของการขอคำปรึกษาและข้อเสนอแนะ

“..แต่ที่นี่ (โรงเรียน A) เขาพร้อมใจกันหมดเลยทั้งผู้อำนวยการและครู และอาจารย์ จะอยู่ประจำ เสาร์อาทิตย์ก็ไม่หยุด..ครูที่นี่ก็ทุ่มเท มีดถึงได้กลับบ้าน ทำงานเต็มที่เลย เราก็ภูมิใจ เราก็เต็มที่กับการแข่งขันทุกอย่าง ไหวไหม หนาวก็สู้ สู้สุด ๆ..” (ผู้ปกครอง: 20 ม.ค. 51) “.งานที่เราทำไม่มีเสาร์อาทิตย์ ทำทุกวันเป็นปกติอยู่แล้ว สิ่งใดที่เราให้โอกาสเด็กได้เราพยายาม ดีไม่ดีเราค่อยว่ากัน เราเต็มที่ก่อน..” (ครูผู้สอน 1 : 3 มี.ค. 51) “..ที่นี้ 5 โมงเย็นครูยังไม่กลับเลย ที่อื่น ปาย 3 หายกลับหมดแล้ว ที่นี้ครูจะทุ่มเทมาก วันเสาร์มาสอนเด็ก วันอาทิตย์มาตีวงเด็ก รักเด็กมาก เอาไปสอนที่บ้านเวลามีการแข่งวิชาการ..” (ที่ปรึกษาชุมชน : 3 มี.ค. 51)

2. ความมุ่งมั่นทุ่มเทในการทำงานของครูและบุคลากร สภาพดังกล่าวเกิดจากที่บุคลากรมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพและการทำงาน และในขณะเดียวกันครูและบุคลากรทางการศึกษาได้แบบอย่างที่ดีในการทำงานจากผู้บริหาร

“..ที่สำคัญคือทัศนคติของครูเขาทำโดยไม่หวังความดีความชอบมองว่าเขาศรัทธา ในอาชีพมากกว่า เขายังทำมากเขาก็ยังได้มากถึงแม้ไม่ใช่วัตถุแต่ได้คุณค่าของจิตใจ..” (ผู้บริหาร: 7 ม.ค. 51) “..ถ้าเป็นที่อื่น ถ้า ผอ ไม่เอาเขาก็คงไม่ได้ ถ้ามว่าเรามีความสำคัญอันดับหนึ่งใหม่ คงไม่ใช่ ครูเขาช่วยกันทำงาน ชุมชนเขาร่วมกันช่วยเหลือโรงเรียน ทำให้ที่เป็นหนี้บุญคุณเขา เขาร่วมกันทำอย่างเต็มที่..” (ผู้บริหาร : 7 ม.ค. 51)

จากการสังเกตขณะที่ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลพบว่า ครูผู้สอนได้มุ่งมั่นทุ่มเทในกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน พฤติกรรมที่สังเกตได้คือการมุ่งสอนอ่านและเขียนให้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 โดยการเรียกมาเพื่อการสอนเสริมในส่วนของผู้เรียนที่ประสบกับปัญหาการอ่านไม่ออก ซึ่งในขณะนั้นเป็นเวลา 18.00 น. โดยด้านหน้าห้องเรียนมีผู้ปกครองนั่งรอบุตรหลาน

ของตน และผู้วิจัยได้เข้าไปสนทนาทักทาย ผู้ปกครองได้เล่าให้ฟังด้วยลักษณะของความภาคภูมิใจ ว่าครูที่นี้ทุ่มเทกับการทำงานมาก ค่าแล้วก็ไม่ยอมกลับบ้าน มาเข้ากลับค่าทุกวัน แม้แต่วันเสาร์ วันอาทิตย์ก็มีการนัดเด็กเพื่อมาเรียนพิเศษ ซึ่งตนเองรู้สึกภาคภูมิใจแทน และลักษณะดังกล่าว ไม่ได้เกิดเฉพาะครูคนใดคนหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นลักษณะที่คล้ายคลึงกันทั้งโรงเรียน

จากประเด็นดังกล่าวผู้วิจัยได้นำมาพูดคุยกับตัวแทนครู โดยการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ ในประเด็นที่ว่าความทุ่มเทตรงนี้เกิดขึ้นได้อย่างไร ผู้แทนครูได้ให้คำตอบว่า เรารู้สึกศรัทธา ในอาชีพ และอีกอย่างเราได้แบบอย่างที่ดีคือผู้บริหารของเราเป็นคนที่ทำงานจริงจัง ดังนั้นงานทุกอย่างที่ทำนั่น เราจะทำด้วยความรู้สึกอยากจะทำและพยายามทำให้ดีที่สุด

“..แต่ตอนนี้ ผู้บริหารของเราเข้มแข็ง เป็นแบบอย่างของคนทำงาน เราก็ทำงานเต็มที่ เพราะผู้บริหารของเราก็เต็มที่..” (ผู้แทนครู: 10 ธ.ค. 50)

3. การตระหนักถึงคุณค่าของชุมชนและแรงศรัทธาจากชุมชน การตระหนักถึงและแรงศรัทธา จากชุมชนเกิดขึ้นได้ด้วยบุคลิกภาพ วิสัยทัศน์ การทุ่มเทในการทำงานของผู้นำชุมชน ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา ส่งผลให้ชุมชนเกิดความรักและศรัทธาในสถานศึกษา

“พอได้เข้ามาอยู่ในวงการการศึกษา ลุงรู้ขึ้นเยอะเลย มีอะไรเราก็ไปร่วม นักเรียนเราก็ ส่งเข้าแข่ง มีอะไรเราก็ส่ง ไม่มีชุดเราก็ไปเช่ามา”(ลุงอู๋ : 3 มี.ค. 51) “ได้เข้ามาร่วมเป็น คณะกรรมการตอนแรกก็ยังไม่รู้อะไร เขาให้มาประชุมเราก็มา ตอนนั้นก็เริ่มได้รู้อะไร เยอะขึ้นกล้าที่จะแสดงความคิดเห็น” (ผู้แทนผู้ปกครอง: 19 ก.พ. 51) “..แต่ก่อนก็ไม่ได้ สนใจ เพราะเรามีอะไรต้องทำ ทำสวนทำไร่และอีกอย่าง ผอ.ก็ไม่ได้เชิญก็ถือว่าเป็น หน้าที่ของใครของมัน มาตอนนี้มาเป็นประธานกรรมการก็ดีใจที่จะได้พัฒนาโรงเรียน ของเรา ก็เต็มที่นะกับงานตรงนี้..” (ประธานกรรมการ: 20 ก.พ. 51) “ผอ มาอยู่เนี่ยอย่า เพิ่งย้ายนะ ให้ผมตายก่อนค่อยย้าย” (ลุงอู๋ : 3 มี.ค. 51)

4. ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โรงเรียนมีการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชน ได้รับทราบเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ประกอบกับผู้บริหาร ครู มีความเป็นกันเองกับ ชุมชน มีการเข้าถึงชุมชน ร่วมปรึกษาหารือเกี่ยวกับสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นร่วมกันหาแนวทาง เพื่อการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน ก่อให้เกิดบรรยากาศที่ดีและส่งผลถึงความพึงพอใจในการที่เข้า มาเป็นส่วนหนึ่งของการร่วมพัฒนาโรงเรียนของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

“..ตอนนี้เราคือชุมชนและโรงเรียน เข้ากันได้ดี..” (ลุงอู๋ : 030308) “ช่วงเย็นหลังจาก เสร็จกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้ปกครองจะแวะเข้ามาทักทายคณะครูและผู้บริหาร แล้วเรียนเชิญไปรับประทานอาหารที่บ้าน การไปรับประทานอาหารบุคลากรไม่ได้ไป ทุกคนขึ้นอยู่กับความสะดวก ซึ่งผู้วิจัยได้ร่วมในกิจกรรมนั้นด้วย บรรยากาศที่สังเกตได้ พบว่า เป็นบรรยากาศที่มีความเป็นกันเองของทุกฝ่ายร่วมสนทนากันในหลาย ๆ เรื่อง เกี่ยวกับสถานศึกษาและชุมชน” (การสังเกต: 7 ม.ค. 51)

5. **ความพร้อมและทัศนคติที่ดีของชุมชน ต่อการทำงานร่วมกัน** ชุมชนมีบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมองเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาและมีความพร้อมในการที่จะร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา โดยแสดงออกในลักษณะของการบริจาคทรัพย์สินส่วนตัว

จะเห็นได้ว่าจากความทุ่มเทมุ่งมั่นในการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาภายในโรงเรียนส่งผลให้ชุมชนเกิดความรักและศรัทธา รู้และเข้าใจ มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน พร้อมที่จะให้ความร่วมมือในทุกเรื่องที่สามารถให้ความร่วมมือได้

บริบทที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วม

บริบทที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก จากการพิจารณาสภาพความเป็นจริงที่ได้จากข้อมูล ผู้วิจัยได้นำเสนอโดยแบ่งเป็น 2 ด้าน คือ ด้านโรงเรียน และด้านชุมชน ในแต่ละด้านพบว่า

ด้านโรงเรียน ภาระงานของผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียน ที่จะต้องรับผิดชอบมีมากงบประมาณที่ใช้ในการบริหารจัดการมีจำนวนจำกัด

ด้านชุมชน ความเกรงใจ ความไม่มั่นใจในบทบาทของตนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จึงส่งผลต่อการไม่กล้าเข้ามาเพื่อร่วมแสดงบทบาทอย่างเต็มโดยปล่อยให้เป็นที่ของทางโรงเรียนดำเนินการ ภาวะเศรษฐกิจของชุมชน ยากจน ต้องทำมาหากิน ความเข้าใจในบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างเต็มรูปแบบ ความขัดแย้งด้านความคิดของผู้ปกครองบางกลุ่ม

สรุป

สรุปปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กดังแผนภาพต่อไปนี้

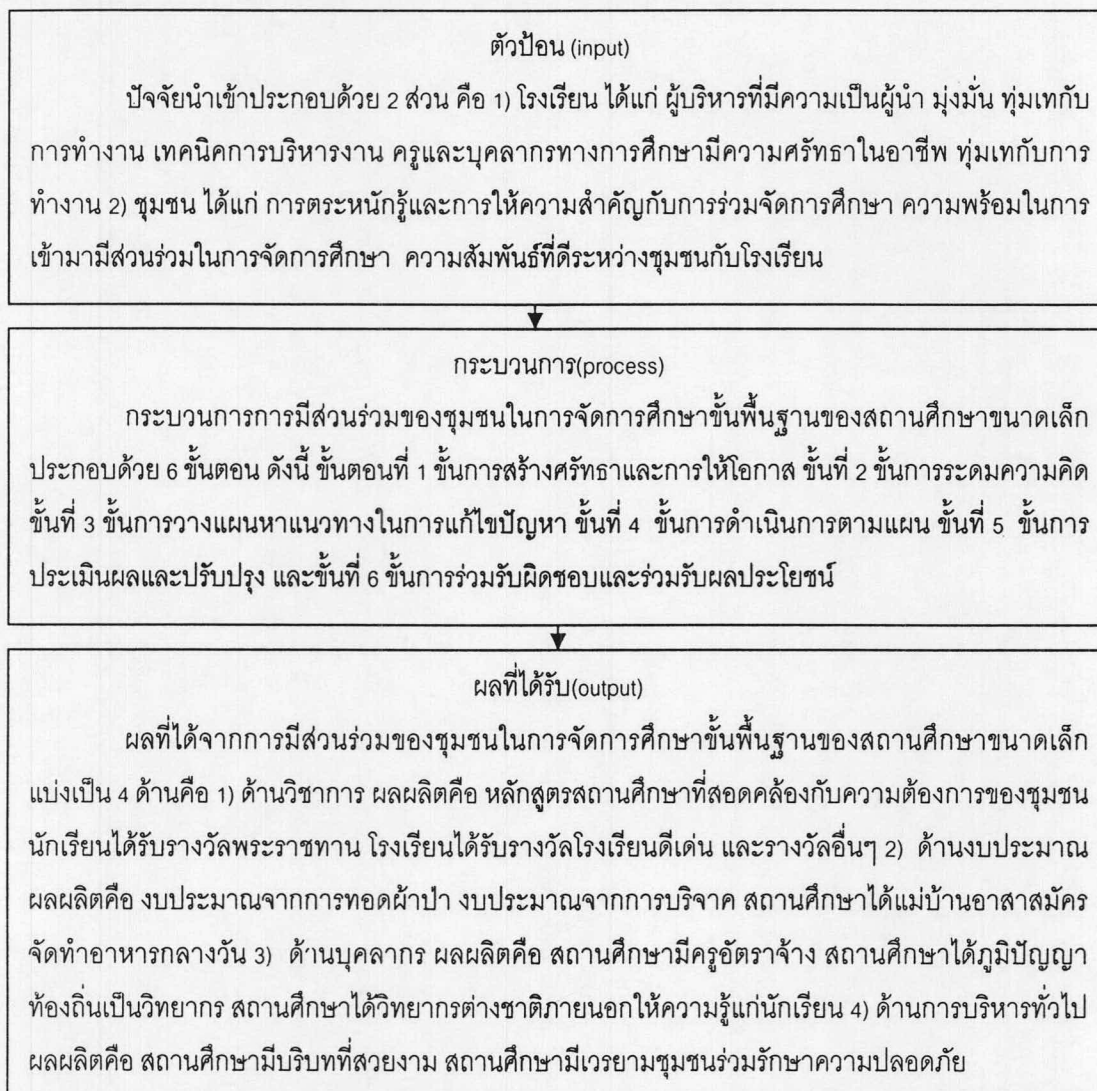
<p>ปัจจัยที่เอื้อ</p> <p>ปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม 1) ความมุ่งมั่นทุ่มเทของผู้บริหาร 2) ความมุ่งมั่นทุ่มเทในการทำงานของครูและบุคลากร 3) การตระหนักรู้ของชุมชนและแรงศรัทธาจากชุมชน 4) ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน 5) ความพร้อมและทัศนคติที่ดีของชุมชน ต่อการทำงานร่วมกัน</p>
--

II

<p>ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค</p> <p>ด้านโรงเรียน ภาระงานของผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียน ที่จะต้อง งบประมาณที่ใช้ในการบริหารจัดการ</p> <p>ด้านชุมชน ความเกรงใจ ความไม่มั่นใจในบทบาทของตนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ภาวะเศรษฐกิจของชุมชน ยากจน ต้องทำมาหากิน ความเข้าใจในบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างเต็มรูปแบบ ความขัดแย้งด้านความคิดของผู้ปกครองบางกลุ่ม</p>
--

แผนภาพ 4.3 ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรค

จากการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปได้ว่าระบบของรูปแบบฯ ซึ่งประกอบด้วย ตัวป้อน (input) กระบวนการ(process) และผลที่ได้รับ(output) ได้วางแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพ 4.4 แสดงความสัมพันธ์ของตัวป้อน กระบวนการ และผลที่ได้รับ

ส่วนที่ 2 แนวทางการนำรูปแบบไปใช้

ความสำเร็จดังกล่าวได้มีปัจจัยแห่งความสำเร็จเข้ามาเกี่ยวข้อง และขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมก็ต้องประสบกับอุปสรรค ในส่วนนี้เพื่อให้รูปแบบดำเนินไปได้อย่างราบรื่นบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอแนวทางการนำรูปแบบไปใช้ ดังนี้

แนวทางการนำรูปแบบไปใช้ จากการศึกษาเกี่ยวกับสภาพและบริบทที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กกรณีศึกษาจากแหล่งที่ประสบความสำเร็จด้านการบริหารจัดการโดยละเอียด กอปรกับการนำเอาปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จที่พบมาเป็นประเด็นเพื่อการศึกษาพร้อมกับอาศัยหลักการมีส่วนร่วมประกอบการวิเคราะห์ สรุปแนวทางการนำรูปแบบไปใช้เพื่อบรรลุผลการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก ได้ดังนี้

“..แต่ถ้าหากว่า นำงานแนวนี้ไปทำที่อื่น พี่ว่าคงต้องเริ่มจากผู้บริหารก่อน ผู้บริหารเป็นผู้จุดประกาย เราแค่จุดประกาย เราก็จะถอยมาอยู่ในส่วนที่สาม เราจุดประกายให้ชุมชน จุดประกายให้ครู..”(ผู้บริหาร : 7 ม.ค. 51)

ในการนำรูปแบบที่ได้จากการกรณีศึกษาที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้นนี้ควรมีขั้นตอนของการพัฒนาซึ่งแบ่งเป็น 6 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นการสร้างศรัทธาและการให้โอกาส ในขั้นตอนนี้สถานศึกษาจะต้องเริ่มตระหนักและให้ความสำคัญกับความรู้สึกของชุมชน ดังนั้นการร่วมระดมความคิดภายในสถานศึกษาเองจึงเป็นจุดเริ่มต้นที่โดยการวิเคราะห์หาจุดแข็งภายในสถานศึกษาแล้วนำมาเพื่อการประชาสัมพันธ์ให้เห็นถึงความตั้งใจจริงของสถานศึกษาในการที่จะร่วมพัฒนาเด็กและเยาวชน พัฒนาท้องถิ่นและชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ

ขั้นที่ 2 ขั้นการระดมความคิด ในขั้นตอนนี้อาจทำควบคู่ไปกับขั้นตอนที่ 1 โดยอาศัยการประชุมผ่านทางผู้นำชุมชนโดยการเรียนเชิญเข้ามาเพื่อปรึกษาหารือร่วมกันในลักษณะของคณะกรรมการตัวแทนผู้ปกครอง หรือเป็นการเรียกประชุมผู้ปกครองเพื่อเรียนปรึกษา ชี้แจงให้เห็นถึงสภาพการณ์ดำเนินการ และสภาพปัญหาของสถานศึกษาและชุมชน

ขั้นที่ 3 ขั้นการวางแผนหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา ในขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนของการเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของปัญหากระบวนการดังกล่าวอาจดำเนินการในลักษณะของคณะกรรมการและชุมชนพร้อมด้วยคณะครูในสถานศึกษาในการร่วมวางแผนการดำเนินการและหาแนวทางในการแก้ไขสภาพปัญหาในแต่ละประเด็น

ขั้นที่ 4 ขั้นการดำเนินการตามแผน เป็นขั้นตอนของการดำเนินการตามแผนที่แต่ละโครงการได้วางไว้ เก็บข้อมูล ศึกษา วิเคราะห์ ในขั้นตอนนี้ควรเป็นการดำเนินการร่วมกัน

ขั้นที่ 5 ขั้นการประเมินผลและปรับปรุง ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนของการนำข้อมูลและผลงานที่ได้จากขั้นตอนที่ 4 มาร่วมวิเคราะห์ถึงความสอดคล้องและความคุ้มค่าของผลที่ได้รับว่ามากน้อยเพียงใด บรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่

ขั้นที่ 6 ขั้นการร่วมรับผิดชอบและร่วมรับผลประโยชน์ ในขั้นตอนนี้ไม่ว่าผลที่ได้รับในขั้นตอนที่ 5 จะประสบความสำเร็จหรือไม่ก็ตาม ทั้งสถานศึกษาจะร่วมกันในการรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้น โดยการนำผลงานและแผนงานเข้าสู่กระบวนการในขั้นตอนที่ 1 อีกครั้งเพื่อการพัฒนาและปรับปรุง หรือทำให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

ดังนั้นการนำรูปแบบฯไปใช้จึงควรมีความยืดหยุ่นในแต่ละขั้นตอน แต่ทั้งนี้ควรมีขั้นของการดำเนินงานที่ใกล้เคียงหรือเข้าข่าย 6 ขั้นตอนตามที่นำเสนอในเบื้องต้น

ส่วนที่ 3 เงื่อนไขและข้อจำกัดของรูปแบบ

การนำรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กไปใช้เพื่อการพัฒนา นั้น ควรตระหนักในเรื่องของเงื่อนไขและข้อจำกัดเป็นประเด็นสำคัญ เพราะเนื่องจากเงื่อนไขบางอย่างจะนำไปสู่ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการพัฒนารูปแบบที่ได้มาในเบื้องต้นได้ ดังนั้นในลำดับถัดไปจึงเป็นการนำเสนอประเด็นที่จัดเป็นเงื่อนไขและข้อจำกัดของรูปแบบฯ จะต้องให้ความสำคัญในเบื้องต้นก่อนการนำไปทดลองหรือพัฒนา ดังประเด็นต่อไปนี้

1. ด้านสถานศึกษา ได้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา มีความมุ่งมั่นทุ่มเทในการทำงาน รักและศรัทธาในอาชีพ พร้อมและให้การสนับสนุนในกระบวนการดำเนินงานตามรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก

2. ชุมชน ได้แก่ ความพร้อมของชุมชน ชุมชนมีความตระหนักรู้หรือมีความพร้อมในการที่จะพัฒนาตน มีความเสียสละเพื่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และแรงศรัทธาจากชุมชนที่ต่อสถานศึกษา

3. ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน สถานศึกษาและชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน สามารถทำงานร่วมกันได้ และพร้อมที่จะสละเวลาเพื่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามกระบวนการของรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก

สรุป รูปแบบจากการถอดประสบการณ์กรณีศึกษาที่ 1

จากการวิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กที่ได้จากกรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา (best practice) จำนวน 1 แห่ง สรุปได้ดังต่อไปนี้

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก ประกอบด้วย 4 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 บทนำ ได้แก่ ความสำคัญของปัญหา ความหมายรูปแบบและวัตถุประสงค์ แนวคิดทฤษฎี ส่วนที่ 2 ระบบของรูปแบบฯ ได้แก่ บริบทและตัวป้อน กระบวนการและผลที่ได้รับ ส่วนที่ 3 แนวทางการนำรูปแบบไปใช้ ส่วนที่ 4 เงื่อนไขและข้อจำกัดของรูปแบบข้อสรุปในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ระบบของรูปแบบฯ

ระบบของรูปแบบประกอบด้วย บริบท(context)และตัวป้อน (input) กระบวนการ (process) และผลที่ได้ (output) จากการมีส่วนร่วม ดังนี้

บริบท(context) และตัวป้อน (input) สภาพชุมชนกรณีศึกษาที่ 1 เป็นชุมชนขนาดเล็ก ตั้งอยู่ตำบลหนองพันจันทร์ กิ่งอำเภอบ้านคา จังหวัด พื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนเป็นภูเขาและที่ราบบางส่วน พื้นที่ดังกล่าวเหมาะแก่การปลูกพืชไร่ ไม้ผล ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ ลักษณะภูมิอากาศของชุมชนกรณีศึกษาที่ 1 เป็นแบบมรสุม 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดู และฤดูหนาว โครงสร้างของชุมชนกรณีศึกษาที่ 1 ประกอบด้วย 114 ครัวเรือนโดยมีจำนวนประชากรจำนวน 425 ชุมชนส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพทำสวน ไร่ และการเกษตร กระบวนการศึกษาและการพัฒนาตนเองโดยการเข้าร่วมโครงการกับองค์การบริหารส่วนตำบลในลักษณะของการฝึกทักษะในโครงการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่นและชุมชน สภาพโรงเรียนกรณีศึกษาที่ 1 ตั้งอยู่ตำบลหนองพันจันทร์ กิ่งอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี เริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2517 มีเนื้อที่ทั้งหมด 12 ไร่ 1 งาน 37 ตารางวา เปิดทำการเรียนการสอนเมื่อ 17 พฤษภาคม 2517 ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 ปัจจุบัน ปัจจุบันจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนทั้งสิ้น 112 คน โครงสร้างการบริหารงาน 4 ด้าน ได้แก่ งานด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป โดยมีคณะกรรมการสถานศึกษาคอยสนับสนุน ส่งเสริม และตรวจสอบการบริหารงานจัดการ รูปแบบการบริหารงานของโรงเรียนกรณีศึกษาที่ 1 เน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมของคณะครู คณะกรรมการสถานศึกษา และชุมชนในการบริหารงาน และใช้เทคนิคการบริหารงานตามรูปแบบเทคนิคการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย ประกอบด้วย C-Community หมายถึง ชุมชน เป็นการนำชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมโดยการแสดงบทบาทของการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และร่วมประเมินผลในการบริหาร การศึกษาทั้งในด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และงานบริหารทั่วไป H-Helping & Healthy หมายถึง การให้การช่วยเหลือและการขอความร่วมมือจากหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ O-Opportunity หมายถึง การใช้โอกาสที่มีและการให้โอกาสที่ดี เป็นการไขว่คว้าและหยิบเอาโอกาสที่ดีเมื่อมีโอกาสในสิ่งที่ส่งผลที่ดีต่อการจัดการศึกษารวมทั้งการให้โอกาสนักเรียนและบุคลากรในการพัฒนาความก้าวหน้าในอาชีพและมองเห็นโอกาสจากชุมชนในการนำชุมชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการศึกษา N-National หมายถึง การเน้นการปลูกฝังให้บุคลากรและนักเรียนทุกคนในสถานศึกษามีความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ G-Good Governance หมายถึง การใช้หลักธรรมาภิบาล เป็นหลักการบริหารจัดการองค์กรที่ดี L-Learning หมายถึง การจัดการองค์กรให้เป็ องค์กรแห่งการเรียนรู้ จัดการยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ A-Attitude หมายถึง การสร้างทัศนคติเชิงบวกให้เกิดขึ้นกับบุคลากรทุกคนในหน่วยงาน P-Pride หมายถึง ส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกคนมีความภาคภูมิใจ ในรางวัลและเกียรติยศ มุ่งสู่การสร้างความเป็นเลิศให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน บุคลากร และชุมชน ให้ทุกคนประสบความสำเร็จ เห็นคุณค่าของตนเอง

บริบทที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก พบว่า

1. **คุณลักษณะของผู้บริหาร** มีลักษณะเด่นหลายประการที่ส่งผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก ได้แก่ 1) ผู้บริหารมีความตั้งใจ มุ่งมั่นทุ่มเทกับการทำงานอย่างเต็มที่ 2) ด้านการบริหารงานบุคคลากร ผู้บริหารจะคอยดูแลอำนวยความสะดวกให้กับครูและบุคลากร เพื่อให้ครูและบุคลากรสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้อย่างเต็มที่ การให้ความสำคัญและให้ความเคารพในด้านการทำงานกับผู้ได้บังคับบัญชาทำให้ผู้บริหารได้รับการยอมรับจากครูทุกคน ผู้บริหารเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นกันเองมีความอ่อนน้อมถ่อมตนจนเป็นที่ศรัทธาของครูและบุคลากรในโรงเรียน 3) ผู้บริหารเป็นบุคคลที่มีความเป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์ และทำงานเชิงรุก มีความคิดสร้างสรรค์ คิดค้นโครงการและแนวทางใหม่ ๆ เพื่อการพัฒนาโรงเรียน 4) ด้านการบริหารงานงบประมาณ ผู้บริหารมีความโปร่งใส การใช้จ่ายในแต่ละด้านจะมีการปรึกษากับคณะครูและคณะกรรมการสถานศึกษาก่อนการดำเนินการ 5) ด้านงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน จะมีการเชิญคณะกรรมการสถานศึกษาให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการทุกครั้ง จึงเสมือนว่าการใช้จ่ายงบประมาณของทางโรงเรียนทุกครั้งต้องมีการผ่านคณะกรรมการสถานศึกษาเสมอ ทั้งในลักษณะของการขอคำปรึกษาและข้อเสนอแนะ

2. **ความมุ่งมั่นทุ่มเทในการทำงานของครูและบุคลากร** สภาพดังกล่าวเกิดจากที่บุคลากรมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพและการทำงาน และในขณะเดียวกันครูและบุคลากรทางการศึกษาได้แบบอย่างที่ดีในการทำงานจากผู้บริหาร

3. **การตระหนักรู้ของชุมชนและแรงศรัทธาจากชุมชน** การตระหนักรู้และแรงศรัทธาจากชุมชนเกิดขึ้นได้ด้วยบุคลิกภาพ วิสัยทัศน์ การทุ่มเทในการทำงานของผู้นำชุมชน ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา ส่งผลให้ชุมชนเกิดความรักและศรัทธาในสถานศึกษา

4. **ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน** โรงเรียนมีการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้รับทราบเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ประกอบกับผู้บริหาร ครู มีความเป็นกันเองกับชุมชน มีการเข้าถึงชุมชน ร่วมปรึกษาหารือเกี่ยวกับสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นร่วมกันหาแนวทางเพื่อการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน ก่อให้เกิดบรรยากาศที่ดีและส่งผลถึงความพึงพอใจในการที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการร่วมพัฒนาโรงเรียนของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

5. **ความพร้อมและทัศนคติที่ดีของชุมชน ต่อการทำงานร่วมกัน** ชุมชนมีบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มองเห็นความสำคัญของการร่วมจัดการศึกษาและมีความพร้อมในการที่จะร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา โดยแสดงออกในลักษณะของการบริจาคทรัพย์สินส่วนตัว การร่วมแสดงความคิดเห็นใน การทำโครงการบางอย่างเข้าสู่โรงเรียน เช่น โครงการผ้าป่าสามัคคี โครงการจัดทำสวนหย่อมโรงเรียน เป็นต้น

จะเห็นได้จากความทุ่มเทมุ่งมั่นในการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาภายในโรงเรียนส่งผลให้ชุมชนเกิดความรักและศรัทธา รู้และเข้าใจ มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน พร้อมทั้งจะให้ความร่วมมือในทุกเรื่องที่สามารถให้ความร่วมมือได้ และร่วมแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในบางโครงการที่ชุมชนมีความพร้อมและมีศักยภาพที่สามารถดำเนินการได้

บริบทที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก แบ่งเป็น 2 ด้าน คือ ด้านโรงเรียน และด้านชุมชน ในแต่ละด้านพบว่า

ด้านโรงเรียน พบว่าผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนมีภาระงานที่จะต้องรับผิดชอบมากงบประมาณที่ใช้ในการบริหารจัดการมีจำนวนจำกัด

ด้านชุมชน ความเกรงใจ ความไม่มั่นใจในบทบาทของตนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จึงส่งผลต่อการไม่กล้าเข้ามาเพื่อร่วมแสดงบทบาทอย่างเต็มโดยปล่อยให้เป็นที่ของทางโรงเรียนดำเนินการ ภาวะเศรษฐกิจของชุมชน ยากจน ต้องทำมาหากิน ความไม่รู้และไม่เข้าใจในบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างเต็มรูปแบบ และความขัดแย้งด้านความคิดของผู้ปกครองบางกลุ่ม

สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา พบว่าชุมชนได้เริ่มตระหนักและให้ความสนใจในการเข้ามามีส่วนร่วมบริหารจัดการในช่วงประมาณ 5-6 ปี (พ.ศ. 2545-พ.ศ.2551) ในช่วงอดีตที่ผ่านมา (พ.ศ. 2540 – พ.ศ. 2544) โรงเรียนและชุมชนยังไม่ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษา สถานการณ์ต่าง ๆ อยู่ในภาวะวิกฤต ปี พ.ศ. 2544 สถานศึกษาขนาดเล็กแห่งนี้ประสบกับสภาพปัญหาในด้านต่าง ๆ ทั้งในแง่ของระบบการบริหารจัดการ ภาวะการขาดผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ การขาดแคลนบุคลากร และบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในขณะนั้นขาดประสิทธิภาพในการทำงาน สภาพปัญหาดังกล่าวส่งผลให้ในช่วงนั้นศรัทธาจากชุมชนเริ่มลดลงการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนจึงยังไม่เต็มที่ ปัจจุบันพบว่าสถานศึกษาและชุมชนดังกล่าวได้เปลี่ยนไปสู่การเป็นสถานศึกษาและชุมชนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จด้านการบริหารจัดการศึกษาโดยการอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน

สภาพการมีส่วนร่วมด้านวิชาการพบว่าชุมชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางและความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น โดยเข้ามามีส่วนร่วมในรูปของคณะกรรมการสถานศึกษาอย่างเป็นทางการ ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดหาจัดเตรียมวัสดุและอุปกรณ์ สื่อประกอบการเรียนการสอน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่การเรียนการสอน โดยจัดเตรียมและจัดหาแหล่งความรู้ในชุมชนเพื่อการเสริมประสบการณ์ให้กับนักเรียน ตัวอย่างของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ร่วมจัดการศึกษากับโรงเรียนคือ เรือนเพาะชำเห็ด และศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

สถานศึกษามีปฏิสัมพันธ์ในการเข้าหาชุมชนและชุมชนได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาด้านวิชาการในลักษณะของการร่วมเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญสำหรับโรงเรียนถือเป็นสื่อการเรียนการสอนที่สร้างประสบการณ์จริงให้กับผู้เรียน และศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้เป็นองค์กรชุมชนที่ได้ร่วมในการขัดเกลาคุณธรรมจริยธรรม และการให้ความรู้ในการดำรงชีวิตได้อย่างสงบสุขในชีวิตประจำวัน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กด้านวิชาการจึงถือได้ว่ามีความหลากหลายในลักษณะของการร่วมพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์การจัดการศึกษา

นอกจากนั้นชุมชนยังได้ร่วมรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร และให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดระบบและการดำเนินการตามระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาพร้อมกับให้ความร่วมมือและช่วยเหลือในส่วนที่สามารถช่วยเหลือได้ ร่วมสนับสนุน เสนอแนะ ให้การช่วยเหลือในการร่างหลักสูตร การวางแผนการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การจัดหาอุปกรณ์สื่อการเรียนการสอน เป็นวิทยากรในการให้ความรู้กับนักเรียนและการรับทราบผลการดำเนินงานของโรงเรียน

สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กด้านงบประมาณ พบว่า ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะของการเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา โดยการให้ความเห็น เสนอแนะเกี่ยวกับการจัดตั้งกรรมการตรวจสอบและการใช้จ่ายงบประมาณของสถานศึกษา ร่วมให้คำปรึกษา เสนอแนะ แนวทางการใช้เงินและงบประมาณของโรงเรียน เช่น เป็นคณะกรรมการการจัดซื้อ คณะกรรมการตรวจรับพัสดุ

ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดหาและสนับสนุนด้านการเงิน วัสดุครุภัณฑ์ เพื่อใช้ในการจัดการศึกษาของโรงเรียน นอกจากในลักษณะของคณะกรรมการสถานศึกษาแล้ว ยังมีในรูปแบบขององค์กรและหน่วยงานเอกชนที่ได้ให้การสนับสนุน ชุมชนยังได้มีการบริจาคแรงกายเพื่อเป็นการร่วมพัฒนาสถานศึกษา ซึ่งถือเป็นกิจกรรมของการสนับสนุนด้านงบประมาณให้กับสถานศึกษาและร่วมในการดูแลความสงบและความปลอดภัยให้กับโรงเรียน เช่น การเป็นเวรยามในการรักษาความปลอดภัยให้กับสถานศึกษา การเป็นอาสาสมัครในโครงการอาหารกลางวัน โดยการประกอบอาหารให้นักเรียนได้รับประทานโดยไม่มีค่าตอบแทน ถือเป็นอีกพฤติกรรมที่บ่งบอกถึงการร่วมบริจาคแรงกายแทนทรัพย์สิน นอกจากนี้ชุมชนยังมีส่วนร่วมในการติดตาม กำกับ ดูแลการใช้เงินงบประมาณต่าง ๆ ภายในโรงเรียน ร่วมแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะในการออกระเบียบข้อบังคับ ประกาศและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารการเงินและจัดหารายได้จากทรัพย์สินของสถานศึกษา

สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านบุคลากร พบว่า ในอดีตโรงเรียนได้ประสบกับภาวะการขาดแคลนบุคลากรในการจัดการเรียนการสอน บุคลากรประจำขาดคุณภาพ

และขาดประสิทธิภาพในการทำงาน และบุคลากรแต่ละคนที่ทำหน้าที่จัดการเรียนการสอนมีภาระในการรับผิดชอบหลายอย่าง

ชุมชนมีส่วนร่วมโดยการเสนอโครงการจัดหาวิทยากรภายในชุมชนมาให้ความรู้แก่นักเรียน ลักษณะโครงการเป็นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมบรรยายให้ประสบการณ์และความรู้ทั้งในเชิงวิชาการและวิชาชีพประกอบกิจกรรมการเรียนการสอน

นอกจากนั้นชุมชนยังมีบทบาทในการให้ความรู้แก่บุคลากรของโรงเรียน ในลักษณะของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตรวจสอบการทำงานของบุคลากรในโรงเรียน ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการทำงานให้แก่บุคลากรของโรงเรียน จัดหาปัจจัยสนับสนุนการดำเนินงานของบุคลากรของโรงเรียน จัดหาสวัสดิการที่เหมาะสมให้แก่บุคลากรในโรงเรียน และร่วมประเมินผลการทำงานของบุคลากรในโรงเรียน

การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้านการบริหารทั่วไปในลักษณะการให้ความคิดเห็น เสนอแนะ และให้คำปรึกษาในการจัดทำนโยบาย และการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารวมทั้งความต้องการของชุมชน และท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการประสานงานภายนอก ส่งเสริมสนับสนุนเกี่ยวกับการระดมทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อการเรียนการสอน ร่วมดูแลบำรุงรักษา ปรับปรุงอาคารสถานที่ของโรงเรียนให้ดีขึ้น ร่วมใช้และร่วมจัดหาผลประโยชน์ให้กับทางโรงเรียน นอกจากนี้ยังมีการร่วมพัฒนาบริบทของสถานศึกษาให้สะอาดสวยงามน่าอยู่ ถือเป็นพฤติกรรมหนึ่งที่ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนางานด้านการบริหารทั่วไปให้เกิดความสมบูรณ์

การร่วมเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษาถือเป็นบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านการบริหารทั่วไป โรงเรียนใช้สถานที่ภายในชุมชนเป็นสื่อการเรียนรู้สำหรับนักเรียนเป็นการเสริมประสบการณ์ใหม่ ได้แก่ เรือนเพาะชำที่เกิดจากการพัฒนาอาชีพภายในชุมชนให้ได้เข้ามามีบทบาทเป็นสื่อจริงในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

สรุปได้ว่าชุมชนได้เข้ามาแสดงบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กด้านการบริหารทั่วไปในลักษณะของคณะกรรมการสถานศึกษาและบุคคลในการให้ข้อเสนอแนะ แนวทาง ให้คำปรึกษา เสนอโครงการ ร่วมดูแลรักษาสถานที่ พัฒนาสถานศึกษา ร่วมเป็นวิทยากร ร่วมเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับนักเรียน

กระบวนการ (process)

ขั้นที่ 1 การสร้างศรัทธาและการให้โอกาส ขั้นเริ่มต้นของกระบวนการก่อกำเนิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานั้น ในมุมมองของชุมชนให้ความสำคัญกับ "การให้โอกาส" ในมุมมองของสถานศึกษาคือ "การสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับชุมชน" เป็นปรากฏการณ์สำคัญอันดับแรก ใน

ขั้นตอนนี้เป็นทำให้ความสำคัญกับการประสานงานและการสร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการเป็นขั้นแรก

การให้โอกาสและการสร้างแรงศรัทธาถือเป็นเป้าหมายแรกของกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน รูปแบบการสร้างศรัทธาร่วมกับการให้โอกาสชุมชนของสถานศึกษา ได้เริ่มต้นจากการมีแนวคิดที่ว่า “เรา” หมายถึงสถานศึกษาต้องแสดงออกด้วยการสร้างกิจกรรมและการนำเสนอความสามารถในด้านต่าง ๆ ที่สามารถจัดการและสร้างสรรค์ได้ในขณะนั้นให้เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของชุมชน ให้ชุมชนได้รับรู้ เข้าใจและยอมรับในศักยภาพของสถานศึกษาดังกล่าว

ขั้นที่ 2 การระดมความคิด ในขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนของการคิดค้นและวิเคราะห์ปัญหา ร่วมกันในลักษณะของการร่วมคิด ร่วมเสนอแนะแนวทาง โดยมีใช้จากฝ่ายหนึ่งฝ่ายเดียว และอยู่บนพื้นฐานความศรัทธาว่าทุกคนที่เข้ามามีส่วนร่วมนั้นมีความตระหนักรู้ในคุณประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในครั้งนี้ เป็นขั้นของการเปิดใจ ระดมความคิดเห็นส่วนตัว เสนอประเด็นเพื่อเป็นทางเลือก ในการตัดสินใจ วางแผนในการแก้ไขปัญหา โดยการนำเอาความเป็นจริงของปัญหาที่กำลังประสบ อยู่ออกมาเป็นประเด็นหลักสำคัญในการแก้ไข

ขั้นที่ 3 การวางแผนการปฏิบัติ คือ การนำประเด็นปัญหาสิ่งที่ร่วมกันคิดมากำหนดเป็นแนวทางและแผนปฏิบัติการร่วมกัน และการระดมทรัพยากรจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้กิจกรรมบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ได้ร่วมกันวางไว้

ขั้นที่ 4 การลงมือปฏิบัติตามแผน หมายถึง การนำแผนงานที่ได้ ไปร่วมกันทำหรือแบ่งงานกันรับผิดชอบเพื่อให้เป็นไปตามแผนหรือบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

ขั้นที่ 5 ขั้นการติดตามและประเมินผล ชุมชนและสถานศึกษาได้ร่วมกันวิเคราะห์ถึงผลที่เกิดขึ้น โดยการร่วมประชุมและชี้แจงถึงผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการดำเนินการ เป็นการร่วมกันติดตามงานที่ทำและแก้ไขจุดบกพร่องที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงาน ร่วมมือกันคิดพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้น

ขั้นที่ 6 การรับผลประโยชน์ร่วมกัน ผลที่ได้รับจากการร่วมกันดำเนินงานนั้นมีทั้งผลประโยชน์ในลักษณะรูปธรรมที่ต้องการให้เกิดตามกิจกรรมที่ทำนั้น และผลประโยชน์ในลักษณะนามธรรม นั่นคือความภาคภูมิใจและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างสถานศึกษากับชุมชน และที่สำคัญคือ ชุมชนและสถานศึกษาได้เรียนรู้จากการร่วมคิดร่วมทำและเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน

สรุป กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กประกอบด้วย 6 ขั้นตอนคือ ขั้นที่ 1 ขั้นการสร้างศรัทธาและการให้โอกาส ขั้นที่ 2 ขั้นการระดมความคิด ขั้นที่ 3 วางแผนการปฏิบัติ ขั้นที่ 4 ขั้นลงมือปฏิบัติ ขั้นที่ 5 ขั้นการติดตามและประเมินผล และขั้นที่ 6 ขั้นการร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน

ผลที่ได้รับ (output)

ผลที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กผู้วิจัยนำเสนอเป็น 4 ด้าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ด้านวิชาการ พบว่าโรงเรียนมีหลักสูตรสถานศึกษาที่ชุมชนร่วมคิดร่วมทำ หลักสูตรสถานศึกษามีความสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและชุมชน เนื่องจากได้มีการร่วมประชุมเสนอแนะ แนวคิด และแนวทางในการพัฒนา คัดเลือกสาระที่เป็นประโยชน์และอยู่ในความสนใจของชุมชนมาเป็นประเด็นหลักในการพัฒนาเยาวชนและเด็กนักเรียนให้มีคุณลักษณะตามที่ชุมชนต้องการ ผลงานด้านวิชาการ คุณธรรมจริยธรรม และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ประสบผลสัมฤทธิ์โดยมีหลักฐานเกียรติบัตรเป็นเครื่องยืนยันความสำเร็จ โรงเรียน ผู้บริหาร ครู และนักเรียนได้รับรางวัลมากมาย และนักเรียนได้รับรางวัลพระราชทาน ซึ่งถือเป็นเกียรติประวัติและความภาคภูมิใจของชุมชนและโรงเรียน ในส่วนของชุมชนพบว่า ชุมชนรู้และเข้าใจในบทบาทของตน ได้ร่วมระดมความคิด ร่วมจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ร่วมหาแนวทางแก้ไข ร่วมเป็นวิทยากรในการให้ความรู้แก่นักเรียน ร่วมสนับสนุนสื่อและอุปกรณ์การเรียน และได้รับความภาคภูมิใจจากผลงานร่วมกันทำ

ด้านงบประมาณ พบว่า ชุมชนได้ร่วมในการเสนอแนะ สนับสนุนด้านการเงินในลักษณะของการร่วมบริจาคทรัพย์สินส่วนตัว การร่วมทอดผ้าป่าเพื่อสมทบทุนในการพัฒนาโรงเรียน การร่วมบริจาคแรงกายในการจัดทำอาหารกลางวันโดยไม่คิดค่าตอบแทน

ด้านบุคลากร พบว่า ชุมชนได้ดึงเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะของการเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้ที่จำเป็นแก่เด็กและเยาวชนในท้องถิ่น เช่น การสร้างอาชีพ การผลิตดอกไม้จันทน์ การทำขนมไทย และชุมชนยังได้ร่วมเป็นคณะกรรมการในการคัดเลือกและสรรหาบุคลากรในตำแหน่งอัตราจ้างเพื่อทำหน้าที่ครูสอนหนังสือให้กับนักเรียน ถือเป็นภาระงานของครูประจำให้สามารถดำเนินงานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

ด้านการบริหารทั่วไป พบว่า ชุมชนได้ร่วมจัดสภาพแวดล้อมและบริบทของโรงเรียนให้สวยงาม น่าอยู่ เช่น การทำป้ายนิเทศ การทำน้ำตก การร่วมตกแต่งอาคาร สถานที่ต่าง ๆ เช่น สวนหย่อม สนามกีฬา สนามเด็กเล่น สระน้ำ สวนสมุนไพร สวนกล้วย ร่วมเป็นเจ้าของที่รักษาความปลอดภัยให้กับทรัพย์สินของทางโรงเรียน เช่น การเป็นเวรยามในช่วงเวลากลางคืน การใช้สถานที่ภายในชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ภายนอกสำหรับนักเรียน เช่น เรือนเพาะชำเห็ด ศูนย์การศึกษาศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น

สรุปได้ว่าผลที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กใน 4 ด้าน ประสบความสำเร็จในระดับที่สถานศึกษาและชุมชนมีความพึงพอใจ และพยายามที่จะพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

ส่วนที่ 2 แนวทางการนำรูปแบบไปใช้

แนวทางการนำรูปแบบไปใช้ จากการศึกษาเกี่ยวกับสภาพและบริบทและตัวป้อนที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก สรุปแนวทางการนำรูปแบบไปใช้เพื่อบรรลุผล ได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นการสร้างศรัทธาและการให้โอกาส ในขั้นตอนนี้สถานศึกษาจะต้องเริ่มตระหนักและให้ความสำคัญกับความรู้สึกร่วมกันของชุมชน ดังนั้นการร่วมระดมความคิดภายในสถานศึกษาเองจึงเป็นจุดเริ่มต้นที่โดยการวิเคราะห์หาจุดแข็งภายในสถานศึกษาแล้วนำมาเพื่อการประชาสัมพันธ์ให้เห็นถึงความตั้งใจจริงของสถานศึกษาในการที่จะร่วมพัฒนาเด็กและเยาวชน พัฒนาท้องถิ่นและชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ

ขั้นที่ 2 ขั้นการระดมความคิด ในขั้นตอนนี้อาจทำควบคู่ไปกับขั้นตอนที่ 1 โดยอาศัยการประสานงานผ่านทางผู้นำชุมชนโดยการเรียนเชิญเข้ามาเพื่อปรึกษาหารือร่วมกันในลักษณะของคณะกรรมการตัวแทนผู้ปกครอง หรือเป็นการเรียกประชุมผู้ปกครองเพื่อเรียนปรึกษา ชี้แจงให้เห็นถึงสภาพการณ์ดำเนินการ และสภาพปัญหาของสถานศึกษาและชุมชน

ขั้นที่ 3 ขั้นการวางแผนหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา ในขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนของการเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของปัญหากระบวนการดังกล่าวอาจดำเนินการในลักษณะของคณะกรรมการและชุมชนพร้อมด้วยคณะครูในสถานศึกษาในการร่วมวางแผนการดำเนินการและหาแนวทางในการแก้ไขสภาพปัญหาในแต่ละประเด็น

ขั้นที่ 4 ขั้นการดำเนินการตามแผน เป็นขั้นตอนของการดำเนินการตามแผนที่แต่ละโครงการได้วางไว้ เก็บข้อมูล ศึกษา วิเคราะห์ ในขั้นตอนนี้ควรเป็นการดำเนินการร่วมกัน

ขั้นที่ 5 ขั้นการประเมินผลและปรับปรุง ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนของการนำข้อมูลและผลงานที่ได้จากขั้นตอนที่ 4 มาร่วมวิเคราะห์ถึงความสอดคล้องและความคุ้มค่าของผลที่ได้รับว่ามากน้อยเพียงใด บรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่

ขั้นที่ 6 ขั้นการร่วมรับผิดชอบและร่วมรับผลประโยชน์ ในขั้นตอนนี้ไม่ว่าผลที่ได้รับในขั้นตอนที่ 5 จะประสบความสำเร็จหรือไม่ก็ตาม ทั้งสถานศึกษาจะร่วมกันในการรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้น โดยการนำผลงานและแผนงานเข้าสู่กระบวนการในขั้นตอนที่ 1 อีกครั้งเพื่อการพัฒนาและปรับปรุง หรือทำให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

ส่วนที่ 3 เงื่อนไขหรือข้อจำกัดของรูปแบบ

การนำรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กไปใช้เพื่อพัฒนานั้น ควรตระหนักในเรื่องของเงื่อนไขและข้อจำกัดเป็นประเด็นสำคัญ เนื่องจากเงื่อนไขและข้อจำกัดจะนำไปสู่ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการใช้รูปแบบที่ได้มาใน

เบื้องต้นได้ ดังนั้นจะต้องให้ความสำคัญในเบื้องต้นก่อนนำรูปแบบไปทดลองหรือพัฒนา ดังประเด็นต่อไปนี้

1. ด้านสถานศึกษา ได้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา มีความมุ่งมั่นทุ่มเทในการทำงาน รักและศรัทธาในอาชีพ พร้อมและให้การสนับสนุนในกระบวนการดำเนินงานตามรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก

2. ด้านชุมชน ได้แก่ ความพร้อมของชุมชน ชุมชนมีความตระหนักรู้หรือมีความพร้อมในการที่จะพัฒนาตน มีความเสียสละเพื่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และแรงศรัทธาจากชุมชนที่มีต่อสถานศึกษา

3. ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน สถานศึกษาและชุมชนจะต้องมีหรือสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และสามารถทำงานร่วมกันได้ และพร้อมที่จะสละเวลาเพื่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามกระบวนการของรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก

ตอนที่ 2 รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลการวิจัยในตอนนี้เป็นการนำเสนอรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก เกิดจากการที่ผู้วิจัยนำรูปแบบฯ ที่ได้จากการสังเคราะห์ขึ้นในขั้นตอนที่ 1 ไปทดลองใช้กับกรณีศึกษาจำนวน 1 แห่งตามเงื่อนไขและข้อจำกัดของรูปแบบฯ แล้วพัฒนาปรับปรุงรูปแบบให้ดียิ่งขึ้น โดยผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ระบบของรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วม ประกอบด้วยบริบทตัวป้อน (input) กระบวนการ (process) ผลที่ได้รับ (output) ส่วนที่ 2 แนวทางการนำรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมไปใช้ และส่วนที่ 3 เงื่อนไข ข้อจำกัดของรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วม ดังรายละเอียด

ส่วนที่ 1 ระบบของรูปแบบฯ : ตัวป้อน กระบวนการ และผลที่ได้รับ

1. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนกรณีศึกษาที่ 2

ชุมชน B (นามสมมติ) ตั้งอยู่เขตพื้นที่อำเภอ양ขุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ สภาพภูมิประเทศ โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำมูลไหลผ่าน หน้าฝนมีน้ำท่วมไหลหลากผ่านทางด้านทิศใต้เป็นประจำ มีห้วยหนอง ทำนบกั้นน้ำเพื่อการเกษตร มีคลองส่งน้ำสำหรับการเกษตรผ่านพื้นที่ของชุมชน สภาพดินเป็นดินร่วนปนทรายสำหรับอาชีพของชุมชนโดยส่วนใหญ่ทำนา และอาชีพเสริมมีการปลูกหอม กระเทียม พริก พืชสวน พืชไร่ และไม้ยูคาลิปตัส ตามริมแม่น้ำมูลและตามท้องนา รอบชุมชน ในช่วงน้ำลดแม่น้ำมูลที่เคยมีน้ำไหลหลาก จะเหลือพื้นทรายสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยว

ให้กับชุมชนและละแวกใกล้เคียง และคนในท้องถิ่นได้อาศัยพื้นที่ดังกล่าวในการทำแพลอยน้ำ จัดเป็นสวนอาหารให้คนที่สัญจรผ่านไปมาได้แวะเพื่อพักผ่อนและรับประทานอาหาร สำหรับอาหารที่ขึ้นชื่อของชุมชนแห่งนี้คือยำกุ้งเต้น สภาภูมิประเทศดังกล่าวถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนและละแวกใกล้เคียง

“แม่น้ำมูลไหลผ่านหมู่บ้าน ชวงน้ำหลากก็จะมีชาวบ้านหลาย ๆ ที่มาเย็นถ่ายรูปกันที่สะพานลงไปไม่ได้ น้ำลึก แต่ชวงน้ำลดจะมีหาดทรายสำหรับเดินเล่น และมีแพขายอาหาร จุดเด่นก็จะเป็นยำกุ้งเต้น ที่ขึ้นชื่อของหมู่บ้านเรา” (ผู้ใหญ่บ้าน: 9 พ.ย. 51)

สภาพภูมิอากาศ โดยทั่วไปของชุมชน มีอากาศร้อนในฤดูร้อน เพราะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ฤดูฝนจะมีฝนตกหนักน้ำท่วมไหลหลากฝั่งทิศใต้ติดกับแม่น้ำมูล ในฤดูหนาวอากาศค่อนข้างหนาวเนื่องจากได้รับอิทธิพลของลมหนาวจากสาธารณรัฐประชาชนจีน อุณหภูมิโดยเฉลี่ยประมาณ 26-28 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดประมาณ 38 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดประมาณ 10 องศาเซลเซียส

การเมืองการปกครอง ชุมชนมีการตื่นตัวและสนใจการเมืองเป็นอย่างยิ่ง ดูได้จากการไปใช้สิทธิลงประชามติรับร่างรัฐธรรมนูญ ปี 2550 มีผู้ไปใช้สิทธิคิดเป็นร้อยละ 65 การปกครองขึ้นต่อบาลกุดเมืองฮาม อำเภอขามน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

ประชากร ประกอบด้วยจำนวน 126 หลังคาเรือน แบ่งเป็นประชากรชาย 304 คน ประชากรหญิง 346 คน รวมทั้งสิ้น 650 คน

การประกอบอาชีพ ราษฎรในชุมชนแห่งนี้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในการเกษตรกรรมคือการทำนาร้อยละ 95 ทำไร่ ปลูกหอม กระเทียม พริก พืชผักสวนครัว และรับจ้างทั่วไป ทำการประมงตามลำน้ำมูล ห้วย หนอง เพื่อการดำรงชีพค้าขายพืชทางการเกษตร ร้านอาหารเรือแพตามลำน้ำมูล การท่องเที่ยว มีที่พักผ่อนหย่อนใจตามธรรมชาติ ชุมชนคนหนุ่มสาวจะไปทำงานที่ต่างถิ่นเช่นกรุงเทพฯ เมืองอุตสาหกรรมทั้งหลายไว้กับคนแก่ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นคนเลี้ยงดู สภาพดังกล่าวจัดเป็นปัญหาหนึ่งของชุมชน

“เราก็มีอาชีพเกษตรกร ทำนา ปลูกผักก็พอมีพอกินไม่ได้ร่ำรวยเหมือนเขาหรอก เสร็จจากนาก็จะพากันไปปลูกหอมกระเทียม ก็ยังโชคดีที่หอมกระเทียมเราก็มีชื่อเสียงอยู่บ้าง บางคนก็ไปเลี้ยงวัว บางคนก็ไปหาปลามาขาย ทำกันหลายอย่าง แต่ก็ไม่รวย.” (ผู้ปกครอง: 4 พ.ย. 51)

การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม พบว่า ระดับการศึกษาของชุมชนโดยเฉลี่ยจบชั้นสูงสุดคือชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีบางส่วนเข้าศึกษาต่อระดับสูงขึ้น ชุมชนโดยเฉลี่ยมีความรู้ อ่านหนังสือออก มีภาษาลาวเป็นภาษาถิ่น ใช้ภาษาไทยเป็นภาษากลางในการสื่อสาร นับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ มีขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามโดยยึดจารีตประเพณีที่เรียกว่า “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” มาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับความจริงของสังคม ชีวิตความเป็นอยู่แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

ยังมีประเพณีการลงแขกแบบพี่น้องรักสมัครสมานสามัคคี การถือผู้อาวุโสมากกว่า การให้ความเคารพนับถือตามลำดับ และการนับถือ "ปู่ตา" เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนภายในชุมชน

"..ประเพณีที่ตึงามของเรา ก็ ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ นี้แหละที่รวมชุมชนเราเอาไว้ มีงานมีการอะไรเราก็มาร่วมช่วยเหลือกันดี.." (ที่ปรึกษาชุมชน: 5 พ.ย. 51) "ชุมชนของเราก็มีจุดเด่นคือการอาศัยจารีตประเพณีที่เรียกว่าฮีตสิบสองคองสิบสี่เป็นแกนกลางในการสานสัมพันธ์ชุมชน" (ผู้บริหาร: 9 พ.ย. 51) "ผีปู่ตาก็เป็นสิ่งศักดิ์ที่เราเคารพ บูชา ก็จะมีการรวมชาวบ้านกันไปทำบุญทุกปี" (ผู้ปกครอง : 5 พ.ย. 51)

จากการศึกษาเอกสารพบว่า "ฮีตสิบสอง คองสิบสี่" คือวัฒนธรรมและประเพณีที่ถือเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเจริญงอกงามทางความคิด วัฒนธรรม และความชาญฉลาดของบรรพบุรุษของคนไทยอีสาน ถือเป็นอีกชนชาติหนึ่งที่มีความมั่งคั่งทางวัฒนธรรม ซึ่งในแต่ละเดือนคนไทยอีสานจะมีการจัดประเพณีต่าง ๆ ขึ้น และแต่ละที่ก็จะแตกต่างกันไป แต่ก็ยังเป็นประเพณีที่นิยมและทำกันมาก จนถือว่าเป็นประเพณีประจำทั้ง 12 เดือนที่เรียกว่า "ฮีตสิบสอง" สำหรับ "คองสิบสี่" ถือเป็นคติข้อห้ามและข้อควรปฏิบัติ 14 ข้อสำหรับบุคคลซึ่งเป็นฆราวาสเพื่อการเป็นผู้เจริญและเป็นผู้มีความสุข "ฮีตสิบสอง คองสิบสี่" ได้ถือปฏิบัติสืบทอดกันมา

จะเห็นได้ว่าประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนกรณีศึกษาที่ 2 เป็นประเพณีวัฒนธรรมเก่าแก่ที่อาศัยการยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่สมัยบรรพบุรุษ เป็นจารีตประเพณีที่ยึดเหนี่ยวความเป็นชุมชนให้เกิดความพร้อมเพรียงกันในการปฏิบัติและเกิดความเข้มแข็งในการดำเนินชีวิตของชุมชนเองเรื่อยมา ถือว่าเป็นจุดแข็งของชุมชนที่มีหลักยึดในการรวมตัวกันเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน

จากข้อมูลพื้นฐานของชุมชนสรุปได้ว่า ชุมชน B เป็นชุมชนขนาดเล็กประกอบด้วย 126 ครัวเรือน อาชีพส่วนใหญ่ทำการเกษตร จารีตประเพณีที่สำคัญคือ "ฮีตสิบสองคองสิบสี่" จุดเด่นของชุมชนคือ 1) ชุมชนมีสถานที่ท่องเที่ยวคือแม่น้ำมูล 2) ผลผลิตทางการเกษตรได้แก่หอม กระเทียมจากการทำอาชีพเสริม มีคุณภาพได้รับการยอมรับจากสังคมภายนอก 3) ชุมชนเป็นเขตปลอดภัยปลอดยาเสพติด ส่วนจุดอ่อนของชุมชน คือ 1) ความยากจนของชุมชนสืบเนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจ 2) ชุมชนมีการแบ่งพรรคแบ่งพวกเนื่องจากการเมืองการปกครอง

2. ข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษา

โรงเรียน B (นามสมมติ) ตั้งอยู่ที่อำเภอขามเฒ่า จังหวัดศรีสะเกษ สร้างขึ้นเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2482 บนที่ราชพัสดุแปลงหมายเลข ศก 681 มีพื้นที่ 17 ไร่ 1 งาน 86 ตารางวา เดิมขึ้นตรงต่อการปกครองของอำเภอรามไศล จังหวัดศรีสะเกษ จัดการเรียนการสอนในช่วงแรกเริ่มจัดในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีนักเรียน จำนวน 54 คน ซึ่งในสมัยนั้นชุมชนยังไม่มีโรงเรียนประจำชุมชน ดังนั้นนักเรียนจากชุมชนจึงต้องเดินทางไปเรียนที่โรงเรียนใกล้เคียง การเดินทางไปเรียนของเด็กนักเรียนมีความลำบากมาก เนื่องจากในช่วงน้ำหลากนักเรียนต้องอาศัยเรือแจวเป็นพาหนะในการข้ามฟาก จากนั้นจึงเดินด้วยเท้า ไปที่โรงเรียนอีกทอด

หนึ่ง สำหรับนักเรียนที่มีรถจักรยาน ก็จะช่วยเรื่องในการขนรถจักรยานข้ามฝั่งแม่น้ำมูลด้วยเช่นกัน สภาพดังกล่าวส่งผลต่อความปลอดภัยของเด็กนักเรียนภายในชุมชน ด้วยเหตุผลดังกล่าวชุมชนจึงได้ขอแยกตัวมาจัดตั้งโรงเรียนขึ้นใหม่ ตามคำสั่งของนายอำเภอราชสีห์ ในระยะแรกด้านอาคารเรียน เป็นอาคารประกอบชั่วคราว เดิมเป็นอาคารไม้ พื้นยกสูงประมาณ 1 เมตร หลังคามุงด้วยหญ้าคา ห้องเรียนเปิดโล่งตลอด การก่อสร้างไม่ได้ใช้งบประมาณของทางราชการแต่ใช้งบประมาณของทางชุมชนและมีการซ่อมแซมใช้มาจนถึงปี พ.ศ. 2508

ต่อมาครูใหญ่ได้ขออนุญาตรื้อถอนเพราะชำรุดมากไม่สามารถใช้การได้จึงได้ขอความร่วมมือจากชุมชน เสียสละกำลังกาย กำลังทรัพย์ พร้อมวัสดุอุปกรณ์ก่อสร้างอาคารเรียนหลังใหม่ ยกพื้นสูง 1.5 เมตร ขนาด 3 ห้องเรียน หลังคามุงสังกะสีไม่มีฝ้ากัน ใช้เรียนมาจนถึงปี 2512 รัฐบาลจึงได้จัดสรรงบประมาณจำนวน 8,000 บาทเพื่อสร้างฝ้ากันและติดประตูหน้าต่าง

ปี พ.ศ. 2519 ได้รับการจัดสรรงบประมาณ 80,000 บาท ก่อสร้างอาคารเรียนแบบอาสาพัฒนาชนบทโดย ได้รื้อถอนอาคารเรียนหลังเดิมเพื่อนำวัสดุมาสมทบ นอกจากนั้นคณะครูและชาวบ้านได้ร่วมบริจาคสมทบอีก 20,000 บาท และลงมือก่อสร้างเมื่อวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2519 ได้อาคารเรียนขนาด 4 ห้องเรียน ต่อมาจำนวนนักเรียนเพิ่มมากขึ้นจึงได้งบประมาณก่อสร้างอาคารเรียน แบบ ศก. 04 ขนาด 3 ห้องเรียน อาคารอเนกประสงค์ 1 หลัง บ้านพักครู 1 หลัง ส้วม 1 หลัง จำนวน 5 ห้อง และได้ใช้มาจนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบันโรงเรียน B เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ศรีสะเกษเขต 1 โรงเรียนเปิดทำการสอนในระดับปฐมวัย และระดับประถมศึกษา เปิดสอนชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 รวม 8 ห้องเรียน ในปีการศึกษา 2550 มีนักเรียน 57 คน บุคลากรจำนวน 5 คน แบ่งเป็นครูสายผู้สอน 4 คน ผู้บริหารสถานศึกษา 1 คน จำแนกตามวุฒิการศึกษาคือ ระดับปริญญาโท 1 คน ปริญญาตรี 4 คน ปัจจุบันโรงเรียนมีเนื้อที่ 17 ไร่ 1 งาน 86 ตารางวา มีอาคารเรียน 2 หลัง อาคารอเนกประสงค์ 1 หลัง ห้องส้วม 1 หลัง สนามฟุตบอล สนามบาสเกตบอล สนามวอลเลย์บอล สนามตะกร้อ และพื้นที่การเกษตร สำหรับฝึกทักษะการปลูกพืชผักสวนครัว การปลูกไม้ผล เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่เนื้อ ไก่ไข่ เลี้ยงสุกร และเพาะเห็ด

จากขั้นตอนของการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนและโรงเรียนด้วยความร่วมมือของทุกฝ่าย โดยร่วมกันศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์ สังเกต สนทนา และสัมภาษณ์ ทำให้ชุมชนในทุกภาคส่วนได้ทราบถึงสภาพท้องถิ่นของตนเองอย่างแท้จริง ได้เรียนรู้ขั้นตอนและกระบวนการนำเสนอข้อมูลของชุมชนอย่างเป็นระบบ เพื่อจะได้ใช้ข้อมูลในส่วนนี้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนต่อไป

สรุปข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน B พบว่า เป็นโรงเรียนขนาดเล็กมีพื้นที่ 17 ไร่ 1 งาน 86 ตารางวา เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 รวม 8 ห้องเรียน มีนักเรียน 57 คน

บุคลากรจำนวน 5 คน สภาพปัญหาที่พบคือโรงเรียนขาดแคลนงบประมาณในการบริหาร โรงเรียนขาดแคลนบุคลากรในการจัดการเรียนการสอน จุดเด่นของโรงเรียนคือ ผู้บริหารมีความมุ่งมั่นและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี บุคลากรในโรงเรียนมีความสามัคคี จุดที่ต้องปรับปรุงคือ สภาพบริบทโรงเรียนและอาคารเรียนยังไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน

3. สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน B

การศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 4 ประเด็นคือการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป ผลการศึกษาพบว่า

3.1 สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านวิชาการ

สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านวิชาการ ผู้วิจัยเน้นการศึกษาพฤติกรรมของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานและปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษาในโรงเรียน ในเบื้องต้นหลังจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและผู้วิจัยในระดับหนึ่งแล้วนั้น ผู้วิจัยจึงได้ใช้แบบสอบถามเพื่อประเมินระดับการมีส่วนร่วม ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า

ตาราง 4.4 คะแนนเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน:
ด้านวิชาการ

1.ด้านวิชาการ (N=20)	$\bar{X}$	S.D.
1.1 ชุมชนได้รับรายงานผลการดำเนินงานจากโรงเรียน	4.50	.63
1.2 ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำกับและติดตามการดำเนินงานของโรงเรียน	4.30	.86
1.3 ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น การเข้าค่ายลูก การทัศนศึกษา	4.23	.77
1.4 ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดหาอุปกรณ์ สื่อการเรียน เช่น คอมพิวเตอร์ สื่อภายในชุมชน	4.20	.59
1.5 ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดหาแบบเรียน การปรับปรุงการเรียนการสอน	3.90	.94
1.6 ชุมชนมีส่วนร่วมในการร่างหลักสูตรสถานศึกษา	3.87	.81
1.7 ชุมชนมีส่วนร่วมในระดมความคิดเห็น และร่วมวิเคราะห์ปัญหาเพื่อจัดทำหลักสูตร	3.87	.79
1.8 ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร	3.83	.85
รวมเฉลี่ย	4.09	.78

จากตาราง 4.4 พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านวิชาการ ประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ "ชุมชนได้รับรายงานผลการดำเนินงานจากโรงเรียน" ($\bar{X} = 4.50$) รองลงมาคือ "ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำกับและติดตามการดำเนินงานของโรงเรียน" ($\bar{X} = 4.30$) และประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ "ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน/กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร" ($\bar{X} = 3.83$)

จากการศึกษาแฟ้มข้อมูลบันทึกภาพกิจกรรมของโรงเรียน การสังเกตบรรยากาศการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้นแล้วเชิญชุมชนเข้ามาร่วมงาน พบว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานด้านวิชาการคือการร่วมเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาในการร่วมระดมความคิดเห็นเพื่อการร่างหลักสูตรสถานศึกษา และการรับทราบข้อมูลจากทางโรงเรียน

"..ให้มาช่วยเรากี่มา เวลาทางโรงเรียนเชิญมา เราก็ไม่ค่อยมีความรู้มากหรอกแต่ก็พอที่จะเสนออะไรที่เราอยากจะให้ลูกหลานเราเก่ง อยากให้ลูกหลานเราได้เรียนรู้.." (ผู้ปกครอง: 5 พ.ย. 51) "..ในช่วงที่โรงเรียนทำหลักสูตรสถานศึกษาเราก็พากันไปช่วยกัน ไปในนามของคณะกรรมการ.." (ประธานกรรมการ: 8 พ.ย. 51) "..อย่างตอนทำหลักสูตรสถานศึกษาก็จะมีหนังสือเชิญคณะกรรมการให้มาร่วมกันระดมความคิดเห็นในการจัดทำหลักสูตร มาดูว่าเราทำแล้วสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นเราไหม ท้องถิ่นอยากได้อะไร อยากให้เน้นอะไรก็ว่ามา แล้วก็จะได้ร่วมกันพัฒนา.." (ผู้บริหาร: 5 พ.ย. 51)

ในส่วนของความร่วมมือร่วมตัดสินใจของชุมชน โดยเน้นการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผน การกำหนดนโยบาย การวางแผนทางการศึกษา รวมทั้งการตรวจสอบควบคุมการดำเนินการของทางโรงเรียน ซึ่งผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากการสังเกต การพูดคุยกับผู้อำนวยการ คณะครู ที่ปรึกษาชุมชนและผู้ปกครองของนักเรียน พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในระดับการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจอยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจมากนักทั้งในกลุ่มผู้ปกครอง ชุมชน และคณะกรรมการสถานศึกษา นอกจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิชาการโดยตรง กิจกรรมบางอย่างที่ทางโรงเรียนได้เคยมีการปฏิบัติเป็นประจำคือทางโรงเรียนเป็นฝ่ายเตรียมและวางแผนและตัดสินใจดำเนินการด้วยตนเองโดยที่คณะกรรมการสถานศึกษาทำหน้าที่รับทราบให้ความเห็นขอข้อเสนอแนะและให้ความช่วยเหลือเช่นเดียวกับกิจกรรมวิชาการได้แก่ กิจกรรมวันพ่อ กิจกรรมวันแม่ และกิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านวิชาการเป็นการเข้าร่วมในรูปของคณะกรรมการสถานศึกษา กิจกรรมที่เข้ามามีส่วนร่วมคือการระดมความคิดเห็นในการร่างหลักสูตรสถานศึกษาและร่วมประชุมรับรู้อข้อมูลพื้นฐานเป็นครั้งคราวตามที่โรงเรียนมีการประชาสัมพันธ์และเรียนเชิญ สภาพการมีส่วนร่วมจึงเป็นลักษณะฝ่ายเดียวคือเมื่อทางโรงเรียนมีกิจกรรมและเรียนเชิญทางคณะกรรมการ ชุมชน และผู้ปกครองก็จะเข้าร่วมกิจกรรมเป็นครั้งไป ในขณะที่ผู้ปกครองและชุมชนนั้นยังเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้านวิชาการค่อนข้างน้อยสรุปได้ว่าระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับที่ 2 คือแบบบางส่วนเมื่อเทียบเกณฑ์การมีส่วนร่วม 3 ระดับ

3.2 สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านงบประมาณ

สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก ด้านงบประมาณ ผู้วิจัยเน้นการศึกษาพฤติกรรมของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน และปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษาในโรงเรียน ในเบื้องต้นหลังจากการสร้าง ความคุ้นเคยระหว่างชุมชนและผู้วิจัยในระดับหนึ่งแล้วนั้น ผู้วิจัยจึงได้ใช้แบบสอบถามเพื่อประเมิน ระดับการมีส่วนร่วม ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า

ตาราง 4.5 ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน: ด้านงบประมาณ

2. ด้านงบประมาณ (N=20)	$\bar{X}$	S.D.
2.1 ชุมชนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลืองานโรงเรียนโดยการใช้แรงงานแทนเงิน	4.27	0.99
2.2 ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริจาคอาหาร เครื่องใช้ เครื่องนุ่งห่ม	4.20	0.67
2.3 ชุมชนมีส่วนร่วมในการระดมทุน	4.20	0.72
2.4 ชุมชนมีส่วนในการช่วยเหลือและให้การสนับสนุนด้านการเงินแก่โรงเรียน	4.03	0.79
2.5 ชุมชนมีส่วนร่วมติดตาม ควบคุม กำกับ การบริหารงบประมาณของโรงเรียน	4.00	0.91
2.6 ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนงบประมาณของโรงเรียน	3.90	0.88
2.7 ชุมชนมีส่วนร่วมจัดหาทุนการศึกษาให้กับนักเรียนที่ขาดแคลน เช่น บริจาคทุนการศึกษา	3.87	0.75
2.8 ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดหางบทุน เช่น จัดทำผ้าป่าเพื่อสมทบทุนเข้าโรงเรียน	3.53	0.57
รวมเฉลี่ย	4.00	0.78

จากตาราง 4.5 จะเห็นได้ว่าระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านงบประมาณสูงสุดคือประเด็น “ชุมชนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลืองานโรงเรียนโดยการใช้แรงงานแทนเงิน” ($\bar{X} = 4.27$) รองลงมาคือ “ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริจาคอาหาร เครื่องใช้ เครื่องนุ่งห่ม” ($\bar{X} = 4.20$) และ “ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดหางบทุน เช่น จัดทำผ้าป่าเพื่อสมทบทุนเข้าโรงเรียน” ($\bar{X} = 4.20$) ส่วนลำดับสุดท้ายคือ “ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดหางบทุน เช่น จัดทำผ้าป่าเพื่อสมทบทุนเข้าโรงเรียน” ($\bar{X} = 3.53$)

นอกจากนี้ชุมชนยังได้ร่วมบริจาคเงินตามกำลังศรัทธาของชุมชน และร่วมจัดทำกองทุน ผ้าป่าโดยการประสานงานกับศิษย์เก่าที่อยู่กรุงเทพฯและต่างจังหวัดเพื่อระดมทุนและทรัพยากร เพื่อการจัดการศึกษาเข้าสู่โรงเรียน

“..เราก็อร่วมบริจาคเงินเข้าโรงเรียน แต่ก็ได้น้อย เพราะก็ต้องเลี้ยงตัวเอง ไหนจะส่งลูกเรียน อาชีพทำนา ทำสวนก็ไม่ได้ร่ำรวย..”(ผู้ปกครอง: 20 พ.ย. 51) “..ผ้าป่าก็ทำทุกปีนะ แต่ละปี ก็ได้มากได้น้อยแล้วแต่ลูก ๆ หลาน ๆ จะช่วยกัน ก็เต็มที่กับโรงเรียน กับลูกหลานของเรา..” (ตัวแทนศิษย์เก่า: 9 พ.ย. 51)

นอกจากชุมชนจะร่วมกันบริจาคเงินเข้าโรงเรียน และมีการจัดทำกองทุนผ้าป่าสามัคคีแล้ว ชุมชนยังได้มาช่วยกันพัฒนาโรงเรียน ช่วยทำอาหารกลางวันโดยการจัดแบ่งหน้าที่กันคนละวัน

“..มาทำอาหารกลางวันให้ลูกหลาน ก็มาประจำ วันไหนไม่มาเด็กนักเรียนจะถามถึง.. อยากให้เด็ก ได้กินอร่อย ทำได้เท่าที่ทำ บางวันไม่ได้มาเพราะต้องไปสวน ก็คิดถึงเด็ก..” (ลุงปืด: 4 พ.ย. 51) “.. ป่าก็มาเกือบจะทุกวันนะ มันสนุกที่ได้ดูแลลูกหลานเรา ไม่ได้มีค่าตอบแทนหรือบางวันก็จะมี เพื่อนบ้านมาร่วมกันทำ ก็สลับกันช่วยกันใครว่างก็มา..” (ป่าโย : 4 พ.ย. 51) “..ชุมชนมาช่วยกัน ทำอาหารให้ลูกหลานเราได้รับประทานกันก็แบ่งหน้าที่กัน..ก็ประทับใจชุมชนมาก..” (ผู้บริหาร: 4 พ.ย. 51) “..พี่ก็ไม่ค่อยมีเวลาหรอกต้องดูแลอนุบาลเราก็ให้นักเรียนชั้น ป. 6 มาช่วยดูแลความ สะอาด หั่นผักช่วยชาวบ้าน ก็ประยุกต์กันไปตามสภาพ..” (ครูจรรยา: 5 พ.ย. 51)

จะเห็นได้ว่าลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านงบประมาณ นอกจากจะมีการบริจาคเงินทุนแล้วยังมีการร่วมบริจาคแรงกายเพื่อการจัดทำอาหารกลางวัน ให้กับเด็กโดยมีการแบ่งหน้าที่กันคนละวันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเวลาที่คนในชุมชนว่าง พฤติกรรมดังกล่าว ถือเป็นกรร่วมจัดการศึกษาด้านงบประมาณที่ทำให้โรงเรียนได้ลดค่าใช้จ่ายในการจ้างแม่ครัว เพื่อประกอบอาหารให้กับเด็กนักเรียน และยังเป็นวิธีการที่สร้างความสัมพันธ์รูปแบบหนึ่งระหว่าง โรงเรียนกับชุมชน เพราะเนื่องจากผู้ปกครองได้เห็นบรรยากาศของโรงเรียน ได้เห็นสภาพการเรียน การสอน เห็นสภาพการอยู่การกินของบุตรหลานของตนเองด้วย

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานด้านงบประมาณจากข้อมูลที่น่าเสนาในเบื้องต้นถือว่าชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งแต่ยังคงเป็นลักษณะของการตั้งรับนั่นคือกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้านงบประมาณดังกล่าวเกิดจากการร้องขอจากทางโรงเรียน ซึ่งยังขาดลักษณะการมีส่วนร่วมในเชิงรุกที่เกิดจากชุมชนโดยตรง ดังนั้นเมื่อวิเคราะห์พฤติกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาแล้วพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับที่ 2 คือแบบบางส่วนเมื่อเทียบการ เกณฑ์การมีส่วนร่วม 3 ระดับ

3.3 สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านบุคคล

สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก ในด้านการบริหารงานบุคคล ผู้วิจัยเน้นการศึกษาพฤติกรรมของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมใน การทำงานและปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษาในโรงเรียน ในเบื้องต้น หลังจากการสร้าง ความคุ้นเคยระหว่างชุมชนและผู้วิจัยในระดับหนึ่งแล้วนั้น ผู้วิจัยจึงได้ใช้ แบบสอบถามเพื่อประเมินระดับการมีส่วนร่วม ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า

ตาราง 4.6 ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน:
ด้านการบริหารงานบุคคล

3. ด้านการบริหารงานบุคคล (N=20)	$\bar{X}$	S.D.
3.1 ชุมชนให้การดูแล สอดส่องการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรในโรงเรียน	4.10	0.76
3.2 ชุมชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำในการปฏิบัติงานของบุคลากร	4.10	0.94
3.3 ชุมชนร่วมเป็นคณะกรรมการในการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียน	4.10	0.93
3.4 ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมสร้างขวัญ กำลังใจแก่บุคลากรที่ปฏิบัติงานในโรงเรียน	3.93	0.88
3.5 ชุมชนมีส่วนร่วมในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และร่วมเป็นวิทยากรท้องถิ่นให้กับนักเรียน	3.90	0.72
3.6 ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการอบรม การแลกเปลี่ยนความรู้กับคณะครู	3.90	0.59
3.7 ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสวงหาบุคลากรมาเป็นวิทยากรสอนนักเรียนในด้านที่ขาดแคลน	3.83	0.66
3.8 ชุมชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาคัดเลือกบุคลากรเพื่อปฏิบัติงานในโรงเรียน	3.67	0.94
ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.94	0.80

จากตารางที่ 4.6 จะเห็นได้ว่าระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านการบริหารงานบุคคลมีคะแนนสูงสุดคือประเด็น “ชุมชนให้การดูแล สอดส่องการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรในโรงเรียน ($\bar{X} = 4.10$)” “ชุมชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำในการปฏิบัติงานของบุคลากร ($\bar{X} = 4.10$)” และ “ชุมชนร่วมเป็นคณะกรรมการในการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียน ($\bar{X} = 4.10$)” ส่วนลำดับสุดท้ายคือ “ชุมชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาคัดเลือกบุคลากรเพื่อปฏิบัติงานในโรงเรียน ($\bar{X} = 3.67$)”

จากการสัมภาษณ์ การสังเกต การสอบถามและการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการพบว่าสถานศึกษาขนาดเล็กแห่งนี้กำลังประสบกับปัญหาการขาดแคลนบุคลากรทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ

“..ครูเราขาดนะ อยากให้ครูมีครบทุกชั้นเรียน เพราะเวลาไปประชุมก็หมดแล้ว เด็ก ๆ ก็ไม่ได้เรียนหนังสือ..”(ครูจรรยา: 4 พ.ย. 51) “..ก็ช่วยเหลือที่ช่วยได้ เพราะก็ไม่ได้มีความรู้อะไรให้แนะนำก็แนะนำเท่าที่ทำได้ บางเรื่องเราก็ไม่รู้ ก็คงสอนเด็กไม่ได้.” (ลุงปัด: 4 พ.ย. 51)

ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กด้านการบริหารงานบุคคลพบว่าชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยการเป็นวิทยากรในบางเรื่อง เช่น ลุงปัดเข้ามาแนะนำวิธีการทำกระทงและสาธิตการทำกระทง สถานศึกษาพานักเรียนเข้าวัดเพื่อรับฟังคำสั่งสอนจากพระสงฆ์

“..เราพานักเรียนไปวัด ให้เขาได้รับฟังคำสั่งสอนจากพระให้เขาได้ฝึกสมาธิ ก็เป็นการเรียนรู้ในเรื่องของศีลธรรม คุณธรรม..” (ครูวัฒนา: 5 พ.ย. 51) “..ครูก็พานักเรียนมาวัดมาร่วมทอดกฐินกับทางชุมชน หลวงพ่อก็ให้คำสอน..” (ผู้ปกครอง : 7 พ.ย. 51) “..ไปวัดครับ ไปนั่งสมาธิ และไปกวาดลานวัด ทำความสะอาดวัดครับ..” (ประธานกรรมการนักเรียน: 8 พ.ย. 51) “..สอนอบรมพวกเขาให้เป็นคนดี มีความกตัญญูต่อพ่อแม่ ต่อครูบาอาจารย์..” (พระสงฆ์ :8 พ.ย. 51)

จะเห็นได้ว่าสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาอยู่ในลักษณะที่ชุมชนเข้ามาร่วมเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียนทั้งถูกเชิญมาเป็นวิทยากรที่โรงเรียนและโรงเรียนได้นำนักเรียนเข้าหาชุมชนเพื่อการรับความรู้จากวิทยากรภายในชุมชนถือเป็นการมีส่วนร่วมแบบสองทาง และระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับที่ 2 คือแบบบางส่วนเมื่อเทียบการเกณฑ์การมีส่วนร่วม 3 ระดับ

3.4 สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านบริหารทั่วไป

สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านการบริหารทั่วไป ผู้วิจัยเน้นการศึกษาพฤติกรรมของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานและปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษาในโรงเรียน ในเบื้องต้นหลังจากการสร้างความคุ้นเคยระหว่างชุมชนและผู้วิจัยในระดับหนึ่งแล้วนั้น ผู้วิจัยจึงได้ใช้แบบสอบถามเพื่อประเมินระดับการมีส่วนร่วม ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า

ตาราง 4.7 ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน:
ด้านการบริหารทั่วไป

4. ด้านบริหารทั่วไป (N=20)	$\bar{X}$	S.D.
4.1 ชุมชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนงานกิจการนักเรียน	4.43	0.68
4.2 ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดบริการด้านสาธารณูปโภคในโรงเรียน เช่น น้ำดื่ม เป็นต้น	4.07	0.83
4.3 ชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้าง บำรุง อาคารสถานที่ ให้พร้อมต่อการจัดการเรียนการสอน	4.03	0.91
4.4 ชุมชนส่งเสริมสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่ม หรือสมาคมของผู้ปกครองและศิษย์เก่า	3.90	0.99
4.5 ชุมชนร่วมกับโรงเรียนจัดการอบรมส่งเสริมความรู้และอาชีพแก่นักเรียน	3.80	0.72
4.6 ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เช่น จัดสัปดาห์อนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาแสดงศิลปะพื้นบ้าน เพื่อให้นักเรียนเกิดความรักท้องถิ่นของตน	3.77	0.78
4.7 ชุมชนจัดแหล่งเรียนรู้ชุมชนให้นักเรียนและชุมชนได้เข้ามาศึกษาค้นคว้า เช่นห้องสมุดชุมชน	3.77	0.83
4.8 ชุมชนให้ความช่วยเหลือและประสานการช่วยเหลือเพื่อแก้ปัญหาของนักเรียน และโรงเรียน	3.53	0.86
รวมเฉลี่ย	3.91	0.82

จากตาราง 4.7 จะเห็นได้ว่าระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านการบริหารทั่วไปคะแนนสูงสุดคือ “ชุมชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนงานกิจการนักเรียน ($\bar{X} = 4.43$)” รองลงมาคือ “ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดบริการด้านสาธารณูปโภคในโรงเรียน เช่น น้ำดื่ม ($\bar{X} = 4.07$)” และ “ชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้าง บำรุงรักษาอาคารสถานที่ ให้พร้อมต่อการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.03$)” ส่วนลำดับสุดท้ายคือ “ชุมชนให้ความช่วยเหลือและประสานการช่วยเหลือเพื่อแก้ปัญหาของนักเรียน และโรงเรียน ($\bar{X} = 3.53$)”

นอกจากนั้นชุมชนยังร่วมเป็นพัฒนากรในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาให้อยู่ในสภาพที่ร่มรื่นและสวยงามเหมาะสำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แต่กระนั้นก็ตามจากการสังเกตและการสอบถามก็ยังพบว่าสภาพแวดล้อมยังไม่เป็นที่พอใจเนื่องจากสถานศึกษาต้องการปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

“..มาพัฒนาโรงเรียน มาตัดกิ่งไม้ กวาดใบไม้ให้โรงเรียนสะอาด ..ทำฟาร์มกบ เลี้ยงหมู..” (ลูกบ๊ิด: 4 พ.ย. 51) “..บริบทโรงเรียนเราก็ตามสภาพนะ ยังไม่ร่มรื่นสักเท่าไร แต่เราก็เน้นในเรื่องของความสะอาดและความปลอดภัยเป็นสิ่งสำคัญ ก็ยังไม่พอใจ อยากให้ดูดีกว่านี้..” (ผู้บริหาร: 4 พ.ย. 51)

จะเห็นได้ว่าลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านการบริหารทั่วไปคือการสนับสนุนงานกิจการนักเรียน ชุมชนร่วมในการจัดบริการด้านสาธารณูปโภคในโรงเรียน เช่น น้ำดื่ม ร่วมสร้างบำรุงรักษาอาคารสถานที่ ให้พร้อมต่อการจัดการเรียนการสอน ให้ความช่วยเหลือและประสานงานเพื่อแก้ปัญหาของนักเรียน แต่ลักษณะการมีส่วนร่วมดังกล่าวเป็นไปในทิศทางเดียวกันนั้นคือเกิดจากการร้องขอจากทางโรงเรียนซึ่งลักษณะดังกล่าวถือว่าการมีส่วนร่วมที่อยู่ในระดับที่ 2 แบบบางส่วนเมื่อเทียบกับเกณฑ์การมีส่วนร่วม 3 ระดับซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา

จากข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามความคิดเห็นชุมชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้าน ผู้วิจัยนำมาสรุปในภาพรวมได้ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 4.8 ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน: ภาพรวม

การมีส่วนร่วม (N=20)	$\bar{X}$	S.D.
1. ด้านวิชาการ	4.09	0.78
2. ด้านงบประมาณ	4.00	0.79
3. ด้านการบริหารงานบุคคล	3.94	0.80
4. ด้านการบริหารทั่วไป	3.91	0.83
รวมเฉลี่ย	3.99	0.08

จากตาราง 4.8 จะเห็นได้ว่าคะแนนเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษามีค่าเท่ากับ 3.99 ซึ่งแปลผลได้ว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในระดับมาก

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าจะแนบที่ได้จากแบบสอบถามความคิดเห็นของชุมชนเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมจะแปลผลออกมาอยู่ในระดับ "มาก" ก็ตาม แต่จากการสังเกตและการสัมภาษณ์กลับพบว่า พฤติกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในลักษณะตรงข้ามกัน นั่นคือ ชุมชนมีส่วนร่วมในระดับน้อย และการมีส่วนร่วมกลับเป็นไปในทิศทางเดียวคือการตั้งรับ

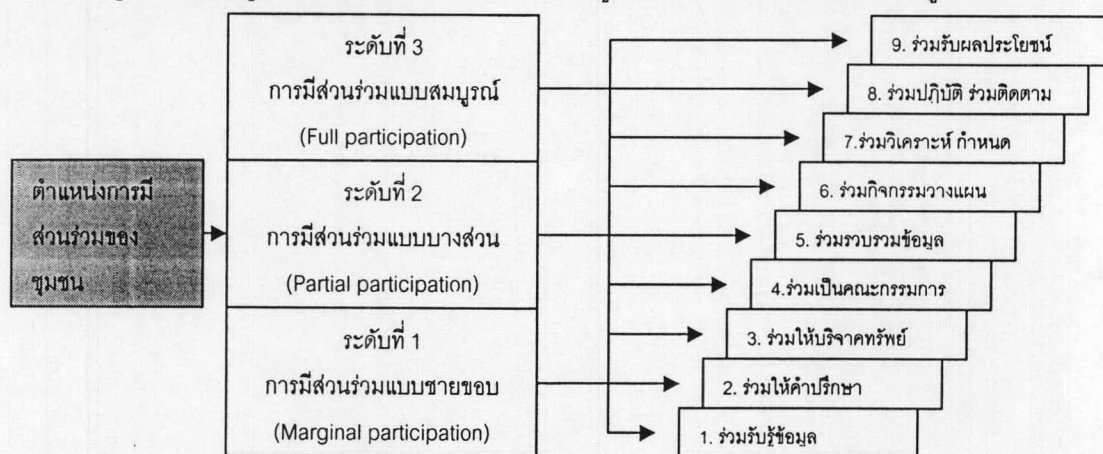
"ก็ยังไม่ค่อยพอใจนะกับการเข้ามาร่วมจัดการศึกษาของชุมชน" (ผู้บริหาร: 4 พ.ย. 51) "รู้แต่ว่าเป็นหน้าที่ของครู เราก็ไม่กล้าเข้าไปยุ่ง ถึงเข้าไปก็ไม่รู้ว่าจะต้องทำอะไรบ้าง" (คุณเวียง : 7 พ.ย. 51) "ลุงก็เข้าไปบ้าง ไปรับหลาน ไม่ได้ทำอะไรมาก พุดคุยกับครูเขานิดหน่อย ส่วนโรงเรียนเขาจะให้ทำอะไรเขาจะแจ้งไปเอง บางทีก็มีจดหมายฝากไปกับหลาน" (ลุงอัฐ : 5 พ.ย. 51)

สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านวิชาการ งบประมาณ บริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป อยู่ในลักษณะของการร่วมทำตามคำร้องขอจากทางสถานศึกษา ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวถือเป็นการมีส่วนร่วมในทิศทางเดียว ซึ่งถือเป็นการมีส่วนร่วมที่ยังไม่สมบูรณ์ยังขาดการมีส่วนร่วมในลักษณะร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และร่วมประเมินผล

เมื่อนำสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาทั้ง 4 ด้านดังกล่าวมาเทียบเกณฑ์ที่ได้จากการสังเคราะห์ จะเห็นได้ว่าสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาทั้งสี่ด้านคือด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร และด้านการบริหารทั่วไปยังอยู่ในระดับชายขอบนั่นคือ ชุมชนแสดงบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้วยการการร่วมรับรู้ข้อมูล การร่วมให้บริจาทรพย์ และร่วมแสดงพฤติกรรมมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้นมาคือระดับบางส่วน ได้แก่ การร่วมเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา การร่วมรวบรวมข้อมูล การร่วมกิจกรรมการวางแผนต่าง ๆ เหตุผลสืบเนื่องจากชุมชนมีความเข้าใจว่า เมื่อไรก็ตามที่โรงเรียนต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โรงเรียนจะมีการประชาสัมพันธ์หรือมีหนังสือแจ้งให้ทราบเอง และลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนจะเป็นไปในรูปแบบของการรับทราบข้อมูล การร่วมบริจาคสิ่งของ บริจาทรพย์สิน เงินทองตามที่ทางโรงเรียนร้องขอ

"..เราก็จะมีหนังสือแจ้งให้ผู้ปกครองนักเรียนทราบว่าจะมีกิจกรรมอะไรบ้าง อยากให้ช่วยอนุเคราะห์อะไรที่พอจะอนุเคราะห์ได้จากชุมชนก็ขอให้แจ้งความจำนงค์ได้ที่โรงเรียน.." (ตัวแทนครู: 5 พ.ย. 51) "..ร่วมบริจาคเงินทองให้กับทางโรงเรียนเท่าที่จะทำได้เวลาที่โรงเรียนให้ร่วมบริจาค สิบยี่สิบตามกำลัง ถ้ามากก็ไม่ไหว.." (ผู้ปกครองนักเรียน: 7 พ.ย. 51) "..เวลาที่โรงเรียนมีกิจกรรมอะไรก็จะมีหนังสือถึงผู้ใหญ่บ้านให้ร่วมระดมทุน หรือระดมแรงกายชาวบ้านมาพัฒนาโรงเรียน มาช่วยเหลือโรงเรียน ก็ทำกันเต็มที่โรงเรียนของเรา.." (ผู้ใหญ่บ้าน: 7 พ.ย. 51)

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบกับเกณฑ์ที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้นได้ตั้งแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภาพ 4.5 แสดงตำแหน่งการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาเปรียบเทียบเกณฑ์

จากแผนภาพ 4.5 อธิบายได้ว่าชุมชน B มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา คือ ร่วมรับรู้ข้อมูล ร่วมให้คำปรึกษา ร่วมบริจาคทรัพย์สิน ร่วมเป็นคณะกรรมการ ร่วมรวบรวมข้อมูล และร่วมกิจกรรมการวางแผน ซึ่งพฤติกรรมการมีส่วนร่วมดังกล่าวจัดเป็นพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในระดับบางส่วน ดังนั้นเป้าประสงค์ของการพัฒนาในครั้งนี้ ต้องการให้ชุมชนได้แสดงพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาสูงขึ้นถึงระดับสมบูรณ์ นั่นคือ การให้ชุมชนแสดงบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยการร่วมคิดวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนและโรงเรียน แล้วร่วมกำหนดเป็นแผนปฏิบัติการ จากนั้นร่วมปฏิบัติการตามแผน ร่วมติดตามผลการปฏิบัติงาน และร่วมรับผลประโยชน์หรือผลแห่งความล้มเหลวของโครงการ พฤติกรรมการมีส่วนร่วมดังกล่าวถือเป็นพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในเชิงรุกและเป็นพฤติกรรมการมีส่วนร่วมที่ตอบสนองเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

ปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา เป็นข้อมูลจากแบบสอบถามชุมชนนำมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำเสนอในรูปของตารางประกอบความเรียงดังนี้

ตาราง 4.9 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน:
ด้านคณะกรรมการสถานศึกษา

1. ปัจจัยด้านคณะกรรมการสถานศึกษา (N=20)	$\bar{X}$	S.D.
1.1 คณะกรรมการพึงพอใจในเพื่อนร่วมงาน	4.33	0.94
1.2 คณะกรรมการปฏิบัติงานในหน้าที่ด้วยความตั้งใจ	4.33	0.99
1.3 บุคลากรในโรงเรียนและบุคคลทั่วไปในชุมชนให้ความเคารพนับถือต่อคณะกรรมการ	4.30	0.93
1.4 คณะกรรมการมีความรู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญและมีคุณค่าต่อสังคม	4.20	0.91
1.5 คณะกรรมการร่วมกันกำหนดเป้าหมายและนโยบายให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน	4.13	0.74

ตาราง 4.9 (ต่อ)

1. ปัจจัยด้านคณะกรรมการสถานศึกษา (N=20)	$\bar{X}$	S.D.
1.6 คณะกรรมการกำหนดหลักเกณฑ์และระเบียบข้อบังคับขึ้นภายในกลุ่ม	4.13	0.78
1.7 คณะกรรมการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันทั้งในด้านการปฏิบัติหน้าที่และด้านส่วนตัว	4.13	0.82
1.8 คณะกรรมการมีความรู้ ความสามารถเหมาะสมกับงานที่ปฏิบัติ	4.13	0.89
1.9 คณะกรรมการยอมรับในความคิดเห็นและความสามารถระหว่างกัน	4.07	0.69
1.10 คณะกรรมการได้รับค่าตอบแทนหรือค่าจ้างเหมาะสมกับผลการปฏิบัติงาน	3.83	0.64
รวมเฉลี่ย	4.16	0.83

จากตาราง 4.9 พบว่าประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นสูงสุดคือ "คณะกรรมการพึงพอใจในเพื่อนร่วมงาน ($\bar{X} = 4.33$)" "คณะกรรมการปฏิบัติงานในหน้าที่ด้วยความตั้งใจ ($\bar{X} = 4.33$)" "บุคลากรในโรงเรียนและบุคคลทั่วไปในชุมชนให้ความเคารพนับถือต่อคณะกรรมการ ($\bar{X} = 4.30$)" และประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นต่ำสุด คือ "คณะกรรมการได้รับค่าตอบแทนหรือค่าจ้างเหมาะสมกับผลการปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 3.83$)"

ตาราง 4.10 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน:
ด้านสถานศึกษา

2. ปัจจัยด้านสถานศึกษา (N=20)	$\bar{X}$	S.D.
2.1 สถานศึกษามีการบริหารจัดการอย่างโปร่งใส	4.50	0.59
2.2 การจัดทำงบประมาณ ทรัพย์สินและรายได้ที่โรงเรียนได้รับสามารถตรวจสอบได้	4.43	0.78
2.3 การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ	4.40	0.67
2.4 การให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือแก่ชุมชนและหน่วยงานอื่นตามความเหมาะสม	4.40	0.93
2.5 การประสานงานที่ดีระหว่างโรงเรียน ชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน	4.37	0.91
2.6 สถานศึกษามีเป้าหมาย นโยบายและแผนงาน มีความชัดเจนสามารถปฏิบัติได้สำเร็จ	4.33	0.8
2.7 การสร้างความเข้าใจและปฏิบัติงานร่วมกันได้ดีระหว่างคณะกรรมการกับโรงเรียน	4.30	0.96
2.8 สถานศึกษาได้กระจายงานและมอบหมายการปฏิบัติงานให้คณะกรรมการอย่างชัดเจน	4.27	0.81
2.9 โรงเรียนมีวิสัยทัศน์ในเรื่องการจัดการศึกษาร่วมกับชุมชน	4.27	0.49
2.10 สถานศึกษากำหนดหลักการ แนวทาง และกำหนดเป้าหมายร่วมกันในการปฏิบัติงาน	4.13	0.77
รวมเฉลี่ย	4.34	0.77

จากตารางที่ 4.10 พบว่าประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นสูงสุดคือ "สถานศึกษามีการบริหารจัดการอย่างโปร่งใส ($\bar{X} = 4.50$)" "การจัดทำงบประมาณ ทรัพย์สินและรายได้ที่โรงเรียนได้รับสามารถตรวจสอบได้ ($\bar{X} = 4.43$)" "การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและ

หน่วยงานอื่น ๆ ($\bar{X} = 4.40$)” และประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นต่ำสุดได้แก่ “สถานศึกษา กำหนดหลักการ แนวทาง และเป้าหมายร่วมกันในการปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 4.13$)”

ตาราง 4.11 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน:
ด้านสภาพแวดล้อมของชุมชน

3. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของชุมชน (N=20)	$\bar{X}$	S.D.
3.1 ผู้บริหารสถานศึกษาได้รับความเชื่อถือ ไว้วางใจจากบุคคลในชุมชน	4.63	0.65
3.2 ความรักสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน มีผลต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน	4.57	0.72
3.3 บุคคลในชุมชนมีความพึงพอใจ เชื่อมั่นและศรัทธาในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา	4.37	0.77
3.4 ผู้ปกครองนักเรียนในชุมชนนิยมส่งบุตรหลานให้เข้ามาเรียนในโรงเรียน	4.30	0.89
3.5 นักเรียนของท่านมีความสามารถด้านวิชาการและกิจกรรมชื่อเสียงให้แก่โรงเรียน	4.27	0.90
3.6 ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของชุมชนมีผลต่อการจัดการศึกษา	4.23	0.65
3.7 นโยบายการจัดการศึกษาของรัฐเอื้อต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมของท้องถิ่น	4.20	0.73
3.8 การเชิญบุคคลในท้องถิ่นที่มีความรู้ความสามารถมาเป็นวิทยากรสนับสนุนการเรียน	3.97	0.77
3.9 องค์กรต่างๆ ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล บริจาคทรัพย์สิน ที่ดิน วัสดุ อุปกรณ์	3.93	0.89
3.10 การส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา	3.87	0.92
3.11 การเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองการปกครองในท้องถิ่น ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม	3.87	0.79
รวมเฉลี่ย	4.20	0.78

จากตาราง 4.11 พบว่า ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นสูงสุดคือ “ผู้บริหารสถานศึกษา ได้รับความเชื่อถือ ไว้วางใจจากบุคคลในชุมชน ($\bar{X} = 4.63$)” “ความรักสมัครสมานสามัคคีของคน ในชุมชน มีผลต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน ($\bar{X} = 4.57$)” “บุคคลในชุมชนมีความพึงพอใจ เชื่อมั่นและศรัทธาในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ($\bar{X} = 4.37$)” และประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยระดับ ความคิดเห็นต่ำสุด คือ “การส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐภาคเอกชน และผู้เกี่ยวข้องในการจัดการ การศึกษา ($\bar{X} = 3.87$)” “การเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองการปกครองในท้องถิ่น ส่งผลต่อการมี ส่วนร่วม ($\bar{X} = 3.87$)”

4. การพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้น พื้นฐานในขั้นตอนนี้เป็นกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรบุคคลคือการทำมุ่งให้ชุมชนได้รับความรู้และ ความเข้าใจในหลักการมีส่วนร่วม และแนวทางการมีส่วนร่วมที่ถูกต้องเพื่อสามารถนำความรู้ความ เข้าใจมาใช้ในการจัดการศึกษา กระบวนดังกล่าวประกอบด้วยขั้นตอนย่อยดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นการประสานงาน สืบเนื่องจากกระบวนสร้างความสัมพันธ์เบื้องต้นทำให้ผู้มี ส่วนได้ส่วนเสียได้ทราบถึงสภาพและปัญหาของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้น

พื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กในด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ผู้วิจัยจึงได้ประสานงานกับผู้อำนวยการสถานศึกษา บุคลากร และนักวิชาการท้องถิ่น เพื่อจัดเตรียมการให้ความรู้กับชุมชนโดยใช้เทคนิคการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงานดังต่อไปนี้

- 1) ผู้บริหารสถานศึกษา ทำหนังสือถึงชุมชน
- 2) ดำเนินการตามตารางกิจกรรม
- 3) ทดสอบผู้เข้ารับการอบรม
- 4) จัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ
- 5) ทดสอบหลังเรียน ประเมินผล

จากการดำเนินการตามขั้นตอนของโครงการ พบว่า ผู้บริหาร คณะครู นักวิชาการ นักวิจัย และชุมชนรู้และเข้าใจหลักการมีส่วนร่วม เข้าใจในบทบาทการมีส่วนร่วมที่มากขึ้น ระดับคะแนนความรู้ความเข้าใจจากการทดสอบหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการมีค่าเฉลี่ยสูงขึ้นจากก่อนเข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติ และจากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอบรมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมรู้สึกประทับใจกับบรรยากาศของการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ ทั้งในเรื่องของจำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมในการอบรม ความเป็นกันเองและความเสียสละร่วมกันของผู้เข้ารับการอบรม

“..เกินคาดนะครับสำหรับการมาร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ เกินเป้าที่ตั้งไว้ ก็ขอขอบคุณพ่อแม่พี่น้องในความร่วมมือนะครับ..” (ครูวัตร: 9 พ.ย. 51) “..พอมีนั่งล้อมาหาเราก็มา แต่ไม่รู้จะทำอะไรได้แค่นี้..” (ผู้ปกครอง: 9 พ.ย. 51) “..วันนี้ก็เช่นกันพ่อแม่พี่น้องให้ความอบอุ่นกับผมอีกครั้งในการเข้าร่วมประชุมเป็นจำนวนมากเกินคาดที่ตั้งเป้าไว้ ก็รู้สึกดีใจและขอขอบคุณ พี่น้องมีภารกิจมากก็ยังสามารถที่จะระดมกำลังเข้ามาร่วมแรงร่วมในกันในวันนี้ แต่เราก็ได้ร่วมแรงร่วมใจกันมาตลอดเท่าที่ผ่านมา (ผู้บริหาร: 9 พ.ย. 51)

“แต่ว่ายังไม่ได้ตามเป้าหมายตามที่เค้าต้องการนั่นคือ อยากให้ชุมชน พ่อแม่พี่น้องในชุมชนได้เป็นเจ้าของของโรงเรียนอย่างแท้จริงเพื่อที่เราจะได้พัฒนาโรงเรียนของเราให้เจริญต่อไป อยากให้เรามีความรักความห่วง ห่วงโรงเรียน ห่วงนักเรียน ห่วงคุณภาพของโรงเรียน ห่วงทรัพย์สินของโรงเรียน รักโรงเรียน ซึ่งคิดว่าสิ่งนี้เป็นสิ่งที่อยากจะทำให้เราได้ร่วมคิดกัน เพราะเราสร้างกันมานาน เราจะได้มาร่วมกันสร้างสรรค์ต่อไป แต่ก่อนโรงเรียนของเรามุ่งหน้าและเราได้มาร่วมกันสร้างสรรค์จนกระทั่งมีอาคารที่แข็งแรงขึ้น นั่นแหละคือเราได้มีส่วนร่วมได้ร่วมมือกันในการสร้างสรรคโรงเรียน แต่เวลานั้นเป็นความต้องการของโรงเรียน แต่วันนี้เรามาร่วมแสดงความต้องการของชุมชนจริงเพื่อให้เกิดการพัฒนา” (ผู้บริหาร: 9 พ.ย. 51)

การอบรมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ส่งผลให้ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับแนวคิดหลักการ และบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป มากขึ้น

ตาราง 4.12 เปรียบเทียบคะแนนการทำแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานก่อนและหลังการฝึกอบรม

ผลการทดสอบ (N=63)	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย	S.D.	t
ก่อนเข้ารับการฝึกอบรม	20	10.59	2.54	18.0032
หลังเข้ารับการฝึกอบรม	20	13.89	1.74	

* ค่า t มีนัยสำคัญที่ระดับ .05 (ค่าวิกฤตของ t ที่ระดับ .05 , df 62 = 1.690)

จากข้อมูลการเปรียบเทียบตามตารางที่ 4.12 พบว่า คะแนนเฉลี่ยของชุมชนก่อนเข้ารับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 10.59 จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน และคะแนนเฉลี่ยของชุมชนหลังเข้ารับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 13.89 จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน และคะแนนของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้พบว่าคะแนนหลังเข้ารับการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนเข้ารับการฝึกอบรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คะแนนดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนที่เข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ว่า การจัดกิจกรรมการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับความรู้และความเข้าใจด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษามากขึ้น

“..ก็รู้มากขึ้นนะ รู้ว่าต้องทำอะไรเอง แต่ไม่แน่ใจว่าจะทำได้ไหม..” (ลุงมา : 11 พ.ย. 51) “..ดีได้มาวันนี้ก็ดี ได้เสนอปัญหาในกลุ่ม ให้กลุ่มได้ตัดสินใจ..” (น้าบัวไข: 11 พ.ย. 51) “..ตอนแรกก็จะไม่ได้มาหรอก เพราะติดธุระไม่มีคนดูแลบ้านแต่เพื่อนเขาชวนให้มาเบียดเดียว ก็ได้เห็นเขาประชุมกันไม่ได้ช่วยอะไรหรอกช่วยดูเขาเป็นกำลังใจ..” (ป้ามี: 11 พ.ย. 51) “..รู้มากขึ้นนะ ต่อไปจะให้ทำอะไรก็ว่ามา..” (คุณเอ : 11 พ.ย. 51) “..ก็เคยอ่านมาบ้างและตอนนี้ก็เข้าใจมากขึ้นว่าในแต่ละด้านนั้นเราจะทำอะไร..” (ที่ปรึกษาคณะกรรมการสถานศึกษา: 11 พ.ย. 51)

ชุมชนมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพิ่มขึ้น เนื่องจากกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการโดยวิทยากรภายนอกและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีการอบรมเชิงปฏิบัติการ ส่งผลให้ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ มีความมั่นใจและกล้าที่จะแสดงบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สรุปบทเรียนที่หนึ่ง

บทเรียนที่หนึ่ง(PAR₁) เป็นประสบการณ์การเรียนรู้ที่อาศัยเทคนิค RAP (Rapport) เป็นเครื่องมือในการพัฒนา กระบวนการพัฒนาประกอบด้วย 3 ขั้น และในแต่ละขั้นได้ผลลัพธ์ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การสร้างความสัมพันธ์และการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน สถานศึกษา ผู้วิจัย และชุมชน ประสานงาน สร้างความสัมพันธ์และร่วมกันศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน และข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษาเพื่อวิเคราะห์ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน และอุปสรรค ผลการศึกษาพบว่า 1) ข้อมูลพื้นฐาน

ของชุมชน B สรุปได้ว่า ชุมชน B เป็นชุมชนขนาดเล็กประกอบด้วย 126 ครัวเรือน อาชีพส่วนใหญ่ทำการเกษตร จารัตประเพณีที่สำคัญคือ "ฮีดลิสบองคองลิสลี" จุดเด่นของชุมชนคือ ชุมชนมีสถานที่ท่องเที่ยวคือแม่น้ำมูล ชุมชนมีอาชีพเสริมคือการปลูกหอมกระเทียมที่มีคุณภาพได้รับการยอมรับจากสังคมทางการเกษตร ชุมชนเป็นเขตปลอดภัยเสถียร ส่วนจุดอ่อนของชุมชนคือ ชุมชนมีฐานะยากจนเนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจ ชุมชนมีการแบ่งพรรคแบ่งพวกเนื่องจากการเมืองการปกครอง 2) ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน พบว่า เป็นโรงเรียนขนาดเล็กมีพื้นที่ 17 ไร่ 1 งาน 86 ตารางวา เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 รวม 8 ห้องเรียน มีนักเรียน 57 คน บุคลากรจำนวน 5 คน สภาพปัญหาที่พบคือโรงเรียนขาดแคลนงบประมาณในการบริหาร โรงเรียนขาดแคลนบุคลากรในการจัดการเรียนการสอน จุดเด่นของโรงเรียนคือ ผู้บริหารมีความมุ่งมั่นและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี บุคลากรในโรงเรียนมีความสามัคคี

ขั้นที่ 2 การศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กในด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป โดยที่สถานศึกษา ผู้วิจัย และชุมชนร่วมกันศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป

ขั้นที่ 3 การพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมแก่ชุมชน โดยที่สถานศึกษานักวิชาการภายนอก ผู้วิจัย และชุมชนร่วมจัดอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมให้กับชุมชน ผลการดำเนินการพบว่า ชุมชนมีค่าเฉลี่ยระดับความรู้ความเข้าใจจากการทำแบบทดสอบหลังการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการมากกว่าก่อนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และชุมชนมีความมั่นใจและกล้าที่จะแสดงบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา สรุปได้ดังแผนภาพ

กระบวนการ	ผลลัพธ์
<p>ขั้นที่ 1 การสร้างความสัมพันธ์และการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน สถานศึกษา ผู้วิจัย และชุมชนสานความสัมพันธ์ร่วมกันศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน และข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษาเพื่อวิเคราะห์ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน และอุปสรรค</p>	<p>1. ได้ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนและโรงเรียน 2. ได้สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารทั่วไป และระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับบางส่วน</p>
<p>ขั้นที่ 2 การศึกษาสภาพการมีส่วนร่วม สถานศึกษา ผู้วิจัย และชุมชนร่วมกันศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา</p>	<p>3. ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมสูงขึ้น 3.1 ระดับความรู้ความเข้าใจของชุมชนจากการทำแบบทดสอบหลังการฝึกอบรมสูงขึ้น</p>
<p>ขั้นที่ 3 การให้ความรู้ชุมชน สถานศึกษานักวิชาการภายนอกจัดอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมให้กับชุมชน</p>	<p>3.2 ชุมชนมีความมั่นใจและกล้าที่จะแสดงบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา</p>

แผนภาพ 4.6 กระบวนการและผลลัพธ์บทเรียนที่หนึ่ง

บทเรียนที่สอง (PAR₂)

บทเรียนที่สองเป็นขั้นของการวิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วม(PRA: Participatory Rural Appraisal) ในขั้นตอนนี้ เกิดจากหุ้นส่วนที่เกี่ยวข้องภายในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในหลักการ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในด้านต่าง ๆ บวกกับประสบการณ์เดิมของชุมชน ทำให้ชุมชนมีความชัดเจนถึงประโยชน์ที่แต่ละฝ่ายจะได้รับ รักและมีใจที่อยากจะทำงาน แก้ไขปัญหาร่วมกัน กระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบเริ่มด้วยวิธีการวิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่ได้อาศัยหุ้นส่วนมาร่วมมือกันเป็นแกนกลาง (Core Group) ร่วมระดม ปัญหา วิเคราะห์หาสาเหตุ และแนวทางแก้ไขอย่างเป็นระบบ

จากการที่ชุมชนได้ร่วมระดมความคิดเห็น ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน และเข้ารับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อทราบหลักการ แนวคิด แนวทาง กระบวนการและขั้นตอน เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ผลที่ได้คือชุมชนรู้และเข้าใจบทบาทหน้าที่และวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในบทเรียนรู้อันหนึ่งแล้วนั้น ในบทเรียนรู้อันที่สองนี้จึงเป็นขั้นตอนของการนำข้อมูลที่ได้จากบทเรียนรู้อันหนึ่งประกอบกับประสบการณ์เดิมของชุมชนประยุกต์เพื่อการระดมความคิดเห็น และการร่วมวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาของชุมชน

จากกระบวนการเก็บข้อมูลโดยใช้ PRA พบว่า ชุมชนได้ปรับบทบาทของตนเองจากสภาพการตั้งรับมาอยู่ในเชิงรุก โดยเริ่มจากการ ระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาต่างๆ ที่ชุมชนกำลังประสบอยู่และเห็นว่าเป็นปัญหาสำคัญเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับบุตรหลานในท้องถิ่น และชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหา สาเหตุ และลงมติคัดเลือกปัญหาที่ชุมชนเห็นว่าต้องได้รับการแก้ไขในเบื้องต้นก่อนประการแรกโดยคำนึงถึงศักยภาพ ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง งบประมาณ และเวลาเป็นสำคัญ ในบทเรียนนี้

ขั้นที่ 1 การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ในขั้นตอนนี้ชุมชนได้มีการจัดสรรหน้าที่ความรับผิดชอบของชุมชนเองออกเป็น 4 งานคือ งานวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป โดยชุมชนร่วมกับที่ปรึกษาในการเสนอชื่อคัดสรรบุคคลที่เห็นว่ามีความเหมาะสมกับงานในแต่ละด้าน ผลจากการดำเนินกิจกรรมการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบจากสมาชิกที่เข้าร่วมอบรมจำนวน 46 คน พบว่า

ด้านวิชาการ ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 12 คน ด้านงบประมาณประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 11 คน ด้านการบริหารงานบุคคลประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 12 คน และด้านการบริหารทั่วไปประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 11 คน ในแต่ละกลุ่มได้ดำเนินการคัดเลือกประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่ม กรรมการ และเลขานุการ แล้วดำเนินกิจกรรมตามเทคนิคของแต่ละกลุ่ม ในลักษณะ

ของการร่วมกันเสนอประเด็นที่เป็นปัญหาจากประสบการณ์แล้วระดมความคิดเห็นในแต่ละประเด็นเพื่อหามติกลุ่ม

ขั้นที่ 2 การระดมความคิดเห็น ขั้นตอนนี้ชุมชนมีโอกาสเปลี่ยนแปลงตนเอง ได้แสดงบทบาทของตนเองอย่างเต็มที่ ได้ร่วมกันวิพากษ์ วิจัยจนถึงปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไข มีความพร้อมที่จะเผชิญกับสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับชุมชน ในขั้นตอนการระดมความคิดเห็นของชุมชนจากการประชุมกลุ่มย่อยตามลักษณะงาน 4 งานได้แก่ด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป พบว่า ชุมชนได้ทราบถึงสภาพที่เป็นปัญหาและร่วมเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาทั้ง 4 งานอย่างเป็นระบบ รายละเอียดของสภาพปัญหาในแต่ละงานดังนำเสนอต่อไปนี้

1) การวิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วมด้านวิชาการ

จากการวิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนด้านวิชาการ พบว่า มีประเด็นปัญหาทั้งสิ้น 3 ประเด็น คือ โรงเรียนขาดแคลนสื่อวัตกรรมการและเทคโนโลยีทางการศึกษา โรงเรียนขาดแคลนเครื่องช่วยสอน เช่น คอมพิวเตอร์และอื่น ๆ โรงเรียนขาดแคลนครูผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถในการใช้สื่อการเรียนการสอน และการร่วมกันจัดลำดับความสำคัญของปัญหาด้านวิชาการ พบว่า ปัญหาที่สำคัญเป็นอันดับที่ 1 คือโรงเรียนขาดแคลนสื่อวัตกรรมการและเทคโนโลยีทางการศึกษา อันดับที่ 2 คือโรงเรียนขาดแคลนเครื่องช่วยสอน เช่น คอมพิวเตอร์และอื่น ๆ และอันดับที่ 3 คือโรงเรียนขาดแคลนครูผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถในการใช้สื่อการเรียนการสอน และมติของชุมชนกลุ่มงานด้านวิชาการได้คัดเลือกปัญหาเพื่อการดำเนินการหาแนวทางแก้ไขเป็นอันดับแรกคือ “โรงเรียนขาดแคลนสื่อวัตกรรมการและเทคโนโลยีทางการศึกษา” ผลการวิเคราะห์สรุปได้ดังตาราง

ตาราง 4.13 ผลการวิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วมด้านวิชาการ

ปัญหาที่ได้จากการระดมความคิดเห็นของชุมชน	ผลจากการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
1. ขาดแคลนสื่อวัตกรรมการและเทคโนโลยีทางการศึกษา	1. ขาดแคลนสื่อวัตกรรมการและเทคโนโลยีทางการศึกษา
2. ขาดแคลนเครื่องช่วยสอน เช่นคอมพิวเตอร์และอื่น ๆ	2. ขาดแคลนเครื่องช่วยสอน เช่นคอมพิวเตอร์และอื่น ๆ
3. ขาดแคลนครูผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถในการใช้สื่อใหม่ ๆ	3. ขาดแคลนครูผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถในการใช้สื่อใหม่ ๆ
ประเด็นที่คัดเลือก คือ โรงเรียนขาดแคลนสื่อวัตกรรมการและเทคโนโลยีทางการศึกษา	

2) การวิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วมด้านงบประมาณ

จากการวิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนด้านงบประมาณ พบว่า ประเด็นปัญหาที่สำคัญมี 2 ประเด็น คือ โรงเรียนขาดแคลนงบประมาณอาหารกลางวันนักเรียน และโรงเรียนขาดแคลนงบประมาณในการบริหารงานต่าง ๆ และการร่วมกันจัดลำดับความสำคัญของปัญหาด้านงบประมาณ พบว่า ปัญหาที่สำคัญอันดับ 1 คือ โรงเรียนขาดแคลนงบประมาณในการบริหารงาน

ต่าง ๆ อันดับที่ 2 คือโรงเรียนขาดแคลนงบประมาณอาหารกลางวันนักเรียน และมติของชุมชน กลุ่มงานด้านงบประมาณได้คัดเลือกปัญหาเพื่อการดำเนินการหาแนวทางแก้ไขเป็นอันดับแรกคือ “โรงเรียนขาดแคลนงบประมาณในการบริหารงานต่าง ๆ” ผลการวิเคราะห์สรุปได้ดังตาราง ตาราง 4.14 ผลการวิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วมด้านงบประมาณ

ปัญหาที่เกิดจากการระดมความคิดของชุมชน	ผลจากการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
1.ขาดแคลนงบประมาณอาหารกลางวันนักเรียน	1.ขาดแคลนงบประมาณในการบริหารงานต่าง ๆ
2.ขาดแคลนงบประมาณในการบริหารงานต่าง ๆ	2.ขาดแคลนงบประมาณอาหารกลางวันนักเรียน
ประเด็นที่คัดเลือก คือ โรงเรียนขาดแคลนงบประมาณในการบริหารงานต่าง ๆ	

3) การวิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วมด้านบุคลากร

จากการวิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนด้านบุคลากร พบว่า ประเด็นปัญหาที่สำคัญมี 3 ประเด็น คือ โรงเรียนขาดแคลนครู ครูขาดความชำนาญการเฉพาะด้าน ครูสอนไม่ตรงกับสาขาวิชาที่ตนเองได้ศึกษามา และการร่วมกันจัดลำดับความสำคัญของปัญหาด้านงบประมาณ พบว่า ปัญหาที่สำคัญอันดับ 1 คือ โรงเรียนขาดแคลนครูอันดับที่ 2 คือครูขาดความชำนาญการเฉพาะด้าน อันดับที่ 3 คือ ครูสอนไม่ตรงกับสาขาวิชาที่ตนเองได้ศึกษามา และมติของชุมชนกลุ่มงานด้านการบริหารงานบุคคลได้คัดเลือกปัญหาเพื่อการดำเนินการหาแนวทางแก้ไขเป็นอันดับแรกคือ “โรงเรียนขาดแคลนครู” ผลการวิเคราะห์สรุปได้ดังตาราง ตาราง 4.15 ผลการวิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วมด้านการบริหารงานบุคคล

ปัญหาที่เกิดจากการระดมความคิดของชุมชน	ผลจากการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
1.โรงเรียนขาดแคลนครู	1.โรงเรียนขาดแคลนครู
2.ครูขาดความชำนาญการเฉพาะด้าน	2.ครูขาดความชำนาญการเฉพาะด้าน
3.ครูสอนไม่ตรงกับสาขาวิชาที่ตนเองได้ศึกษามา	3.ครูสอนไม่ตรงกับสาขาวิชาที่ตนเองได้ศึกษามา
ประเด็นที่คัดเลือก คือ โรงเรียนขาดแคลนครู	

4) การวิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วมด้านการบริหารทั่วไป

จากการวิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการบริหารทั่วไป พบว่า ประเด็นปัญหาที่สำคัญมี 7 ประเด็น คือ 1) บริเวณโรงเรียนกว้างขวางขาดการดูแลอย่างทั่วถึง 2) โรงเรียนขาดรั้วที่มั่นคงแข็งแรง 3) ถนนภายในโรงเรียนเป็นหลุมเป็นบ่อทำให้น้ำท่วมขัง 4) อาคารชำรุดขาดงบประมาณในการซ่อมแซม 5) ห้องน้ำยังไม่ได้มาตรฐาน 6) น้ำดื่ม น้ำใช้ไม่เพียงพอต่อความต้องการในช่วงฤดูแล้ง 7) เครื่องเล่นสนาม ชำรุดและไม่เพียงพอต่อความต้องการ และการร่วมกันจัดลำดับความสำคัญของปัญหาด้านการบริหารทั่วไป พบว่า ปัญหาที่สำคัญอันดับ 1 คืออาคารชำรุดขาดงบประมาณในการซ่อมแซม 2) น้ำดื่ม น้ำใช้ไม่เพียงพอต่อความต้องการในฤดูแล้ง 3) เครื่องเล่นสนาม ชำรุดและไม่เพียงพอต่อความต้องการ 4) ห้องน้ำยังไม่ได้มาตรฐาน 5) บริเวณโรงเรียนกว้างขวางขาดการดูแลอย่างทั่วถึง 6) โรงเรียนขาดรั้วที่มั่นคงแข็งแรง 7) ถนนภายใน

โรงเรียนเป็นหลุมเป็นบ่อทำให้น้ำท่วมขัง และมติของชุมชนกลุ่มงานด้านการบริหารทั่วไปได้คัดเลือกปัญหาเพื่อการดำเนินการหาแนวทางแก้ไขเป็นอันดับแรกรวม 4 ประเด็นแรกเข้าด้วยกัน คือ “อาคารชำรุด น้ำดื่มไม่เพียงพอ เครื่องเล่นสนามชำรุด ห้องน้ำไม่ได้มาตรฐาน” ผลการวิเคราะห์สรุปได้ดังตาราง

ตาราง 4.16 ผลการวิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วมด้านการบริหารงานทั่วไป

ปัญหาที่เกิดจากการระดมความคิดของชุมชน	ผลจากการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
1. บริเวณโรงเรียนกว้างขวางขาดการดูแลอย่างทั่วถึง	1. อาคารชำรุดขาดงบประมาณในการซ่อมแซม
2. โรงเรียนชำรุดที่มั่นคงแข็งแรง	2. น้ำดื่มน้ำใช้ไม่เพียงพอต่อความต้องการในฤดูแล้ง
3. ถนนภายในโรงเรียนเป็นหลุมเป็นบ่อทำให้น้ำท่วมขัง	3. เครื่องเล่นสนามชำรุดและไม่เพียงพอต่อความต้องการ
4. อาคารชำรุดขาดงบประมาณในการซ่อมแซม	4. ห้องน้ำยังไม่ได้มาตรฐาน
5. ห้องน้ำยังไม่ได้มาตรฐาน	5. บริเวณโรงเรียนกว้างขวางขาดการดูแลอย่างทั่วถึง
6. น้ำดื่มน้ำใช้ไม่เพียงพอต่อความต้องการในฤดูแล้ง	6. โรงเรียนชำรุดที่มั่นคงแข็งแรง
7. เครื่องเล่นสนามชำรุดและไม่เพียงพอต่อความต้องการ	7. ถนนภายในโรงเรียนเป็นหลุมเป็นบ่อทำให้น้ำท่วมขัง
ประเด็นที่คัดเลือก คือ อาคารชำรุด น้ำดื่มไม่เพียงพอ เครื่องเล่นสนามชำรุด ห้องน้ำไม่ได้มาตรฐาน	

ขั้นที่ 3 การนำเสนอรายงาน ในขั้นตอนนี้เป็นการที่ชุมชนได้กลับเข้าสู่บรรยากาศของการร่วมกลุ่มงานทั้ง 4 งานเพื่อนำเสนอผลงานจากการระดมความคิดเห็นให้กับที่ประชุมได้รับทราบสรุปบทเรียนที่ 2

จากการนำเสนอข้อที่ได้จากกระบวนการ PRA สรุปได้ ดังนี้

กระบวนการ	ผลลัพธ์
ขั้นที่ 1 ขั้นการแบ่งกลุ่ม	1) ได้ปัญหาที่เกิดจากมติของกลุ่มและแนวทางแก้ไขปัญหาด้านวิชาการ
ขั้นที่ 2 ขั้นการระดมปัญหา	2) ได้ปัญหาที่เกิดจากมติของกลุ่มและแนวทางแก้ไขปัญหาด้านงบประมาณ
2.1 การระดมปัญหา	⇒ 3) ได้ปัญหาที่เกิดจากมติของกลุ่มและแนวทางแก้ไขปัญหาด้านบุคลากร
2.2 การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา	
2.3 การคัดเลือกปัญหา	
2.4 การเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา	
ขั้นที่ 3 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ปัญหา	4) ได้ปัญหาที่เกิดจากมติของกลุ่มและแนวทางแก้ไขปัญหาด้านการบริหารทั่วไป

แผนภาพ 4.7 รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก : กระบวนการและผลลัพธ์บทเรียนที่สอง

บทเรียนที่สาม (PAR₃)

การวางแผนปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Planning for Action) หรือ PPA โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากกระบวนการ PRA มาเป็นแนวทางในการดำเนินการสร้างแผน ถือเป็นแผน

ปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรมมีความยืดหยุ่นและมีชีวิตชีวา เพราะจุดประสงค์หลักของ PRA คือ การได้มาซึ่งข้อมูลของปัญหาเพื่อความเข้าใจสภาพของชุมชน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างนักวิชาการกับชาวบ้าน การประยุกต์โดยการนำเอาทางแก้ปัญหาที่ถูกเลือกสรรไว้แล้วด้วย PRA มาวิเคราะห์ถึงศักยภาพข้อจำกัด เงื่อนไข ทรัพยากร และทุกอย่างที่กลุ่มทำได้เอง และสามารถทำได้เลย เป็นแผนของชุมชน และออกเป็นแผนประสานงานกับภายนอก กับเครือข่ายของกลุ่มนอกชุมชนกับ อบต. กับหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรเอกชน เพื่อผลักดันให้ปฏิบัติการแก้ปัญหาที่มีพลังมากขึ้น กระบวนการนี้จึงเป็นเรื่องของการกำหนดยุทธศาสตร์และกิจกรรมที่หลากหลายแต่ทุกอย่างต้องสนองตอบต่อสาเหตุแห่งปัญหา และทุกอย่างต้องทำได้จริงตามเงื่อนไขที่หลากหลายและมีความสลับซับซ้อน ที่สำคัญอีกข้อหนึ่งคือเป็น “แผน” แบบชาวบ้าน ไม่ใช่ “แผน” แบบราชการที่มีแบบฟอร์มหรือรูปแบบตายตัว สรุปได้ 4 ขั้นตอน

ขั้นที่ 1 การเลือกปัญหา ในขั้นตอนนี้ปัญหาที่ได้จะสืบเนื่องจากบทเรียนที่ 2 คืออาศัยมติกลุ่มในการตัดสินใจเลือกปัญหาโดยผ่านการพิจารณาถึงศักยภาพ ความสามารถ ทรัพยากร งบประมาณ และเวลา

ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ปัญหา ทางเลือก

ขั้นที่ 3 การกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา

ขั้นที่ 4 การเขียนแผนปฏิบัติการ

จากผลการดำเนินงานการวางแผนปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ตามขั้นตอนผลที่ได้ในแต่ละด้านสรุปได้ดังนี้

1. การวางแผนปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมด้านวิชาการ พบว่า ชุมชนมีมติคัดเลือกประเด็น “โรงเรียนขาดแคลนสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา” แล้วนำเสนอโครงการในชื่อ “การจัดหาสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา” หน่วยงานที่รับผิดชอบคือ “โรงเรียนกรณีศึกษาที่ 2” ผู้รับผิดชอบโครงการคือ “คณะกรรมการชุมชนในโครงการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านวิชาการ” โดยมีวัตถุประสงค์คือ “เพื่อจัดหาสื่อนวัตกรรมการเรียนการสอนและเทคโนโลยีทางการศึกษา” เป้าหมายที่ตั้งไว้คือ “ชุดเครื่องฉายโปรเจกเตอร์ 1 ชุด คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก 1 เครื่อง” วิธีดำเนินการ “ประชุม ระดมความคิดเห็น จัดทำแผนปฏิบัติการ ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ ประเมินผลตามโครงการ สรุป และรายงานผล” งบประมาณ 50,000 บาท ระยะเวลา “ใช้ระยะเวลา 2- 6 เดือน เริ่ม พฤศจิกายน 2551 ถึง มีนาคม 2552” การประเมินผล นำเสนอผลงานและร่วมอภิปรายผล

2. การวางแผนปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมด้านงบประมาณ พบว่า ชุมชนมีมติคัดเลือกประเด็น “โรงเรียนขาดแคลนงบประมาณในการบริหารงานต่าง ๆ” แล้วนำเสนอโครงการในชื่อ “การระดมทุนและการสรรหางบประมาณเพื่อการบริหาร” หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการคือ

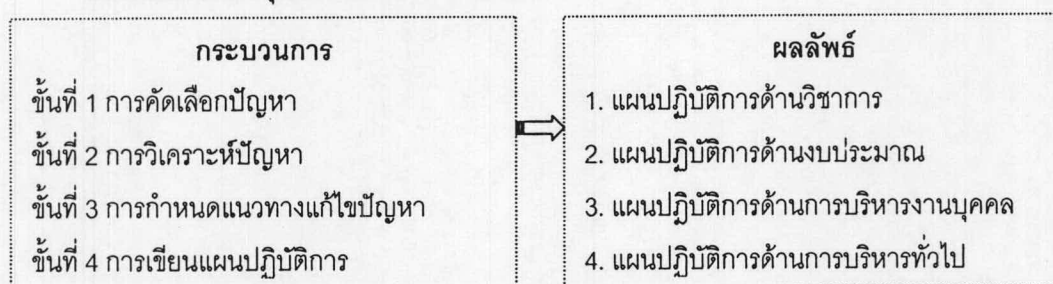
โรงเรียนกรณีศึกษาที่ 2 ผู้รับผิดชอบโครงการคือคณะกรรมการชุมชนในโครงการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านงบประมาณ โดยมีวัตถุประสงค์คือ "เพื่อระดมทุนจากการจัดผ้าป่าสามัคคี การจัดเก็บค่าลานตากข้าว การจัดเก็บค่าช่างหอม การบริจาคจากชุมชนเพื่อเป็นทุนใช้จ่ายตามวัตถุประสงค์ต่างๆ" เป้าหมายที่ตั้งไว้คือ "ได้รับทุนทรัพย์จากการระดมทุนในครั้งนี้อาจจำนวน 200,000 บาท" วิธีดำเนินการ คือ "แต่งตั้งคณะกรรมการที่เข้มแข็ง ระดมความคิดเห็นจากทุกฝ่ายต้องร่วมมือกัน ร่วมกันปฏิบัติจริง จัดทำแผนการดำเนินการ ดำเนินการตามแผนประเมินผล สรุปโครงการและรายงานผล" งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินโครงการประมาณ 3,000 บาท ระยะเวลา 10 พฤศจิกายน 2551 ถึง 31 มกราคม 2552 การประเมินผลแบ่งเป็นประเมินผลเป็นระยะสั้นขณะดำเนินกิจกรรมในโครงการ และนำเสนอผลเมื่อสิ้นสุดโครงการโดยการระดมความคิดเห็น และอภิปรายผล

3. การวางแผนปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมด้านการบริหารงานบุคคล พบว่า ชุมชนมีมติคัดเลือกประเด็น "โรงเรียนขาดแคลนครู" แล้วนำเสนอโครงการในชื่อ "การจัดหาครูอาสาสมัครและวิทยากรท้องถิ่น" หน่วยงานที่รับผิดชอบคือ "โรงเรียนกรณีศึกษาที่ 2" ผู้รับผิดชอบโครงการคือ "คณะกรรมการชุมชนในโครงการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านการบริหารงานบุคคล" โดยมีวัตถุประสงค์คือ "เพื่อสำรวจรายชื่อคนที่มีความรู้ความสามารถในชุมชนด้านต่าง ๆ และเพื่อจัดหาอาสาสมัครภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาร่วมสอนในโรงเรียน" เป้าหมายที่ตั้งไว้คือ "ได้ครูอาสาสมัครช่วยสอน ได้ทำเนียบรายชื่อวิทยากรท้องถิ่น" วิธีดำเนินการ "ประชุมระดมความคิดเห็นประชาชน จัดทำแผนการปฏิบัติการ ดำเนินการติดต่อประสานวิทยากรในท้องถิ่น จัดทำทำเนียบวิทยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น ติดต่อวิทยากรหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อร่วมเป็นครูอาสาสมัคร ประเมินผล สรุปผลการดำเนินการ และรายงานผล" งบประมาณ - บาท ระยะเวลา 11 พฤศจิกายน 2551- 31 มกราคม 2552 การประเมินผล นำเสนอผลการดำเนินการว่าบรรลุเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ ระดมความคิดเห็นถึงผลการดำเนินการ ร่วมวิเคราะห์ถึงผลที่ได้ ทั้งบรรลุเป้าหมายและไม่บรรลุเป้าหมายเพื่ออธิบายถึงสาเหตุและหาแนวทางในการดำเนินการต่อไป

4. การวางแผนปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมด้านการบริหารทั่วไป พบว่า ชุมชนมีมติคัดเลือกประเด็น "อาคารชำรุด น้ำดื่มไม่เพียงพอ เครื่องเล่นสนามชำรุด ห้องน้ำไม่ได้มาตรฐาน" แล้วนำเสนอโครงการในชื่อ "การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม" หน่วยงานที่รับผิดชอบคือ "โรงเรียนกรณีศึกษาที่ 2" ผู้รับผิดชอบโครงการคือ "คณะกรรมการชุมชนในโครงการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านการบริหารทั่วไป" มีวัตถุประสงค์คือ "เพื่อจัดหางบประมาณในการซ่อมแซมอาคารเรียนและหลังคาบางส่วนที่ไม่ดี เพื่อซ่อมบำรุงถังน้ำสำหรับบรรจุน้ำดื่มให้ให้อยู่ในสภาพใช้งานได้ เพื่อซ่อมเครื่องเล่นสนามให้อยู่ในสภาพใช้งานได้และมีความปลอดภัย" เป้าหมายที่ตั้งไว้คือ "หลังคาอาคารเรียนได้รับการซ่อมให้อยู่ในสภาพดีและปลอดภัย ถังน้ำ 3 ใบ

ได้รับการซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพดีสามารถกักเก็บน้ำไว้ใช้ได้ เครื่องเล่นสนามได้รับการซ่อมบำรุงให้อยู่ในสภาพดีใช้งานได้และปลอดภัย" วิธีดำเนินการ "ประชุมระดมความคิดเห็น ปรีกษาหารือร่วมกันระหว่างชุมชนและคณะศิษย์เก่าเพื่อจัดหางบประมาณในการดำเนินการ ดำเนินการจัดทำผ้าป่า ประชุมคณะกรรมการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและร่วมกันซ่อมแซมอาคาร ดึงเก็บน้ำฝน ดำเนินการตามแผน ประเมินผล สรุปโครงการและรายงานผล" งบประมาณ จำนวน 30,000 บาท ระยะเวลา "ระหว่างพฤศจิกายน 2551 – มีนาคม 2552" การประเมินผลนำเสนอผลการดำเนินการ ว่าบรรลุเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ ระดมความคิดเห็นถึงผลการดำเนินการ ร่วมวิเคราะห์ถึงผลที่ได้ ทั้งบรรลุเป้าหมายและไม่บรรลุเป้าหมายเพื่ออธิบายถึงสาเหตุและแนวทางในการดำเนินการต่อไป

บทเรียนที่สามสรุปได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพ 4.8 รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก : กระบวนการและผลลัพธ์บทเรียนที่สาม

บทเรียนที่สี่ (PAR₄)

กระบวนการปฏิบัติและถอดประสบการณ์แบบมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอเป็น 4 ประเด็น คือ 1) การปฏิบัติและถอดประสบการณ์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนด้านวิชาการ 2) การปฏิบัติและถอดประสบการณ์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนด้านงบประมาณ 3) การปฏิบัติและถอดประสบการณ์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการบริหารงานบุคคล 4) การปฏิบัติและถอดประสบการณ์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการบริหารทั่วไป รายละเอียดในแต่ละประเด็นมีดังต่อไปนี้

1. การปฏิบัติและถอดประสบการณ์แบบมีส่วนร่วมด้านวิชาการ

การปฏิบัติการตามแผนการปฏิบัติงานด้านวิชาการที่ชุมชนได้มีพันธสัญญาต่อกันนั้น เริ่มต้นจากชุมชนดำเนินการตามแผนงานและขั้นตอนของโครงการที่ได้วางไว้ โดยการระดมความคิดเห็น การเรียกประชุม และการดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ที่แต่ละคนได้รับมอบหมาย

"จากโครงการเราก็ได้เริ่มตั้งแต่ความเป็นมาของโครงการ มีการเรียกประชุมกัน และโครงการนี้เป็นโครงการที่เราได้จากคณะผ้าป่า ตรงนี้เราทำเพื่อลูกหลานของเรา"(ประธานโครงการด้านวิชาการ: 17 มี.ค. 52) "ประธานโครงการเข้ามาคุย มาเล่าสู่กันฟังนะว่าตอนนี้ได้ทำอะไรไปบ้างแล้ว" (ที่ปรึกษาโครงการ: 22 มี.ค. 52)

การปฏิบัติงานตามแผนงานถึงแม้จะได้มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลแล้วก็ตาม ขณะดำเนินกิจกรรมชุมชนต้องพบกับปัญหาหลายอย่างทั้งในแง่ของงบประมาณในการดำเนินการ ความราบรื่นในการติดต่อประสานงานเนื่องสภาพทางการเมืองการปกครองภายในชุมชนเอง

"ขณะดำเนินการเราก็มีปัญหาบ้าง ปัญหาที่พบ ก็มีพอสมควร เรามีปัญหาที่ด้านงบประมาณนั้นแหละ เราก็ติดขัดอยากได้อะไรเราก็จะลำบากมาก ประชุมแล้วประชุมอีกก็ตะเกียกตะกายพอสมควรเพราะเราชุมชนเล็กๆ ก็ค่อย ๆ ฟุ้งพาท้ายกันไป (ประธานโครงการด้านวิชาการ :17 ก.พ. 52) "ปัญหาก็มีบ้าง ชุมชนเราจะมีการแบ่งพรรคแบ่งพวกบ้าง เนื่องจากการเลือกตั้ง" (ครูวัฒนา: 16 ก.พ. 52)

สภาพปัญหาที่ชุมชนพบขณะดำเนินกิจกรรม ชุมชนได้ใช้แนวทางการพบปะกันอย่างไม่เป็นทางการเพื่อปรึกษาหารือกันในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ชุมชนส่งตัวแทนเข้ามาประชุมปรึกษากับคณะครูที่โรงเรียน ปรึกษากับที่ปรึกษาของโครงการเพื่อหาทางออกในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

"ก็ประชุมแล้วประชุมอีก ก็ตะเกียกตะกายพอสมควร เพราะเราชุมชนเล็กๆ ก็ค่อย ๆ ฟุ้งพาท้ายกันไป" (ประธานโครงการด้านวิชาการ:17 ก.พ. 52)

จากการดำเนินกิจกรรมตามวิธีดำเนินการของโครงการ "การจัดหาสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา" ที่มีวัตถุประสงค์คือ "เพื่อจัดหาสื่อนวัตกรรมการเรียนการสอนและเทคโนโลยีทางการศึกษา" เป้าหมายที่ตั้งไว้คือ "ชุดเครื่องฉายโปรเจกเตอร์ 1 ชุด คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก 1 เครื่อง และชุมชนสามารถดำเนินการได้ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการ นั่นคือโรงเรียนได้รับชุดเครื่องฉายโปรเจกเตอร์ 1 ชุด คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก 1 เครื่องความสำเร็จดังกล่าวส่งผลให้ชุมชนมีความพึงพอใจกับผลงานในครั้งนี้ และประสบการณ์ดังกล่าวถือเป็นบทเรียนรู้และการเพิ่มพูนทักษะให้กับชุมชนในการแก้ไขปัญหาที่ชุมชนประสบให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้

"..ส่วนความพึงพอใจนั้น สำหรับโครงการนี้เราพึงพอใจมาก เราได้สื่อที่ทันสมัย เรามีโอกาสได้ใช้ และโอกาสที่จะใช้ก็มีมาก เราจะใช้เพื่อการเข้ารับการอบรม เวลามีการอบรม เราได้สื่อนี้ ถือว่าดี เราก็พยายามปรับปรุงตัวเอง.." (ที่ปรึกษาโครงการด้านวิชาการ: 17 ก.พ. 52)

"..สิ่งที่ได้คือ เราได้สื่อที่เป็นประโยชน์สำหรับลูกหลานของเรา ตามที่เราได้ตั้งเป้าไว้ เราก็ยินดีภูมิใจกับทางคณะศิษย์เก่าของเราที่จบออกไปแล้วเขามีความคิดถึงบ้านเก่า คงเป็นเพราะได้วิชาความรู้ เกิดความกตัญญู จึงได้ทำผ้าป่าเข้าสู่โรงเรียน.." (ประธานโครงการด้านวิชาการ:17 ก.พ. 52)

นอกจากความพึงพอใจ การร่วมยินดีกับผลงานที่เกิดขึ้นจากกระบวนการดำเนินการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ จนบรรลุตามเป้าหมายของโครงการแล้ว ทักษะที่เกิดขึ้นกับชุมชนอีกอย่างคือความสามารถของหุ้นส่วนในการร่วมกันแก้ไขปัญหา

“ตรงนี้เราทำเพื่อลูกหลานของเรา เราวิ่งโน่นวิ่งนี่ สิ่งที่ได้คือ เราได้สื่อที่เป็นประโยชน์สำหรับลูกหลานของเราตามที่เราได้ตั้งเป้าไว้เราก็ดีใจ (ประธานโครงการด้านวิชาการ: 17 ก.พ. 52)

และจากประสบการณ์ตรงของชุมชนในการร่วมกันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหภายในชุมชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านวิชาการจนบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย ชุมชนเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจกับผลงานที่ได้ร่วมกันกระทำก่อให้เกิดความตระหนักในการสานต่อโครงการใหม่

“..โครงการย่อย นั่นคือโครงการคงสภาพการอ่านออกของนักเรียน โรงเรียนและชุมชนได้คิดโครงการ ที่เลี้ยงประจำคุ้มขึ้น โดยได้พูดคุยกับลูกหลานในระดับมัธยมศึกษาให้เป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินกิจกรรมในครั้งนี้..”(ผู้อำนวยการ: 17 ก.พ. 52)

4.2 การปฏิบัติและถอดประสบการณ์แบบมีส่วนร่วมด้านงบประมาณ

การปฏิบัติและถอดประสบการณ์แบบมีส่วนร่วมด้านงบประมาณในสวนนี้เกิดจากการที่ชุมชนได้สร้างพันธสัญญาร่วมกันและได้ปฏิบัติตามแผนงานของชุมชนที่ได้ให้ไว้กับสถานศึกษารวมทั้งการจัดการกับอุปสรรคข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่ชุมชนประสบ และการร่วมถอดประสบการณ์ จาก การดำเนินการตามขั้นตอนของโครงการ “การระดมทุนและการสรรหางบประมาณเพื่อการบริหาร” พบว่า ชุมชนได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการด้านงบประมาณโดยเริ่มต้นจากการจัดประชุม แบ่งหน้าที่ ประชาสัมพันธ์ ติดต่อประสานงาน

เราจะมีภาระง้อชุมชนอยู่เรื่อย ๆ ตอนนี้เรายังไม่ได้แจ้งชาวบ้าน เราก็ทำตามกระบวนการของโครงการ ก็ไม่ยาก เราก็ติดต่อประสานงานกับลูก ๆ หลานที่อยู่กรุงเทพให้เขาช่วยลูกหลานเราที่เราติดต่อจากกรุงเทพ ได้ทำผ้าปามาให้เพื่อจัดซื้อเครื่องฉายโปรเจคเตอร์ เราก็บรรลุผลแล้ว (เลขานุการโครงการด้านงบประมาณ : 17 ก.พ. 52) เรื่องการดำเนินการเราก็ได้ระดมความคิดเห็นกันเรื่อย ๆ (ครูที่ปรึกษาโครงการด้านงบประมาณ: 17 ก.พ. 52)

สภาพปัญหาที่พบขณะดำเนินการตามขั้นตอนของโครงการคือการขาดแคลนงบประมาณในการประสานงานในช่วงเริ่มโครงการ การระดมทุนต่าง ๆ จะประสบปัญหาไม่ค่อยได้รับความร่วมมือเต็มที่

ปัญหาอุปสรรคก็มีมาครบ คืออย่างเรื่องข้าวน้ำ ชุมชนเราเจอกันแล้ว ทำให้เราประสบกับภาวะยากจน ปีที่แล้วได้น้อย ปีนี้ก็พอควร ปีหน้าอาจได้มากหน่อยก็รู้สึกดีใจครับ (เลขานุการโครงการด้านงบประมาณ : 17 ก.พ. 52)

สภาพปัญหาดังกล่าวชุมชนได้ร่วมระดมความคิดเห็น จัดการประชุมปรึกษาหารือกับที่ปรึกษาโครงการ จัดการประชุมกลุ่มย่อยอย่างไม่เป็นทางการเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญห

ปัญหาการติดต่อประสานงานของเราก็ไม่ค่อยมีปัญหาใด เรายารุ่นดีแค่แจ้งไปก็มีบ้างการติดขัดในเรื่องการสื่อสารขาดงบประมาณในการโทรศัพท์ ก็ให้ลูกหลานทางกรุงเทพเขาเป็นฝ่ายติดต่อเราเอง (เลขานุการโครงการด้านงบประมาณ : 17 ก.พ. 52)

จากการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตามขั้นตอนของโครงการ พบว่า ได้รับความสำเร็จในระดับหนึ่ง จากเป้าหมายที่ตั้งไว้ว่าโครงการจะได้รับเงินจากการระดมทุนจำนวน 200,000 บาท แต่ผลที่ได้คือ เงินจากการระดมทุนจำนวน 117,000 บาท

ที่ผ่านมาเราก็มียอดรับประมาณ แสนกว่าบาท แต่เราก็มีค่าใช้จ่ายอื่นๆ เหมือนกัน ยอดเหลือ แปดหมื่นกว่า (เลขานุการโครงการด้านงบประมาณ : 17 ก.พ. 52) ข้อมูลส่วนนี้เรามีจดหมายแจ้งแล้วนะครับเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายต่าง ๆ (ผู้อำนวยการ: 17 ก.พ. 52)

ผลงานที่ได้ถึงแม้จะไม่ได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ในโครงการ แต่ชุมชนร่วมกันประเมินว่าประสบความสำเร็จและมีความพึงพอใจกับผลงานที่ได้รับ

ลูกหลานเราที่เราติดต่อจากกรุงเทพ ได้ทำผ้าป่ามาให้เพื่อพัฒนาโรงเรียน เพื่อจัดซื้อเครื่องฉายโปรเจคเตอร์ เราก็บรรลุผลแล้ว ปีนี้ก็พอควร ปีหน้าอาจได้มากหน่อยก็รู้สึกดีใจครับ ดังนั้นปีนี้ผมรู้สึกว่าคุณเข้าโรงเรียนบ่อย เข้าบ่อยสงสัยอยากเรียนหนังสือใหม่..(หัวเราะ) (เลขานุการโครงการด้านงบประมาณ : 17 ก.พ. 52)

นอกจากความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือกันของชุมชนในการสรรหางบประมาณเพื่อการพัฒนาสถานศึกษาแล้ว ทักษะ ประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ถือเป็นการพัฒนาหนึ่งที่เกิดขึ้นกับชุมชน ชุมชนมีการร่วมกันทำงานเป็นทีม มีการปรึกษาหารือร่วมกัน มีการระดมความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจนบรรลุตามวัตถุประสงค์ของงาน ถือเป็นทักษะที่ถูกพัฒนาขึ้นด้วยประสบการณ์ตรงของชุมชนเอง ชุมชนเห็นคุณค่าและตระหนักในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

“เรามีโครงการใหม่นะ เดือนพฤษภาคม 2552 นี้ ลูกหลานจะทำผ้าป่าเข้าวัดก็จะมาอีก ทางโรงเรียนคงได้รับส่วนบุญนี้ด้วย..” (เลขานุการโครงการด้านงบประมาณ : 17 ก.พ. 52) และเราจะมีการจัดทำรั้วรอบโรงเรียน และเราจะทำห้องส้วมถัดไป เรามีคณะกรรมการชุมชนตรวจสอบรับฝากเงิน ตรงนี้ตรวจสอบได้ มีการแจ้งอยู่เสมอ สำหรับโครงการนี้ก็ต้องมีต่อไป เพราะเป็นประโยชน์ (ครูที่ปรึกษาโครงการด้านงบประมาณ: 17 ก.พ. 52) ปีนี้ก็พอควร ปีหน้าอาจได้มากหน่อยก็รู้สึกดีใจครับ (ประธานโครงการด้านงบประมาณ : 17 ก.พ. 52)

4.3 การปฏิบัติและถอดประสบการณ์แบบมีส่วนร่วมด้านการบริหารงานบุคคล

การปฏิบัติและถอดประสบการณ์แบบมีส่วนร่วมด้านการบริหารงานบุคคลเกิดจากโครงการ “การจัดหาครูอาสาสมัครและวิทยากรท้องถิ่น” ที่ชุมชนได้ร่วมสร้างพันธสัญญาความร่วมมือระหว่างชุมชนกับสถานศึกษาโดยมีวัตถุประสงค์คือ “เพื่อสำรวจรายชื่อของคนที่มีความรู้ความสามารถในชุมชนด้านต่าง ๆ และเพื่อจัดหาอาสาสมัครภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาร่วมสอนในโรงเรียน”

การปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ พบว่าชุมชนได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการ และอาศัยเทคนิคการปรึกษาที่ปรึกษาโครงการเกี่ยวกับการดำเนินการเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ

สำหรับงานบุคลากร การดำเนินกิจกรรม รู้สึกยินดีกับกิจกรรมที่เราได้ทำมา ตามขั้นตอนก็มาปรึกษากับครูที่โรงเรียนว่าทำอะไร (ประธานโครงการด้านบุคลากร: 17 ก.พ. 52) มากุยกัณเรื่อย ๆ มาเยี่ยมโรงเรียนด้วยก็สอบถามเป็นอย่างไรบ้างโครงการของเราไปถึงไหน (ที่ปรึกษา: 17 ก.พ. 52)

ปัญหาที่เกิดจากการปฏิบัติตามแผนงาน พบว่า สภาพทางการเมืองส่งผลต่อการแบ่งฝ่ายของชุมชนแต่ถือว่าเป็นปัญหาที่ไม่มีผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษามากนัก และชุมชนเองมองว่าไม่เป็นปัญหาในการร่วมจัดการศึกษา แต่ได้ให้ความสำคัญของปัญหาโดยมุ่งไปที่สภาพเศรษฐกิจของชุมชน เช่น ดินฟ้าอากาศ ภัยแล้งที่ส่งผลต่อฐานะความยากจนของชุมชนและนำไปสู่การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

"..ปัญหาและอุปสรรคก็พบว่ายังไม่มากนักไม่ถือเป็นปัญหาในด้านต่าง ๆ ปัญหาที่ยังไม่มีเราก็ยังไม่ได้แก้ปัญห (ประธานโครงการด้านบุคลากร: 17 ก.พ. 52) ส่วนปัญหาอุปสรรคก็ไม่มีอะไร ก็คงต้องเน้นในเรื่องของการประเมิน คงต้องมีการประเมินคุณภาพส่วนจะทำอย่างไรบ้างคงจะได้ประชุมกันอีกครั้งหนึ่ง (ผู้อำนวยการ: 17 ก.พ. 52) "ปัญหาก็มีบ้างสำหรับวงการการเมืองการปกครองในหมู่บ้านก็เพิ่งเริ่ม" (ครูจรรยา: 16 ก.พ. 52) "..คืออย่างเรื่องข้าวน้ำชุมชนเราเจอภัยแล้ง ทำให้เราประสบกับภาวะยากจนการช่วยเหลือจึงไม่ค่อยเต็มที่" (เลขานุการโครงการด้านงบประมาณ : 17 ก.พ. 52)

การดำเนินกิจกรรมตามวิธีดำเนินการของแผนปฏิบัติการโครงการ "การจัดการหาครูอาสาสมัครและวิทยากรท้องถิ่น" ของชุมชน พบว่า ชุมชนสามารถดำเนินการได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ คือ ชุมชนสามารถจัดทำทำเนียบวิทยากรท้องถิ่น และสามารถจัดหาอาสาสมัครเป็นครูที่เลี้ยงสอนในระดับปฐมวัยได้ 1 คน

"..การดำเนินกิจกรรม รู้สึกยินดีกับกิจกรรมที่เราได้ทำมา..เราก็ดีใจ เราก็ถือได้ว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่เราได้กำหนดไว้.. สำหรับความสำเร็จก็ดีครับ เราประสบผลบรรลุงานตามที่เราวางไว้ คือ เราจัดหาครูที่เลี้ยงเด็กมาช่วยทางโรงเรียนเดิมที่ทางครูเลียมก็อาสาสมัคร แต่เราก็เห็นใจเด็กเลยมีมติกันจากที่ประชุมว่าควรให้ค่าตอบแทนแก่เขาบ้าง ก็เลยจัดสรรให้เดือนละ 3,000 บาท นอกจากนั้นเราก็ได้จัดหารายชื่อของวิทยากรท้องถิ่น ทำเป็นทำเนียบบุคลากรชุมชนขึ้น ก็ได้เยอะ (ประธานโครงการด้านบุคลากร: 17 ก.พ. 52)

ครูอาสาสมัคร (ครูเลียม) ได้ช่วยกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนให้กับนักเรียนชั้นอนุบาล 1 และอนุบาล 2 ซึ่งเป็นครูอาสาสมัครโดยไม่ได้หวังผลตอบแทนจากทางโรงเรียน แต่ด้วย

สภาพเศรษฐกิจ ความเห็นใจและความเข้าใจ สถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาและชุมชน จึงได้ร่วมประชุมและมีมติจัดสรรค่าตอบแทนให้กับครูเดือนละ 3,000 บาท

“ครูอาสาสมัคร เราได้มีการจัดหา โดยดูจากประสบการณ์ ความประพฤติ ความเอาใจใส่ ก็ได้ ครูพี่เลี้ยงเด็ก เพราะเราก็ขาดครูที่จะสอนเด็ก เราก็เลยต้องหาครูมาสอนช่วย เราจะได้เน้น ป.

1 ป.2 เราก็ได้ครูเยี่ยม เป็นอาสาสมัครในการดูแลเด็กนักเรียน”(ผู้อำนวยการ: 17 ก.พ. 52)

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารประกอบกรสังเกตพบว่า นอกจากครูอาสาสมัครคนที่ 1(ครูเยี่ยม) ที่ได้เข้ารับตำแหน่งเป็นครูพี่เลี้ยงช่วยสอนในระดับปฐมวัยแล้ว ในช่วงก่อนที่ผู้วิจัยจะเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลจนกระทั่งถึงปัจจุบัน พบว่า มีครูอาสาสมัครคนที่ 2 (ครูนก) ที่ได้ใช้เวลาว่าง อุทิศเวลาและแรงกายเพื่อช่วยเหลือสถานศึกษาในการทำงานเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยการเป็นครูสอนวิชาคอมพิวเตอร์ให้กับนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยจัดทำตารางการเรียนการสอนคือระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 เรียนร่วมกันในวันพุธช่วงบ่าย และระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 เรียนร่วมกันในวันพฤหัสบดี โดยไม่มีค่าตอบแทน นอกจากครูอาสาสมัครที่กล่าวแล้วในเบื้องต้น สถานศึกษาและชุมชนยังเคยมีส่วนร่วมในการร่วมเป็นวิทยากรท้องถิ่นเพื่อการอบรมนักเรียน ให้ความรู้แก่นักเรียนในช่วงของกิจกรรมการเข้าค่ายลูกเสือ

“วิทยากรชุมชนที่ทำมาเป็นประจำด้านการออกค่ายลูกเสือนั้นเราก็บรรจุลงในทำเนียบด้วย เราก็มีชุมชนร่วมให้ความรู้กับเด็กนักเรียนในแต่ละฐาน ช่วงนี้ วิทยากรชุมชนยังไม่ได้ทำเป็นตารางเรากำหนดตายตัวยังไม่ได้ เราจะจัดทำตามโอกาส” (ผู้อำนวยการ: 17 ก.พ. 52) “

การสานต่อโครงการด้านบุคลากรพบว่าชุมชนได้ให้ความตระหนักและความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านการบริหารงานบุคลากรโดยการนำเสนอโครงการดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง และเสนอให้มีการนำวิทยากรที่ขึ้นทำเนียบมาให้ความรู้กับนักเรียนอย่างเป็นระบบโดยมีการกำหนดตารางกิจกรรม วันเวลาที่ชุมชนจะสามารถเข้าร่วมเป็นวิทยากรได้จริง ถือเป็นโครงการใหม่ที่ชุมชนจะร่วมสานต่อโครงการเดิมในปีการศึกษาถัดไป และได้มีการนำเสนอโครงการนำนักเรียนเข้าสู่ชุมชนเพื่อรับความรู้จากวิทยากรท้องถิ่นด้วย ถือเป็นกิจกรรมสองทางที่ชุมชนมีการเข้าโรงเรียน และโรงเรียนเข้าหาชุมชน

“เราก็จะสานต่อ ในเรื่องของโครงการนี้ต่อไป นั่นคือ การดึงเอาบุคลากรมาเป็นผู้ให้ความรู้กับเด็กนักเรียน หรือร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนรู้(ประธานโครงการด้านบุคลากร: 17 ก.พ. 52) เรายังไม่ได้กำหนดว่าชุมชน หรือบุคลากรที่ได้ขึ้นทำเนียบไว้ นั้นจะทำอะไร ตอนไหนอยากให้มีการกำหนด วัน เวลาด้วย (เลขานุการโครงการด้านบุคลากร: 17 ก.พ. 52) ในเรื่องของวิทยากรท้องถิ่นนั้น เราก็จะประสานงาน ก็จะทำให้มาเป็นบางโอกาส เช่นมาช่วยในการสอนพ่อน้ำ อาจจะไม่ได้ทำเป็นระบบเต็มที่ เราอาจเชิญท่านมาให้ความรู้ที่นี้ และอาจมีการนำเด็กไปพบที่ชุมชน” (ผู้อำนวยการ: 17 ก.พ. 52)

4.4 การปฏิบัติและถอดประสบการณ์แบบมีส่วนร่วมด้านการบริหารทั่วไป

การปฏิบัติและถอดประสบการณ์แบบมีส่วนร่วมด้านการบริหารทั่วไป เกิดจากการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้านการบริหารทั่วไป ที่ได้นำเสนอโครงการ “การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม” และร่วมดำเนินการตามพันธสัญญาดังกล่าว พบว่า ชุมชนได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของโครงการตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในรายละเอียดโครงการ โดยมีการประชุมปรึกษาหารือและมติในการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรมอย่างเป็นระบบและเป็นขั้นตอน

“ครับ หลังจากที่เราได้ประชุม ปรึกษากับคณะครู จากที่เราประชุมแล้ว เราก็มีมติซ่อมแซมอาคาร เราก็ได้เปลี่ยนไม้ที่ผุ สังกะสีเก่า หลังคา เทปูน โครงการที่เราเสนอไว้ที่หลังที่ยังไม่ได้ทำคือรั้วรอบโรงเรียนอยู่ในช่วงรอก้าง เราได้ติดต่อช่าง มาทำ เราจะเป็นฝ่ายซื้ออุปกรณ์ให้” (ประธานโครงการด้านการบริหารทั่วไป: 17 ก.พ. 52)

“สำหรับโครงการก็ดำเนินไปตามขั้นตอนของโครงการ ตรงนี้อยู่ในช่วงของเก็บหอมโครงการเราถือได้ว่าประสบความสำเร็จ เรามีการคุยกันอยู่เรื่อย อาทิยศที่แล้วเราก็มาประชุม เดินไปตามขั้นตอนและประสบความสำเร็จ เขาก็มา มาคุยกับเรา ช่วงนี้ก็ยังเป็นช่วงของการเก็บเกี่ยวหอมพอดี” (ตัวแทนครู : 17 ก.พ. 52)

สภาพปัญหาที่พบในช่วงของการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการโครงการด้านการบริหารทั่วไป พบว่า เป็นปัญหาที่ชุมชนมองไม่เป็นปัญหานั้นคือการระดมพลในการร่วมแรงกันเพื่อการซ่อมแซมอาคาร สวนสุขภาพ และถึงน้ำ อาจมีความล่าช้าเนื่องจากอยู่ในช่วงเก็บเกี่ยวผลทางการเกษตร

“ช่วงการดำเนินการซ่อมแซมหลังคา เทปูน มีปัญหาอุปสรรคอะไรไหม เราก็ได้รวบรวมช่างในชุมชนมาช่วยกัน เราไม่มีปัญหา เรามีอาสาสมัครคือคนของชุมชนเองมาช่วยกัน ตรงนี้ถือว่าเราประสบความสำเร็จ” (ประธานโครงการด้านการบริหารทั่วไป: 17 ก.พ. 52)

การดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ การแก้ไขปัญหายังเป็นระบบและเป็นขั้นตอน ส่งผลต่อผลสำเร็จของงานตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในโครงการ

“จากที่เราประชุมแล้ว เราก็มีมติซ่อมแซมอาคาร เราก็ได้เปลี่ยนไม้ที่ผุ สังกะสีเก่า หลังคา เทปูน เราได้ติดต่อช่างมาทำ เราจะเป็นฝ่ายซื้ออุปกรณ์ให้” (ประธานโครงการด้านการบริหารทั่วไป: 17 ก.พ. 52) งานซ่อมแซมส่วนที่ดำเนินการได้ก่อนเราก็ดำเนินการไปก่อน งานซ่อมแซมที่เป็นโครงการใหญ่ ๆ เรายังรออยู่ ก็คงจะหาโอกาสซ่อมแซมเพดานต่อ..ก็จะพยายามใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งโรงเรียนและชุมชน ได้เกิดความรู้ร่วมกัน สำหรับสภาพปัญหาที่จะได้หาแนวทางแก้ไขต่อไป.” (ผู้อำนวยการ: 17 ก.พ. 52)

จากการดำเนินงานของชุมชนส่งผลให้ชุมชนเห็นคุณค่าและตระหนักในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา โดยการนำเสนอโครงการใหม่คือโครงการรั้วรอบโรงเรียน และโครงการสร้างห้องน้ำห้องส้วม และสานต่อโครงการเดิม

“โครงการที่เราเสนอไว้ที่หลังที่ยังไม่ได้ทำ คือรั้วรอบโรงเรียนอยู่ในช่วงรอช่าง เราได้ติดต่อช่าง มาทำ เราจะเป็นฝ่ายซื้ออุปกรณ์ให้” (ประธานโครงการด้านการบริหารทั่วไป: 17 ก.พ. 52)

การเนิ่นการอย่างเป็นระบบ และมีขั้นตอน อาศัยการปรึกษาผ่านที่ปรึกษาโครงการมีการ เฝือกับปัญหาเฉพาะหน้าที่ต้องร่วมกันดำเนินการแก้ไขส่งผลให้ชุมชนได้เกิดความรู้และเรียนรู้ถึง ปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ชุมชนมีการระดมความคิดเห็น เกิดการยอมรับใน ความคิดเห็นของผู้อื่น และทักษะการทำงานเป็นทีม และความมุ่งมั่นเสียสละเพื่อส่วนรวมโดย ไม่ได้หวังผลตอบแทน

“เราก็ได้รวบรวมช่างในชุมชนมาช่วยกัน เราไม่มีปัญหา เรามีอาสาสมัครคือคนของชุมชน เองมาช่วยกัน ตรงนี้ถือว่าเราประสบความสำเร็จ” (ประธานโครงการด้านการบริหารทั่วไป: 17 ก.พ. 52)

สรุป

การปฏิบัติและถอดประสบการณ์แบบมีส่วนร่วมทั้ง 4 งาน ได้แก่ งานด้านวิชาการ ด้าน งบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป สรุปได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 การดำเนินการตามแผน กระบวนการปฏิบัติการตามแผนการดำเนินงาน ด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการ สังเกต การสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม พบว่า งานด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปมีจุดเริ่มที่มีความคล้ายคลึงกันซึ่งสรุปได้ว่าทั้ง 4 งานได้ เริ่มต้นจากการเรียกประชุมเพื่อต่อยอดในพันธะสัญญาโดยประธานโครงการหรือตัวแทนเป็นผู้ ติดต่อกับประธานงานกับที่ปรึกษาโครงการและโรงเรียนแล้วดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามขั้นตอน ของโครงการ การดำเนินกิจกรรมตามวิธีดำเนินการของโครงการทั้งสี่งาน ได้ประสบกับอุปสรรค และปัญหาในการปฏิบัติที่คล้ายคลึงกัน นั่นคือ ปัญหาการแบ่งพรรคแบ่งพวกของชุมชนที่ส่งผล กระทบการมีส่วนร่วมของชุมชนแต่อยู่ในระดับที่ไม่รุนแรง ปัญหาสภาพดินฟ้าอากาศที่ส่งผลต่อ สภาพเศรษฐกิจและการทำมาหากิจของชุมชน และปัญหาด้านงบประมาณที่ใช้การดำเนิน กิจกรรมในโครงการต่างๆ แนวทางการแก้ไขปัญหาในช่วงการดำเนินกิจกรรมการปฏิบัติตาม แผนปฏิบัติการโครงการ ชุมชนแก้ปัญหาด้วยการพบปะกันอย่างไม่เป็นทางการ การเรียกประชุม คณะกรรมการเพื่อระดมความคิดเห็นและหาทางออก และการใช้การปรึกษาหารือกับที่ปรึกษา โครงการ

ขั้นที่ 2 การประเมินผลและปรับปรุง การดำเนินการปฏิบัติการกิจกรรมโครงการ พบว่าประสบ ความสำเร็จบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทั้ง 4 งาน มีการติดตามงานทำให้งานบรรลุ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ขั้นที่ 3 รับผิดชอบและร่วมรับผิดชอบที่เกิดขึ้น ชุมชนร่วมยินดีและภาคภูมิใจกับผลงานที่เกิดขึ้น ด้วยความร่วมมือร่วมใจของคนภายในและคนภายนอกชุมชนโดยอาศัยการประสานงานของคนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ มีบางโครงการที่ชุมชนได้ให้ความคิดเห็นว่าจะต้องร่วมกันรับผิดชอบและปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้นและชุมชนยังได้ร่วมสานต่อโครงการเดิมและมีการสร้างโครงการใหม่เกิดขึ้น

การร่วมสานต่อโครงการใหม่ถือเป็นพันธสัญญาใหม่ที่เกิดจากความตระหนักของชุมชนหลังจากที่ได้เรียนรู้และเห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ได้ดำเนินการตามแผนการปฏิบัติการของโครงการ มีทั้งประสบกับปัญหาต่าง ๆ ขณะดำเนินกิจกรรม ร่วมแก้ไขปัญหาด้วยการระดมพลังแสดงความคิดเห็นในการหาแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ จนบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการ และในส่วนของโครงการที่เห็นว่าไม่คุ้มค่า ชุมชนได้มีการพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้นและคงไว้ซึ่งโครงการเดิม พร้อมกับนำเสนอโครงการใหม่ กระบวนการดังกล่าวถือเป็นความสำเร็จของการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของการวิจัยในครั้งนี้

จากการสรุปการปฏิบัติและถอดประสบการณ์แบบมีส่วนร่วมของงานทั้ง 4 ด้าน ผู้วิจัยนำเสนอในตารางเพื่อให้เห็นภาพของการปฏิบัติและถอดประสบการณ์แบบมีส่วนร่วม ดังตาราง ตาราง 4.17 สรุปผลงานจากการปฏิบัติและถอดประสบการณ์แบบมีส่วนร่วมของชุมชน

งาน	วิธีดำเนินการ	ผลสำเร็จ	อุปสรรค	แนวทางแก้ไข	โครงการใหม่
วิชาการ	-ประชุม -มอบหมายงาน -ดำเนินการ -ประเมินผล	-เครื่องฉายโปรเจกเตอร์ 1 ชุด -คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก 1 เครื่อง	-งบประมาณ -การติดต่อประสานงาน -สภาพทางการเมืองการปกครองภายในชุมชน	-การประชุม -การทำงานเป็นทีม -การระดมความคิดเห็น -การปรึกษาที่ปรึกษา	-โครงการที่เลี้ยงประจำคุ้ม -โครงการจัดหาสื่อการสอนประจำห้อง
งบประมาณ	-ประชุม -มอบหมายงาน -ดำเนินการ -ประเมินผล	-เงินจากการระดมทุนจำนวน 100,000 บาท	-การขาดแคลนงบประมาณในการประสานงาน -การร่วมระดมทุน	-การประชุม -การทำงานเป็นทีม -การระดมความคิดเห็น -การปรึกษาที่ปรึกษา	-โครงการผ้าป่าข้าวเปลือก
บุคลากร	-ประชุม -มอบหมายงาน -ดำเนินการ -ประเมินผล	-ครูอาสาสมัคร 2 คน -รายชื่อวิทยากรท้องถิ่น 10 คน	-สภาพเศรษฐกิจของชุมชน -การเมืองภายในชุมชน	-การประชุม -การทำงานเป็นทีม -การระดมความคิดเห็น -การปรึกษาที่ปรึกษา	-โครงการนำวิทยากรที่ขึ้นทำเนียบมาให้ความรู้กับนักเรียนอย่างเป็นระบบ
ทั่วไป	-ประชุม -มอบหมายงาน -ดำเนินการ -ประเมินผล	-ซ่อมแซมอาคาร -เปลี่ยนสังกะสีเก่าหลังคา -เทปูน - ทาสี	-ความล่าช้าด้านการระดมพลแรงงาน เนื่องจากอยู่ในช่วงเก็บเกี่ยว	-การประชุม -การทำงานเป็นทีม -การระดมความคิดเห็น -การปรึกษาที่ปรึกษา	-โครงการรื้อรอบโรงเรียน -โครงการสร้างห้องน้ำห้องส้วม

ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรค

ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขึ้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก ข้อมูลในส่วนนี้เป็นการพิจารณาจากสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทของชุมชนและอาศัยการศึกษาเอกสารแนวคิดต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

ประกอบ โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ด้าน คือด้านสถานศึกษาและด้านชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การศึกษาบริบทที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก ด้านผู้บริหารพบว่า ผู้บริหารมีลักษณะเด่นในหลายด้านซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวเอื้อต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา เอื้อต่อการทำงานกับผู้ปกครองและชุมชน ทั้งในด้านความมีวิสัยทัศน์ การกล้าตัดสินใจ ความโปร่งใสในการบริหารงาน บุคลิกภาพการวางตัว การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนคุณลักษณะเหล่านี้ถือเป็นจุดเด่นที่ได้รับการยอมรับและการศรัทธาจากชุมชนช่วยให้กระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมเป็นไปด้วยความร่วมมือเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามถึงแม้คุณลักษณะดังกล่าวในเบื้องต้นจะส่งผลที่เอื้อต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีอุปสรรคบางอย่างที่ทำให้กระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนติดขัดนั่นคือภาระงานที่ผู้บริหารต้องรับผิดชอบ

ด้านโรงเรียน พบว่ามีหลายบริบทที่เอื้อต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กนั่นคือการศึกษาที่ชุมชนรักและศรัทธาต่อโรงเรียน และในขณะที่เดียวกันบุคลากรภายในโรงเรียนก็มีความมุ่งมั่น ทุ่มเทในการทำงาน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ส่งผลต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วม แต่ก็ยังประสบกับอุปสรรคที่มีต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วม นั่นคือภาระงานครูที่อัดแน่นเนื่องจากจำนวนครูมีน้อยแต่ภาระงานเทียบเท่ากับสถานศึกษาที่มีครูเยอะ ทำให้ครูอุทิศเวลาในการทำงานเพิ่มมากขึ้นเพื่อจัดการกับภาระงานในโรงเรียน

ด้านชุมชนและผู้ปกครอง บริบทที่เอื้อต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมเมื่อพิจารณาจากชุมชนจะพบว่า การประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมของชุมชน สภาพเศรษฐกิจทำให้ชุมชนต้องทุ่มเวลาให้กับการทำงานเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวส่งผลกระทบต่อการดูแลบุตรหลาน และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านต่าง ๆ

ระบบการเมืองการปกครองที่ส่งผลต่อการแบ่งพรรคแบ่งพวกในชุมชนเนื่องจากมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันแต่ยังไม่ถึงขั้นรุนแรง ระบบความคิดดังกล่าวส่งผลต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา นอกจากนั้นยังมีปัญหาเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจของชุมชนเนื่องจากภัยธรรมชาติ ผลผลิตที่ได้ตกต่ำ ทำให้ชุมชนต้องดิ้นรนในการประกอบอาชีพเพื่อหาเลี้ยงตัวเอง

“..ปัญหาก็มี ชุมชนเราจะมีการแบ่งพรรคแบ่งพวกบ้าง เนื่องจากการเลือกตั้ง (ครู
วัฒนา: 16 ก.พ. 52) “..ปัญหาก็มีบ้างสำหรับวงการการเมืองการปกครองใน
หมู่บ้าน เพิ่งเริ่ม.” (ครูจรรยา: 16 ก.พ. 52)

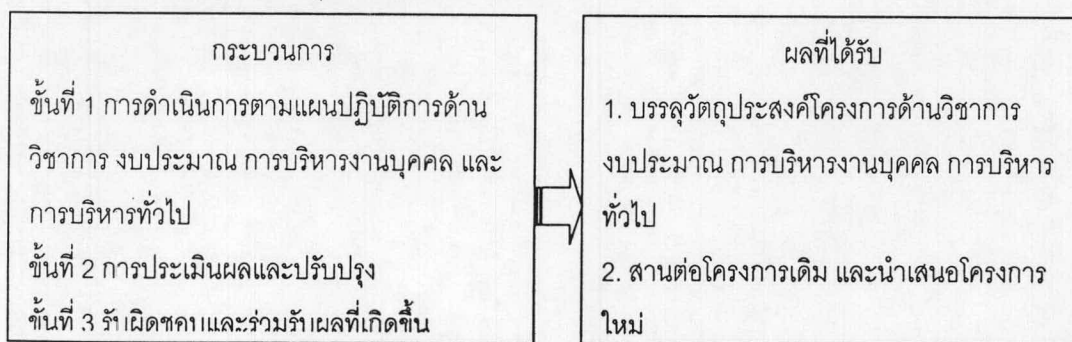

“ปัญหาอุปสรรคก็มีมากครับ คืออย่างเรื่องข้าวน้ำ ชุมชนเราเจอภัยแล้ง ทำให้เราประสบกับภาวะยากจน ปีที่แล้วได้น้อย..”(เลขานุการโครงการด้านงบประมาณ : 17 ก.พ. 52) “เราก็ลงมือทำนะ ทำถูกหรือทำผิดก็ไม่รู้ แต่ก็มาปรึกษากัน เวลาเข้ามาโรงเรียนก็คุยกับคุณครูที่โรงเรียน” “ดีใจนะที่ลูกหลานเราช่วยกัน ไม่คิดว่าจะได้เงินเข้าโรงเรียนเยอะขนาดนี้ ก็ดีใจที่เค้าอยู่ไกลถึงกรุงเทพแต่ก็ช่วยกัน เขาไม่ลืมหรือกชุมชนของเราโรงเรียนของเรา” “จะได้เยอะขึ้นไหมก็ไม่รู้แน่ ถ้าลูกหลานเค้าช่วยกันดี ก็คงได้เยอะขึ้น แต่ก็แล้วแต่สภาพเศรษฐกิจ บางทีเขาไม่มีเงินก็ไม่รู้จะไปเอาที่ไหน” (เลขานุการโครงการด้านงบประมาณ : 17 ก.พ. 52)

นอกจากปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวในเบื้องต้น จะเห็นได้ว่ากระบวนการศึกษาวิจัยตลอดจนการจัดเวทีสนทนากลุ่มและการจัดทำแผนปฏิบัติการในงานด้านต่าง ๆ นั้นถือเป็นกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพื้นที่ของชุมชน และจัดเป็นกระบวนการเรียนรู้ของทุกคนทั้งที่เป็นบุคลากร ชุมชน นักวิจัย ผู้เชี่ยวชาญ และนักวิชาการที่มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการ ส่งผลให้ชุมชนเกิดทักษะในการทำงานอย่างเป็นระบบ

“ผมว่ามันก็สนุกดีนะที่ได้มาร่วมกันทำในการเตรียมแผนงานเพื่อการพัฒนาลูกหลานเรา ก็ไม่เคย ครั้งนี้เป็นครั้งแรก ที่ผ่านมาก็จะร่วมแสดงความคิดเห็นกับโรงเรียนเป็นงาน ๆ ไปเป็นครั้งเป็นคราว แต่คราวนี้เราก็ได้ติดตามงานของเราด้วยกันว่าไปถึงไหนเจอปัญหาอะไร ก็ดีครับ” (ผู้ใหญ่บ้าน: 17 ก.พ. 52) “ก็ทุกท่านจะได้มีส่วนร่วมกัน เพราะฉะนั้นการศึกษาครั้งนี้ชุมชนเราก็จะเป็นผู้ให้ข้อมูล เก็บข้อมูล ช่วยกันคิด ช่วยกันทำจนเสร็จกระบวนการ มีการนำเสนอปัญหา แนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกันจนได้แผนการปฏิบัติงานออกมา จากนั้นก็ยังคงต้องเดินต่อไปคือช่วยกันทำตามแผนที่เราได้วางไว้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ จะเป็นอย่างไรตอนนั้นเราค่อยมาว่ากัน” (ผู้บริหาร 17 ก.พ. 52)

จากบทเรียนที่ 4 สรุปได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพ 4.11 รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก : กระบวนการและผลลัพธ์ของบทเรียนที่ดี

สรุปส่วนที่ 1 ระบบของรูปแบบ

จากบทเรียนที่หนึ่งถึงบทเรียนที่สี่ สามารถสรุปให้เห็นภาพระบบของรูปแบบประกอบด้วย บริบทและตัวป้อน (input) กระบวนการ (process) และผลที่ได้รับ (output) ดังต่อไปนี้

บริบทและตัวป้อน (input) จากการศึกษาพบประเด็นสำคัญที่เป็นปัจจัยนำเข้าที่สำคัญที่จำเป็นต่อการนำรูปแบบไปใช้ ดังนี้ 1) ผู้บริหารสถานศึกษาเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา 2) ชุมชนเกิดศรัทธาและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 3) คณะครูมีความรู้ เข้าใจและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา และสามารถทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา แก่นำสำหรับชุมชนในการเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

กระบวนการ (process) จากการทำนงิกิจกรรมการพัฒนาการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร และด้านการบริหารทั่วไป สรุปได้ว่า

ขั้นที่ 1 สร้างศรัทธาและการให้โอกาส โรงเรียนเข้าหาชุมชน แสดงศักยภาพให้เป็นที่ประจักษ์เพื่อการสร้างศรัทธาและเปิดโอกาสให้ชุมชน และให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเพื่อสร้างความตระหนักการมีส่วนร่วม

ขั้นที่ 2 ระดมความคิด วิเคราะห์ปัญหา โรงเรียนและชุมชนร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการระดมความคิดวิเคราะห์ปัญหา และหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน

ขั้นที่ 3 วางแผนร่วมกัน โรงเรียนและชุมชนร่วมวางแผนเพื่อการแก้ปัญหาทั้ง 4 งาน โดยคำนึงถึงศักยภาพของท้องถิ่น โอกาส ความสามารถ ระยะเวลา

ขั้นที่ 4 ดำเนินการตามแผน โรงเรียนและชุมชนดำเนินการปฏิบัติตามแผนงานทั้ง 4 งาน

ขั้นที่ 5 ประเมินผลและปรับปรุง โรงเรียนและชุมชนติดตามงาน ตรวจสอบและประเมินผลเป็นระยะเพื่อหาข้อบกพร่องและดำเนินการปรับปรุง พร้อมการประชุม แจ้งผลการดำเนินงาน

ขั้นที่ 6 รับผิดชอบและร่วมรับผล โรงเรียนและชุมชนนำเสนอผลการดำเนินงานตามแผนงานทั้ง 4 งานร่วมแสดงความยินดีกับความสำเร็จร่วมภาคภูมิใจกับผลงาน และหาทางแก้ไขปรับปรุง พัฒนางานในบางส่วนให้ดีขึ้นต่อไป

ผลที่ได้รับ (output) ผลที่ได้รับจากกระบวนการพัฒนาการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก แบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ ผลการเรียนรู้ และผลผลิต

1. **ผลการเรียนรู้ (learning outcome)** ได้แก่ 1) ผู้บริหารและครูมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการการมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถดึงเอาศักยภาพของชุมชนเข้าร่วมบริหารจัดการศึกษาด้านวิชาการ งบประมาณ บุคคล และบริหารทั่วไป และสามารถจัดปัจจัย

เงื่อนไขการมีส่วนร่วมของชุมชน 2) ผู้ปกครองและชุมชน มีความรู้และเข้าใจแนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

2. ผลผลิต (product) ได้แก่ 1) สถานศึกษามีรายงานเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินการและผลการดำเนินการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาทั้ง 4 ด้าน คือด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป 2) สถานศึกษาได้ผลงานที่เป็นผลจากโครงการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาทั้ง 4 ด้าน คือด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป 3) ชุมชนมีโครงการและรายงานที่เกิดจากการสร้างพันธสัญญาร่วมกันในการจัดการศึกษาทั้ง 4 ด้าน คือด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป

จากปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลลัพธ์ที่ได้ สามารถเขียนให้อยู่ในรูปแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพ 4.10 รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก : บริบทและตัวป้อน กระบวนการ และผลลัพธ์

ส่วนที่ 2 แนวทางการนำรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนไปใช้

การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กตามแนวทางของรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กนี้โดยรวมจะเน้นการปฏิบัติหรือการดำเนินการที่ชุมชนและโรงเรียนเป็นสำคัญ โดยให้ทั้งผู้บริหาร บุคลากรและชุมชนได้รับการพัฒนาและเรียนรู้ขณะปฏิบัติงาน ในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน อาจเลือกใช้วิธีการหรือแนวทางตามที่เสนอแนะหรืออาจมีการปรับปรุงประยุกต์ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพและบริบทของชุมชนนั้น ๆ

แนวทางการนำรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กไม่ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนตายตัว แต่เป็นการดำเนินการตามการรับรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากร นักวิชาการภายนอก และชุมชน และเป็นไปตามหลักการมีส่วนร่วมและหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่เป็นส่วนหนึ่งของการใช้รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก โดยให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการนำรูปแบบไปใช้ไว้ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การเตรียมการ

1. สถานศึกษาสำรวจ สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยวิเคราะห์จากมาตรฐานและตัวบ่งชี้ว่ามีด้านใดบ้างเท่าที่ผ่านมาได้รับการพัฒนาในตัวชี้วัดใด และมีจุดไหนที่ต้องเน้นเป็นพิเศษ
2. สถานศึกษาศึกษารูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาให้เกิดความรู้และเข้าใจอย่างแท้จริงถึงหลักการและแนวทางการปฏิบัติตามรูปแบบ
3. สถานศึกษาจัดทำแผนการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา โดยมีสาระเรื่อง เป้าหมายการพัฒนา วัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงานซึ่งอาจเลือกหรือปรับตามแนวทางที่สอดคล้องและเหมาะสมกับสถานศึกษาของตน เหมาะสมกับแหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น

ขั้นที่ 2 การดำเนินการพัฒนา

4. สถานศึกษาจัดการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา บุคลากร เพื่อดำเนินการคัดเลือกและแต่งตั้งผู้ประสานงานโครงการ คณะทำงาน
5. สถานศึกษาจัดประชุมสัมมนาและอบรมโดยเชิญวิทยากรภายนอกหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความตระหนักถึงบทบาทและข้อควรปฏิบัติในการดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและสถานการณ์ของชุมชน
6. สถานศึกษาจัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการโดยเชิญวิทยากรภายนอกหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้คำแนะนำในการปฏิบัติงานตามโครงการที่ชุมชนเสนอเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา

7. สถานศึกษาส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนสามารถดำเนินการตามแผนการปฏิบัติงานตามโครงการที่ชุมชนเสนอโดยใช้ยุทธศาสตร์ครูที่ปรึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เป็นไปอย่างราบรื่นและเกิดผลดีที่สุดในที่สุด

ขั้นที่ 3 การตรวจสอบ ประเมินผล

8. จัดให้บุคลากรทุกคนและชุมชนได้ร่วมกันตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินการเป็นระยะจนกว่าจะสิ้นสุดโครงการเพื่อการปรับปรุงให้กิจกรรมดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

9. สร้างจิตสำนึกร่วมกันทั้งชุมชนและโรงเรียนโดยอาศัยยุทธศาสตร์การทำงานเป็นทีม มีการประสานงานกันทั้งสองทาง มีการวิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อยที่ต้องปรับปรุงร่วมกัน และร่วมกันระดมความคิดเห็นแนวทางในการปรับปรุงและแก้ไขด้วยบรรยากาศของความเป็นกันเอง

10. ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรและชุมชนมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ให้ได้รับข้อมูลข่าวสารและความรู้จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น สื่อหนังสือพิมพ์ สื่ออินเทอร์เน็ต วิทยุทัศน์เกี่ยวกับสาระที่เป็นประโยชน์ต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา และควรรหาโอกาสในการศึกษาดูงานจากแหล่งที่ประสบความสำเร็จด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา เพื่อนำมาปรับประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของสถานศึกษาต่อไป

สรุปแนวทางการนำรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กไปใช้ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การเตรียมการ เป็นขั้นของการสำรวจสภาพ ศึกษารูปแบบและจัดทำแผนงาน ขั้นที่ 2 การดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นของการจัดประชุมคณะกรรมการ อบรมพัฒนาบุคลากร จัดประชุมเชิงปฏิบัติการชุมชนและสนับสนุนการปฏิบัติการตามแผนชุมชน ขั้นที่ 3 การตรวจสอบและประเมินผล เป็นขั้นของการที่สถานศึกษาและชุมชนร่วมกันตรวจสอบถึงความสำเร็จของแผนปฏิบัติการ การสร้างจิตสำนึกร่วมและส่งเสริมการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง แนวทางดังกล่าวมีความยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนและประยุกต์ให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาที่ต้องการนำรูปแบบการพัฒนาฯ ดังกล่าวไปทดลองใช้

ส่วนที่ 3 เงื่อนไขและข้อจำกัดของรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วม

เนื่องจากรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กดำเนินการภายใต้บริบทของชุมชนที่อยู่ในเขตบริการของสถานศึกษาขนาดเล็ก ดังนั้นเงื่อนไขและข้อจำกัดของรูปแบบจึงคำนึงถึงสภาพ บริบท ปัจจัยและเงื่อนไขภายใต้บริบทของชุมชนที่อยู่ในเขตบริการของสถานศึกษาขนาดเล็ก โดยนำเสนอใน 2 องค์ประกอบคือ ด้านสถานศึกษาและด้านชุมชน ดังต่อไปนี้

ด้านสถานศึกษา ในการดำเนินการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน ควรคำนึงเงื่อนไขและข้อจำกัดดังนี้ 1) สถานศึกษาที่จะนำรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กไปใช้ควรเป็นสถานศึกษาขนาดเล็ก 2) ผู้บริหาร

สถานศึกษาขนาดเล็ก เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา และมีทักษะการสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน 3) ครูและบุคลากรของสถานศึกษาขนาดเล็ก มีความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการนำรูปแบบการพัฒนามาการมีส่วนร่วมไปใช้ 4) สถานศึกษามีแกนนำที่สำคัญและพร้อมที่จะแสดงบทบาทของการเป็นที่ปรึกษาให้กับชุมชน

ด้านชุมชน ควรคำนึงถึงประเด็นดังต่อไปนี้ 1) ชุมชนเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม และมีความพร้อมที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาการศึกษา 2) ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ และตระหนักในผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

จะเห็นได้ว่าเงื่อนไขและข้อจำกัดของรูปแบบการพัฒนามาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ประกอบด้วยสองส่วนคือด้านสถานศึกษาและด้านชุมชนและอยู่ภายใต้บริบทของชุมชนที่อยู่ในเขตบริการของสถานศึกษาขนาดเล็ก หมายความว่าในการที่หน่วยงานหรือองค์กรใดต้องการที่จะนำรูปแบบการพัฒนามาการมีส่วนร่วมของชุมชนไปใช้ในการพัฒนาการศึกษาจะต้องคำนึงเงื่อนไขและข้อจำกัดดังกล่าวเป็นสำคัญ

สรุป รูปแบบการพัฒนามาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก

จากการนำเสนอข้อมูลที่ผ่านมาสรุปได้ว่า รูปแบบการพัฒนามาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กประกอบด้วย 4 ส่วนหลัก คือส่วนที่ 1 บทนาประกอบด้วย ความสำคัญและความเป็นมา วัตถุประสงค์ และแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ส่วนที่ 2 ระบบรูปแบบ ประกอบด้วย บริบทและตัวป้อน กระบวนการ และผลที่ได้รับ ส่วนที่ 3 แนวทางการนำรูปแบบไปใช้ ส่วนที่ 4 เงื่อนไขและข้อจำกัดของรูปแบบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ระบบของรูปแบบฯ

ระบบของรูปแบบการพัฒนามาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก ประกอบด้วยบริบทและตัวป้อน (input) กระบวนการ (process) และผลที่ได้รับ (output) ดังรายละเอียด

1.1 บริบท และตัวป้อน (input)

1.1.1 รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาดำเนินการอยู่บนฐานของสภาพแวดล้อมและทรัพยากรที่สถานศึกษาขนาดเล็กและชุมชนในเขตบริการมีอยู่ เช่น ปัจจัยด้านบุคลากร ปัจจัยด้านวิชาการ ด้านการบริหาร ด้านสื่อและเทคโนโลยีและด้านงบประมาณ รวมถึงศักยภาพของชุมชน และการแสวงหาทรัพยากรจากชุมชน

1.1.2 บริบท และตัวป้อนที่จำเป็นต่อการนำรูปแบบฯ ไปใช้มี 3 ประการ คือ 1) ผู้บริหารสถานศึกษาเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ให้การสนับสนุน และเข้าร่วมในกระบวนการดำเนินงานตามที่รูปแบบฯ กำหนด 2) สถานศึกษามีคณะครู

และทีมงานที่สามารถทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาโครงการ 3) สถานศึกษาแสวงหานักวิชาการภายนอกที่มีความเต็มใจจะทำงานร่วมกับสถานศึกษาและชุมชนให้เข้ามาช่วยเหลือและเรียนรู้ร่วมกับสถานศึกษาและชุมชนตามบทบาทหน้าที่

1.2 กระบวนการ (process)

การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก แบ่งเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 สร้างศรัทธาและการให้โอกาสในขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ใช้เทคนิค RAP (Rapport) ในการเชื่อมสัมพันธ์กับชุมชน สถานศึกษา นักพัฒนา และนักวิชาการภายนอกเข้าหาชุมชน ร่วมแสดงศักยภาพให้เป็นที่ประจักษ์เพื่อการสร้างศรัทธาและเปิดโอกาสให้ชุมชน และให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเพื่อสร้างความตระหนักการมีส่วนร่วม

ขั้นที่ 2 ระดมความคิด วิเคราะห์ปัญหา ในขั้นตอนนี้ใช้เทคนิค PRA (Participatory Rural Appraisal) โดยที่สถานศึกษา นักพัฒนา นักวิชาการภายนอกและชุมชนร่วมกันจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ ระดมความคิดเห็น วิเคราะห์สภาพปัญหาภายในท้องถิ่น และหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน

ขั้นที่ 3 วางแผนร่วมกัน ในขั้นตอนนี้เป็นการใช้เทคนิค PPA (Participatory Planning for Action) สถานศึกษา นักพัฒนา นักวิชาการภายนอกและชุมชนร่วมวางแผนเพื่อการแก้ปัญหาทั้ง 4 งาน โดยคำนึงถึงศักยภาพของท้องถิ่น โอกาส ความสามารถ และระยะเวลา

ขั้นที่ 4 ดำเนินการตามแผน ในขั้นตอนนี้ใช้เทคนิค PAE (Participatory Action and Evaluation) โรงเรียนและชุมชนดำเนินการปฏิบัติงานตามแผนงานทั้ง 4 งาน

ขั้นที่ 5 ประเมินผลและปรับปรุง ในขั้นตอนนี้ใช้เทคนิค PAE (Participatory Action and Evaluation) โรงเรียนและชุมชนติดตามงาน ตรวจสอบและประเมินผลเป็นระยะเพื่อหาข้อบกพร่องและดำเนินการปรับปรุง พร้อมการประชุม แจ้งผลการดำเนินงาน

ขั้นที่ 6 รับผิดชอบและร่วมรับผล ในขั้นตอนนี้ใช้เทคนิค PAE (Participatory Action and Evaluation) โรงเรียนและชุมชนนำเสนอผลการดำเนินงานตามแผนงานทั้ง 4 งานร่วมแสดงความยินดีกับความสำเร็จร่วมภาคภูมิใจกับผลงาน และหาทางแก้ไขปรับปรุง พัฒนางานในบางส่วนให้ดีขึ้นต่อไป

1.3 ผลที่ได้รับ (output)

ผลที่ได้รับจากการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก ผู้วิจัยแบ่งผลที่ได้รับเป็น 2 ประเด็น คือ ผลการเรียนรู้ และผลผลิต ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.3.1 ผลการเรียนรู้ (learning outcome) ผู้บริหารและครู มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถดึงเอาศักยภาพของชุมชนเข้าร่วมบริหารจัดการศึกษาด้านวิชาการ งบประมาณ บุคคล และบริหารทั่วไป และสามารถจัดปัจจัยเกื้อหนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนให้เข้ามาแสดงบทบาทการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ และผู้ปกครองและชุมชน ให้ความสนใจแนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และร่วมแสดงบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ

1.3.2 ผลผลิต (product) สถานศึกษามีรายงานเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินการและผลการดำเนินการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป สถานศึกษาได้ผลงานที่เป็นผลจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาทั้ง 4 ด้าน และชุมชนมีโครงการและรายงานที่เกิดจากการสร้างพันธะสัญญาร่วมกันในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทั้ง 4 ด้าน

ส่วนที่ 2 แนวทางการนำรูปแบบไปใช้

แนวทางการนำรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กไปใช้ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การเตรียมการ เป็นขั้นของการสำรวจสภาพ ศึกษารูปแบบและจัดทำแผนงาน ขั้นที่ 2 การดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นของการจัดประชุมคณะกรรมการ อบรมพัฒนาบุคลากร จัดประชุมเชิงปฏิบัติการชุมชนและสนับสนุนการปฏิบัติการตามแผนชุมชน ขั้นที่ 3 การตรวจสอบและประเมินผล เป็นขั้นของการที่สถานศึกษาและชุมชนร่วมกันตรวจสอบถึงความสำเร็จของแผนการ สร้างจิตสำนึกและส่งเสริมการพัฒนาตนเอง

ส่วนที่ 3 เงื่อนไข ข้อจำกัดของรูปแบบ

เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก ได้แก่ 2 องค์ประกอบคือด้านสถานศึกษาและด้านชุมชน ดังต่อไปนี้

3.1 ด้านสถานศึกษา สถานศึกษาที่จะนำรูปแบบไปใช้ต้องเป็นสถานศึกษาขนาดเล็ก ผู้บริหารสถานศึกษาเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาและมีทักษะการสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ครูและบุคลากรมีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมและสถานศึกษามีแกนนำที่สำคัญและพร้อมที่จะแสดงบทบาทของการเป็นที่ปรึกษาให้กับชุมชน

3.2 ด้านชุมชน ชุมชนเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม รู้และเข้าใจบทบาทการมีส่วนร่วม และมีความพร้อมที่จะแสดงบทบาทในการพัฒนาการศึกษา และตระหนักในผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

จากการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน B ในการจัดการศึกษาโดยศึกษาใน 4 ประเด็นย่อย ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป สรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 4.18 สรุปสภาพการมีส่วนร่วมใน 4 งาน หลังการได้รับการพัฒนาการมีส่วนร่วม

สภาพการมีส่วนร่วม	กลุ่มบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วม	ลักษณะของการมีส่วนร่วม	ผลที่ได้รับจากการมีส่วนร่วม
ด้านวิชาการ	-คณะกรรมการ -ผู้ปกครองนักเรียน -บุคคลอื่นในชุมชน เช่น ข้าราชการเกษียณอายุ ชาวนา พ่อค้า แม่ค้า	-ประชุม ปรีกษา เสนอแนะแนวทาง ตัดสินใจ วางแผน -ร่วมบริจาค -ร่วมติดต่อบุคคลอื่นให้ เข้ามาร่วมบริจาค	-โรงเรียนได้รับสื่อ อุปกรณ์ การเรียน (คอมพิวเตอร์ 1 เครื่อง เครื่องฉายโปรเจคเตอร์ 1 ชุด)
ด้านงบประมาณ	-คณะกรรมการ -ผู้ปกครองนักเรียน -บุคคลอื่นในชุมชน เช่น ข้าราชการเกษียณอายุ ชาวนา พ่อค้า แม่ค้า เจ้าของห้างร้าน ต่าง ๆ	-ร่วมตัดสินใจ วางแผน -ร่วมสนับสนุนตามกำลัง ทรัพย์ -ร่วมจัดกิจกรรมหาเงิน เข้าโรงเรียน	-โรงเรียนมีงบประมาณใน การบริหารจัดการ (งบประมาณกองทุนผ้าป่า สามัคคี 117,000 บาท)
ด้านการบริหารงานบุคคล	-คณะกรรมการ -ผู้ปกครองนักเรียน -บุคคลอื่นในชุมชน เช่น ข้าราชการเกษียณอายุ ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น	-ร่วมคัดเลือก ตัดสินใจ -ร่วมประเมินผลการสอน ของครู -ร่วมสรรหาบุคลากร วิทยากร	-โรงเรียนมีบุคลากรเพิ่มขึ้น (ครูอัตราจ้าง 1 คน ทำเนียบ ภูมิปัญญาท้องถิ่น 14 คน)
ด้านการบริหารทั่วไป	-คณะกรรมการ -ผู้ปกครองนักเรียน -บุคคลอื่นในชุมชน เช่น ข้าราชการเกษียณอายุ ชาวนา พ่อค้า แม่ค้า	-ร่วมอำนวยความสะดวก -ร่วมดูแลอาคาร สถานที่ -ร่วมจัดกิจกรรม เตรียม สถานที่ หาอุปกรณ์ ประสานงาน	-โรงเรียนมีสภาพบริบทที่ดี ขึ้น (ต้นไม้ สวนหย่อม ได้รับ การปรับสภาพให้น่าอยู่) -โรงเรียนมีความปลอดภัย มากขึ้น (หลังคาอาคารเรียน ได้รับการซ่อมบำรุง)

จากการนำเสนอข้อมูลและบทสรุปที่ได้จากการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก ในเบื้องต้นผู้วิจัยได้สังเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กในลักษณะของแผนภาพ ดังต่อไปนี้

แผนภาพ 4.11 รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
ของสถานศึกษาขนาดเล็ก

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างกรณีศึกษา 2 แห่ง

การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้เป็นการนำเสนอเชิงเปรียบเทียบ "รูปแบบการมีส่วนร่วม" ที่ได้จากการถอดประสบการณ์จากชุมชนที่ประสบความสำเร็จด้านการมีส่วนร่วม (ชุมชน A) กับ "รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วม" ที่ได้จากการนำรูปแบบการมีส่วนร่วมฯ ไปทดลองใช้กับกรณีศึกษาที่ประสบปัญหาด้านการมีส่วนร่วม (ชุมชน B) ตามเงื่อนไขและข้อจำกัดของรูปแบบฯ โดยนำเสนอเป็น 4 ส่วน ส่วนที่ 1 คือบริบทของชุมชน ส่วนที่ 2 คือระบบรูปแบบ ประกอบด้วย บริบทและตัวป้อน กระบวนการ และผลที่ได้รับ ส่วนที่ 3 คือแนวทางการนำรูปแบบไปใช้ และส่วนที่ 4 คือเงื่อนไขและข้อจำกัดของรูปแบบ รายละเอียดในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 บริบทของชุมชน

ตาราง 4.19 ผลการเปรียบเทียบบริบทของชุมชน

กรณีศึกษาที่ 1	กรณีศึกษาที่ 2
<p>ชุมชน A เป็นชุมชนขนาดเล็กประกอบด้วย 114ครัวเรือนประชากร 425 คน แบ่ง เป็นเพศชาย 223 คน เพศหญิง 202 คน พื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนเป็นภูเขา และที่ราบบางส่วน เหมาะแก่การปลูกพืชไร่ ไม้ผล ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ ชุมชนส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพทำสวน ทำไร่ และการเกษตรอาชีพทางการเกษตร ได้แก่ การทำไร่สับปะรด ไร่อ้อย</p> <p>บริบทโรงเรียน A เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก มีเนื้อที่ทั้งหมด 12 ไร่ 1 งาน 37 ตารางวา จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนทั้งสิ้น 112 คน แยกเป็นระดับอนุบาล 20 คน ระดับประถมศึกษา 92 คน มีบุคลากรทั้งสิ้น 6 คน แยกเป็นเพศชาย 2 คน เพศหญิง 4 คน จัดระบบการบริหารงานแบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ งานด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป โดยมีคณะกรรมการสถานศึกษาคอยสนับสนุน ส่งเสริม และตรวจสอบการบริหารจัดการ</p> <p>คุณลักษณะของผู้บริหาร มีความมุ่งมั่น และทุ่มเท มีความรู้ความสามารถ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีทักษะในการประสานกับองค์กรภายนอก คุณลักษณะของครูและบุคลากร มีทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน มีความมุ่งมั่นในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ ใฝ่ศึกษา และเรียนรู้</p>	<p>ชุมชน B เป็นชุมชนขนาดเล็ก ประกอบด้วย 126ครัวเรือนมีประชากร 650 คน แบ่ง เป็นเพศชาย 304 คน เพศหญิง 346 คน สภาพภูมิประเทศทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำมูลไหลผ่าน หน้าฝนมีน้ำท่วมไหลหลากผ่านเป็นประจำ มีห้วยหนอง ทำนบกั้นน้ำเพื่อการเกษตร ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมคือ การทำนาร้อยละ 95 ทำไร่ ปลูกหอม กระเทียม พริก พืชผักสวนครัว และรับจ้างทั่วไป ทำการประมงตามลำนํ้ามูล ห้วย หนอง เพื่อการดำรงชีพ</p> <p>บริบทโรงเรียน B เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก มีพื้นที่ 17 ไร่ 1 งาน 86 ตารางวา จัดการเรียนการสอนชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียน 57 คน บุคลากรจำนวน 5 คน แยกเป็นเพศชาย 4 คน เพศหญิง 1 คน จัดระบบการบริหารงานแบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ งานด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป โดยมีคณะกรรมการสถานศึกษาคอยสนับสนุน ส่งเสริม และตรวจสอบการบริหารงานจัดการ</p> <p>คุณลักษณะของผู้บริหาร มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีทักษะในการเข้าหาชุมชน มีความมุ่งมั่นและทุ่มเทในการทำงาน มีความรู้ความสามารถ คุณลักษณะของครูและบุคลากร มีทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน มีความตั้งใจจริง มุ่งมั่นในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ</p>

จากตาราง 4.19 จะเห็นได้ว่าด้านบริบทชุมชนทั้งสองมีความเป็นขนาดเล็กเหมือนกัน สภาพโดยทั่วไปเป็นชุมชนชนบทที่ห่างไกลจากตัวเมือง ชุมชนมีการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมเช่นกัน หลังจากเสร็จภาระกิจหลัก ชุมชนทั้ง 2 แห่งจะมีการทำอาชีพเสริมโดยการปลูกพืชผักตามสภาพของภูมิประเทศ และภูมิอากาศ เช่น การปลูกสับปะรด การปลูกหอม กระเทียม และการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ด้านบริบทของโรงเรียน พบว่า โรงเรียนทั้ง 2 แห่ง จัดเป็นสถานศึกษาขนาดเล็กเหมือนกัน แต่จำนวนนักเรียนจะแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด นั่นคือ โรงเรียน A มีจำนวนนักเรียน 112 คน โรงเรียน B มีจำนวนนักเรียน 57 คน ด้านบุคลากร โรงเรียน A มีจำนวนบุคลากร 6 คน โรงเรียน B มีจำนวนบุคลากร 5 คน ถือว่าไม่แตกต่างกันมากนัก ด้านคุณลักษณะของผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียน พบว่า ไม่แตกต่างกัน นั่นคือ มีความมุ่งมั่นและทุ่มเทในการทำงาน มีทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน

ตาราง 4.20 ผลการเปรียบเทียบสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน

กรณีศึกษาที่ 1	กรณีศึกษาที่ 2
<p>สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านวิชาการ บุคคล งบประมาณ และการบริหารทั่วไป พบว่า ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทั้งในลักษณะของคณะกรรมการและในรูปของผู้ปกครองและชุมชน โดยลักษณะของการเข้ามามีส่วนร่วมเป็นการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมประเมินผล รูปแบบการมีส่วนร่วมเป็นไปทั้งสองทางคือ โรงเรียนเข้าหาชุมชน(การร่วมรับประทานอาหาร การเข้าร่วมสนทนาอย่างไม่เป็นทางการตามสวน ไร่ ที่สถานที่สำคัญต่าง ๆ ในชุมชน) และชุมชนเข้าหาโรงเรียน (ร่วมปรึกษาหารือ ร่วมเป็นอาสาสมัคร ร่วมสนทนา) ผลที่ได้รับจากการมีส่วนร่วม พบว่า ชุมชนและโรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ช่วยเหลือกัน บรรยากาศของการมีส่วนร่วมมีความเป็นกันเอง โรงเรียนได้รับการคัดเลือกเป็นสถานศึกษาดีเด่น นักเรียนได้รับรางวัลพระราชทาน และรางวัลอื่น ๆ อีกมากมาย ชุมชนมีความชื่นชมและยอมรับในความสำเร็จ</p>	<p>สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านวิชาการ บุคคล งบประมาณ และการบริหารทั่วไป พบว่า ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทั้งในลักษณะของคณะกรรมการและในรูปของผู้ปกครองและชุมชน โดยลักษณะของการเข้ามามีส่วนร่วมเป็นการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมประเมินผล ตามโครงการที่เกิดจากการสร้างความเข้าใจในที่ถูกต้องระหว่างโรงเรียนและชุมชน รูปแบบการมีส่วนร่วมซึ่งเป็นไปทั้งสองทางคือ โรงเรียนเข้าหาชุมชนและชุมชนเข้าหาโรงเรียน ผลที่ได้รับจากการมีส่วนร่วม พบว่า ชุมชนและโรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ช่วยเหลือกัน บรรยากาศของการมีส่วนร่วมมีความเป็นกันเอง โรงเรียนได้รับแผนงานและการปฏิบัติตามแผนงานที่เกิดจากความร่วมมือกันระหว่างชุมชนกับโรงเรียน บรรลุตามเป้าหมาย</p>

จากตาราง 4.18 จะเห็นได้ว่าสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป พบว่า ทั้งสองกรณีมีกลุ่มคนที่เข้ามามีส่วนร่วมเหมือนกัน คือ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และคนอื่น ๆ ในชุมชน เช่น พ่อค้า แม่ค้า ชาวนา ชาวไร่ โดยลักษณะการมีส่วนร่วมนั้น ในกรณีศึกษาที่ 2 หลังจาก

ได้รับการพัฒนาการมีส่วนร่วมจนกระทั่งชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทของการมีส่วนร่วมแล้ว ชุมชน B ได้แสดงบทบาทการมีส่วนร่วมในระดับสมบูรณ์โดยมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมประเมินผลในการจัดการศึกษาจนเสร็จสิ้นกระบวนการ สรุปได้ว่าชุมชนมีส่วนร่วมเป็น 2 ทาง คือ ทั้งในเชิงรับ คือการตอบสนองความต้องการจากทางสถานศึกษา และในเชิงรุกคือการเสนอโครงการพัฒนาการศึกษาที่เกิดจากความต้องการของชุมชนเอง

ส่วนที่ 2 ระบบของรูปแบบ

2.1 ตัวป้อน จากการศึกษารูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กจากกรณีศึกษาทั้ง 2 แห่ง พบว่า

ตาราง 4.21 ผลการเปรียบเทียบตัวป้อนของรูปแบบ

กรณีศึกษาที่ 1	กรณีศึกษาที่ 2
ตัวป้อน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความมุ่งมั่น เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา เปิดโอกาส ให้การสนับสนุน ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วม คณะครูและทีมงานที่สามารถทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกับการภายนอก ชุมชน เป็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม แสดงบทบาทการมีส่วนร่วม	ตัวป้อน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามุ่งมั่น เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาให้การสนับสนุน และเข้าร่วมในกระบวนการดำเนินงานตามที่รูปแบบฯ คณะครูและทีมงานสามารถทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาโครงการ มีนักวิชาการภายนอกที่มีความเต็มใจจะทำงานร่วมกับสถานศึกษา และชุมชนในการพัฒนา ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนในบทบาทการมีส่วนร่วม

จากตาราง 4.21 จะเห็นได้ว่าคุณลักษณะของผู้บริหาร คณะครู และชุมชนมีความคล้ายคลึงกัน นั่นคือ มีความมุ่งมั่นและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา รู้และเข้าใจในบทบาทการมีส่วนร่วม คุณลักษณะดังกล่าว ถือเป็นตัวป้อนที่สำคัญของการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

ตาราง 4.22 ผลการเปรียบเทียบกระบวนการ

กรณีศึกษาที่ 1	กรณีศึกษาที่ 2
กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษามี 6 ขั้นตอนคือ ขั้นที่ 1 การสร้างศรัทธาและการให้โอกาส เป็นขั้นเริ่มต้นการก่อกำเนิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ขั้นที่ 2 การระดมความคิด เป็นขั้นตอนของการดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมคิดค้นและวิเคราะห์ปัญหาาร่วมกันในลักษณะของการร่วมคิด ร่วมเสนอแนะแนวทาง โดยมีใช้จากฝ่ายหนึ่งฝ่ายเดียว และอยู่บนพื้นฐานความ	กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษามี 6 ขั้นตอนคือ ขั้นที่ 1 สร้างศรัทธาและการให้โอกาสในขั้นตอนนี้ เป็นขั้นตอนที่ใช้เทคนิค RAP (Rapport) ในการเชื่อมสัมพันธ์กับชุมชน ขั้นที่ 2 ระดมความคิด วิเคราะห์ปัญหา ในขั้นตอนนี้ใช้เทคนิค PRA (Participatory Rural Appraisal) โดยที่สถานศึกษา นักพัฒนา นักวิชาการภายนอกและชุมชนร่วมกันจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ วิเคราะห์สภาพ

ตาราง 4.22 (ต่อ)

กรณีศึกษาที่ 1	กรณีศึกษาที่ 2
<p>ศรัทธาว่าทุกคนที่เข้ามามีส่วนร่วมนั้นมีความตระหนักรู้ในคุณประโยชน์ของการมีส่วนร่วม</p> <p>ขั้นที่ 3 การวางแผนการปฏิบัติ คือ การนำประเด็นปัญหาสิ่งที่ร่วมกันคิดมากำหนดเป็นแนวทางและแผนปฏิบัติการร่วมกัน ด้วยการระดมทรัพยากรร่วมกัน</p> <p>ขั้นที่ 4 การลงมือปฏิบัติตามแผน หมายถึง การนำแผนงานที่ได้ ไปร่วมกันทำหรือแบ่งงานกันรับผิดชอบ เพื่อให้เป็นไปตามแผนหรือบรรลุเป้าหมายที่วางไว้</p> <p>ขั้นที่ 5 ขั้นการติดตามและประเมินผล ร่วมกันวิเคราะห์ถึงผลที่เกิดขึ้น โดยการร่วมประชุมและชี้แจงถึงผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการดำเนินการ เป็นการร่วมกันติดตามงานที่ทำและแก้ไขจุดบกพร่องที่เกิดขึ้น</p> <p>ขั้นที่ 6 การรับผลประโยชน์ร่วมกัน ร่วมภาคภูมิใจและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างสถานศึกษากับชุมชน</p>	<p>ปัญหาภายในท้องถิ่น และหาแนวทางแก้ไขปัญหา</p> <p>ขั้นที่ 3 วางแผนร่วมกัน ในขั้นตอนนี้ใช้เทคนิค PPA (Participatory Planning for Action) สถานศึกษานักพัฒนา นักวิชาการภายนอกและชุมชนร่วมวางแผนเพื่อการแก้ปัญหางานทั้ง 4 งาน โดยคำนึงถึงศักยภาพของท้องถิ่น โอกาส ความสามารถ และระยะเวลา</p> <p>ขั้นที่ 4 ดำเนินการตามแผนปฏิบัติ ใช้เทคนิค PAE (Participatory Action and Evaluation) โรงเรียนและชุมชนดำเนินการปฏิบัติงานตามแผนงาน</p> <p>ขั้นที่ 5 ประเมินผลและปรับปรุง ใช้เทคนิค PAE (Participatory Action and Evaluation) เป็นขั้นการติดตามงาน ตรวจสอบและประเมินผลเป็นระยะเพื่อหาข้อบกพร่องและดำเนินการปรับปรุง พร้อมการแจ้งผล</p> <p>ขั้นที่ 6 รับผิดชอบและร่วมรับผล ใช้เทคนิค PAE (Participatory Action and Evaluation) เป็นการร่วมแสดงความยินดีกับความสำเร็จ และร่วมหาทางแก้ไขปรับปรุง พัฒนางานในบางส่วนให้ดีขึ้นต่อไป</p>

จากตาราง 4.22 พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของกรณีศึกษาทั้งสองแห่งไม่แตกต่างกัน เพียงแต่ในส่วนของกรณีศึกษาที่ 2 คือชุมชน B ได้นำ PAR มาเป็นเทคนิคเพื่อให้งานและโครงการต่าง ๆ บรรลุวัตถุประสงค์

ตาราง 4.23 ผลการเปรียบเทียบผลที่ได้รับ

กรณีศึกษาที่ 1	กรณีศึกษาที่ 2
<p>ผลที่ได้รับจากการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก จำแนกเป็น 2 ประเด็น คือ ผลการเรียนรู้ และผลผลิต ดังรายละเอียดต่อไปนี้</p> <p>ผลการเรียนรู้ (learning outcome) ผู้บริหารและครูมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถดึงเอาศักยภาพของชุมชนเข้าร่วมบริหารจัดการศึกษาด้านวิชาการ งบประมาณ บุคคล และบริหารทั่วไป และสามารถจัดปัจจัยเกื้อหนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนให้เข้ามาแสดงบทบาทการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจน</p>	<p>ผลที่ได้รับจากการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก จำแนกเป็น 2 ประเด็น คือ ผลการเรียนรู้ และผลผลิต ดังรายละเอียดต่อไปนี้</p> <p>ผลการเรียนรู้ (learning outcome) ผู้บริหารและครูมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถดึงเอาศักยภาพของชุมชนเข้าร่วมบริหารจัดการศึกษาด้านวิชาการ งบประมาณ บุคคล และบริหารทั่วไป และสามารถจัดปัจจัยเกื้อหนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนให้เข้ามาแสดงบทบาทการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจน</p>

ตาราง 4.23 (ต่อ)

กรณีศึกษาที่ 1	กรณีศึกษาที่ 2
<p>สิ้นสุดกระบวนการ ผลผลิต (product) ด้านวิชาการ พบว่าโรงเรียนมีหลักสูตรสถานศึกษาที่ชุมชนร่วมคิดร่วมทำ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ประสบผลสัมฤทธิ์โดยมีหลักฐานเกียรติบัตรเป็นเครื่องยืนยันความสำเร็จ โรงเรียน ผู้บริหาร ครู และนักเรียนได้รับรางวัลมากมาย(ภาคผนวก) และนักเรียนได้รับรางวัลพระราชทาน ถือเป็นเกียรติประวัติและความภาคภูมิใจของชุมชนและโรงเรียน ชุมชนร่วมเป็นวิทยากรในการให้ความรู้แก่นักเรียน ร่วมสนับสนุนสื่อและอุปกรณ์การเรียน</p> <p>ด้านงบประมาณพบว่าชุมชนได้ร่วมเสนอแนะสนับสนุนด้านการเงินโดยการบริจาคทรัพย์สินส่วนตัวร่วมทอดผ้าป่าเพื่อสมทบทุนในการพัฒนาโรงเรียน บริจาคเงินจัดสร้างห้องน้ำห้องส้วม และร่วมบริจาคแรงงานในการจัดทำอาหารกลางวันและการรักษาความปลอดภัย</p> <p>ด้านบุคลากร พบว่าชุมชนนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าร่วมในลักษณะของการเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้ที่จำเป็นแก่เด็กและเยาวชนในท้องถิ่น เช่น การสร้างอาชีพ การผลิตดอกไม้จันทน์ การทำขนมไทย และชุมชนยังได้ร่วมเป็นคณะกรรมการในการคัดเลือกและสรรหาบุคลากรในตำแหน่งอัตราราชการ</p> <p>ด้านการบริหารทั่วไป พบว่า ชุมชนร่วมจัดสภาพแวดล้อมและบริบทของโรงเรียนให้สวยงาม น่าอยู่ เช่น การทำป้ายนิเทศ การทำน้ำตก การร่วมตกแต่งอาคารสถานที่ต่าง ๆ เช่น สวนหย่อม สนามกีฬา สนามเด็กเล่น สระน้ำ สวนสมุนไพรสวนกล้วย ร่วมเป็นเจ้าของที่รักษาความปลอดภัยให้กับทรัพย์สินของทางโรงเรียน เช่น การเป็นเวรยามในช่วงเวลากลางวัน การใช้สถานที่ภายในชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ภายนอกสำหรับนักเรียน เช่น เรือนเพาะชำเห็ด ศูนย์การศึกษาศาสนา วันอาทิตย์ เป็นต้น</p>	<p>สิ้นสุดกระบวนการ และผู้ปกครองและชุมชน ตระหนักรู้และเข้าใจการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และร่วมแสดงบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดกระบวนการ</p> <p>ผลผลิต (product) สถานศึกษามีรายงานเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินการและผลการดำเนินการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ดังนี้</p> <p>ด้านวิชาการ พบว่า มีโครงการ “การจัดหาสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา” ผลที่ได้รับ “ชุดเครื่องฉายโปรเจกเตอร์ 1 ชุด คอมพิวเตอร์เน็ตบุ๊ก 1 เครื่อง” โครงการใหม่ “โครงการที่เลี้ยงประจำคุ่ม” “โครงการจัดหาสื่อการสอนประจำห้อง”</p> <p>ด้านงบประมาณ พบว่า มีโครงการ “การระดมทุนและการสรรหางบประมาณเพื่อการบริหาร” ผลที่ได้รับ เงินทุนบริจาค จำนวน 112,000 บาท โครงการใหม่ที่สานต่อคือ “โครงการผ้าป่าข้าวเปลือก”</p> <p>ด้านบุคลากร พบว่า มีโครงการ “การจัดหาครูอาสาสมัครและวิทยากรท้องถิ่น” ผลที่ได้รับ รายนามวิทยากรท้องถิ่นจำนวน 16 รายชื่อ ครูอาสาสมัครจำนวน 1 คน โครงการใหม่ที่สานต่อ คือ “การนำวิทยากรมาให้ความรู้แก่นักเรียนอย่างเป็นระบบ”</p> <p>ด้านการบริหารงานทั่วไป พบว่า มีโครงการ “การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม” ผลที่ได้จากโครงการ อาคารได้รับการซ่อมแซมหลังคา ห้องน้ำได้รับการทาสีและปรับสภาพให้สวยงามน่าใช้ จำนวน 1 แห่ง อาคารเรียนได้รับการทาสี จำนวน 1 แห่ง โครงการใหม่ “โครงการรั้วรอบโรงเรียน” “โครงการสร้างห้องน้ำห้องส้วม”</p>

จากตาราง 4.23 พบว่า ผลที่ได้รับได้ถูกจัดแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ประเภทแรกเป็นผล การเรียนรู้ พบว่า ไม่แตกต่างกัน นั่นคือในส่วนของโรงเรียนซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารและบุคลากร มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม เห็นประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัด การศึกษา พร้อมแสดงบทบาทการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มศักยภาพ ในส่วน ของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และบุคคลอื่นในชุมชน รู้และ เข้าใจในบทบาทการมีส่วนร่วม และแสดงพฤติกรรมกรรมการมีส่วนร่วมตามบทบาทที่ได้รับอย่างเต็ม ศักยภาพ โดยการร่วมกิจกรรมการวิเคราะห์สภาพปัญหา หาแนวทางในการแก้ไขปัญหา ดำเนินการแก้ไขปัญหาคตามแนวทางที่กำหนดไว้ ปรับปรุงและพัฒนากระบวนการต่าง ๆ ให้ดีขึ้น นอกจากนี้ชุมชนยังเกิดความตระหนักในความสำคัญของการมีส่วนร่วม เนื่องจากหลังที่ชุมชน B ได้ร่วมแสดงบทบาทการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นโครงการจนเสร็จสิ้นโครงการ ชุมชน B ยังได้ สานต่อโครงการใหม่เพิ่มการพัฒนาสถานศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ในประเด็นอื่น ๆ

ประเภทที่สองผลผลิต เมื่อจำแนกการนำเสนอในประเด็นย่อยได้แก่ ด้านวิชาการ ระบบประมาณ บุคลากร และการบริหารทั่วไป พบว่าในเชิงปริมาณและคุณภาพมีความแตกต่างกัน อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามการพัฒนาการมีส่วนร่วมจะให้บรรลุตามวัตถุประสงค์สูงสุดจำเป็น อย่างยิ่งต้องอาศัยเวลา และการกระตุ้นให้เกิดความต่อเนื่อง ดังนั้นแม้ในเชิงปริมาณ ผลงานที่เกิด จากชุมชน B จะมีปริมาณน้อยกว่า แต่ก็ถือเป็นผลสำเร็จในขั้นต้นที่ ชุมชน B จะใช้เป็นแรง ขับเคลื่อนการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในชุมชนแห่งนี้ได้อย่างเต็ม ศักยภาพและต่อเนื่องต่อไป

ตาราง 4.24 ผลการเปรียบเทียบแนวทางการนำรูปแบบไปใช้

กรณีศึกษาที่ 1	กรณีศึกษาที่ 2
<p>ขั้นที่ 1 ขั้นการสร้างศรัทธาและการให้โอกาส สถานศึกษาจะต้องเริ่มตระหนักและให้ความสำคัญกับ ความรู้สึกของชุมชน ดังนั้นการร่วมระดมความคิด ภายในสถานศึกษาเองจึงเป็นจุดเริ่มต้นที่โดยการ วิเคราะห์หาจุดแข็งภายในสถานศึกษาแล้วนำมาเพื่อ การประชาสัมพันธ์ให้เห็นถึงความตั้งใจจริงของ สถานศึกษาในการที่จะร่วมพัฒนาเด็กและเยาวชน พัฒนาท้องถิ่นและชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ</p> <p>ขั้นที่ 2 ขั้นการระดมความคิด โดยการประสานงาน กับผู้นำชุมชน หรือการเรียกประชุมผู้ปกครองเพื่อเรียน ปรึกษา ชี้แจงให้เห็นถึงสภาพการณ์ดำเนินการ และ สภาพปัญหาของสถานศึกษาและชุมชน</p>	<p>แนวทางการนำรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วม ของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของ สถานศึกษาขนาดเล็กไปใช้ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน</p> <p>ขั้นที่ 1 การเตรียมการ เป็นขั้นของการสำรวจสภาพ ศึกษารูปแบบและจัดทำแผนงาน</p> <p>ขั้นที่ 2 การดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นของการจัด ประชุมคณะกรรมการ อบรมพัฒนาบุคลากร จัด ประชุมเชิงปฏิบัติการชุมชนและสนับสนุนการ ปฏิบัติการตามแผนชุมชน โดยเริ่มจาก</p> <p>2.1 ขั้นการสร้างศรัทธาและการให้โอกาส</p> <p>2.2 ระดมความคิด โดยการประสานงานกับ ผู้นำชุมชน หรือการเรียกประชุมผู้ปกครองเพื่อเรียน ปรึกษา</p>

ตาราง 4.24 (ต่อ)

กรณีศึกษาที่ 1	กรณีศึกษาที่ 2
<p>ขั้นที่ 3 ขั้นการวางแผน เป็นขั้นตอนของการเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของปัญหากระบวนการดังกล่าวอาจดำเนินการในลักษณะของคณะกรรมการและชุมชนพร้อมด้วยคณะครูในสถานศึกษาในการร่วมวางแผนการดำเนินการและหาแนวทางในการแก้ไขสภาพปัญหาในแต่ละประเด็น</p> <p>ขั้นที่ 4 ขั้นการดำเนินการตามแผน เป็นขั้นตอนของการดำเนินการตามแผนที่แต่ละโครงการได้วางไว้ เก็บข้อมูล ศึกษา วิเคราะห์ ในขั้นตอนนี้ควรเป็นการดำเนินการร่วมกัน</p> <p>ขั้นที่ 5 ขั้นการประเมินผลและปรับปรุง ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนของการนำข้อมูลและผลงานที่ได้จากขั้นตอนที่ 4 มาร่วมวิเคราะห์ถึงความสอดคล้องและความคุ้มค่าของผลที่ได้รับว่ามากน้อยเพียงใด บรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่</p> <p>ขั้นที่ 6 ขั้นการร่วมรับผิดชอบและร่วมรับผลประโยชน์ ในขั้นตอนนี้ไม่ว่าผลที่ได้รับในขั้นตอนที่ 5 จะประสบความสำเร็จหรือไม่ก็ตาม ทั้งสถานศึกษาจะร่วมกันในการรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้น โดยการนำผลงานและแผนงานเข้าสู่กระบวนการในขั้นตอนที่ 1 อีกครั้งเพื่อการพัฒนาและปรับปรุง หรือทำให้ดียิ่งขึ้นต่อไป</p>	<p>2.3 การวางแผนคณะกรรมการและชุมชนพร้อมด้วยคณะครูในสถานศึกษาในการร่วมวางแผนการดำเนินการและหาแนวทางในการแก้ไขสภาพปัญหา</p> <p>ขั้นที่ 3 การตรวจสอบและประเมินผล เป็นขั้นของการที่สถานศึกษาและชุมชนร่วมกันตรวจสอบถึงความสำเร็จของแผนการ สร้างจิตสำนึกร่วมและส่งเสริมการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนการดำเนินการตามขั้นตอนย่อยดังนี้</p> <p>3.1 การดำเนินการตามแผน เป็นขั้นตอนของการดำเนินการตามแผนที่แต่ละโครงการได้วางไว้ เก็บข้อมูล ศึกษา วิเคราะห์ ในขั้นตอนนี้ควรเป็นการดำเนินการร่วมกัน</p> <p>3.2 การประเมินผลและปรับปรุง โดยการร่วมวิเคราะห์ถึงความสอดคล้องและความคุ้มค่าของผลที่ได้รับ</p> <p>3.3 ร่วมรับผิดชอบและร่วมรับผลประโยชน์กับสิ่งที่เกิดขึ้น โดยการนำผลงานและแผนงานเข้าสู่กระบวนการพัฒนาและปรับปรุง หรือทำให้ดียิ่งขึ้นต่อไป</p>

จากตาราง 4.24 พบว่าแนวทางการนำรูปแบบไปใช้แตกต่างกันไม่ชัดเจน ซึ่งมีทั้งหมด 6 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 ขั้นการสร้างศรัทธาและการให้โอกาส ขั้นที่ 2 ขั้นการระดมความคิด ขั้นที่ 3 ขั้นการวางแผน ขั้นที่ 4 ขั้นการดำเนินการตามแผน ขั้นที่ 5 ขั้นการประเมินผลและปรับปรุง ขั้นที่ 6 ขั้นการร่วมรับผิดชอบและร่วมรับผลประโยชน์ ในส่วนของกรณีศึกษาที่ 2 ได้เพิ่มขั้นเตรียมการในระยะแรกเริ่มโครงการแล้วเข้าสู่ขั้นที่ 1-6 ตามลำดับ

ตาราง 4.25 ผลการเปรียบเทียบเงื่อนไขและข้อจำกัดของรูปแบบ

กรณีศึกษาที่ 1	กรณีศึกษาที่ 2
<p>เงื่อนไขและข้อจำกัดเป็นประเด็นสำคัญ ที่นำไปสู่ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการใช้รูปแบบที่ได้มา ดังนั้นจะต้องให้ความสำคัญในเบื้องต้นก่อนนำ</p>	<p>เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก ได้แก่ 2 องค์ประกอบคือด้านสถานศึกษา</p>

ตาราง 4.25 (ต่อ)

กรณีศึกษาที่ 1	กรณีศึกษาที่ 2
<p>รูปแบบไปทดลองหรือพัฒนา ดังประเด็นต่อไปนี้</p> <p>ด้านสถานศึกษา ได้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษาเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา มีความมุ่งมั่นทุ่มเทในการทำงาน รักและศรัทธาในอาชีพ พร้อมและให้การสนับสนุนในกระบวนการดำเนินงานตามรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก</p> <p>ด้านชุมชน ได้แก่ ความพร้อมของชุมชน ชุมชนมีความตระหนักรู้หรือมีความพร้อมในการที่จะพัฒนาตนเอง มีความเสียสละเพื่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และแรงศรัทธาจากชุมชนที่มีต่อสถานศึกษา</p> <p>ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ต้องมีหรือสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และสามารถทำงานร่วมกันได้ และพร้อมที่จะสละเวลาเพื่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามกระบวนการของรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก</p>	<p>และด้านชุมชน ดังต่อไปนี้</p> <p>ด้านสถานศึกษา สถานศึกษาที่จะนำรูปแบบไปใช้ควรเป็นสถานศึกษาขนาดเล็กผู้บริหารสถานศึกษาเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาและมีทักษะการสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ครูและบุคลากรมีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น สถานศึกษามีแกนนำที่สำคัญและพร้อมที่จะแสดงบทบาทของการเป็นที่ปรึกษาให้กับชุมชน</p> <p>ด้านชุมชน ชุมชนเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม รู้และเข้าใจบทบาทการมีส่วนร่วม และมีความพร้อมที่จะแสดงบทบาทในการพัฒนาการศึกษา และตระหนักในผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา</p> <p>ความสัมพันธ์ที่ดีของสถานศึกษากับชุมชน เกิดจากปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความศรัทธาต่อกัน และสามารถทำงานร่วมกันได้ พร้อมที่จะสละเวลาเพื่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา</p>

จากตาราง 4.25 จะเห็นได้ว่า ทั้งสองกรณีถูกจัดเงื่อนไขข้อจำกัดออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ เงื่อนไขข้อจำกัดด้านสถานศึกษา ด้านชุมชน และด้านความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน แสดงให้เห็นว่าการจะพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาจำเป็นต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดของรูปแบบ และหรือมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาชุมชนดังกล่าวให้เกิดคุณลักษณะตามเงื่อนไขที่กำหนดเป็นประการแรก จึงเข้าสู่กระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมต่อไป

จากการเปรียบเทียบข้อมูลในประเด็นรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก กับรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก ในประเด็น ความเป็นมาและความสำคัญของรูปแบบ ความหมายและวัตถุประสงค์ แนวคิดทฤษฎี บริบทและตัวป้อน กระบวนการ ผลที่ได้รับ แนวทางการนำรูปแบบไปใช้ และเงื่อนไขข้อจำกัดของรูปแบบพบว่า แม้บริบทของชุมชนที่ใช้เป็นพื้นที่ในการถอดแบบจะแตกต่างกับบริบทที่ใช้ในการทดลองในบางประเด็น เช่น สภาพภูมิประเทศ

ประเพณีวัฒนธรรม ระบบการเมืองการปกครอง แต่ภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดของรูปแบบ ทำให้สามารถนำมาปรับและประยุกต์ใช้ได้จริงและบรรลุตามวัตถุประสงค์ นั้นหมายความว่า บริบทที่แตกต่างกันไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน แต่ขึ้นอยู่กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษา

ดังนั้นการเปรียบเทียบข้อมูลในส่วนนี้จึงเป็นการอธิบายในเชิงวิชาการว่า แม้บริบทของสถานศึกษาและชุมชนจะมีความแตกต่างกัน แต่การจะนำรูปแบบไปใช้ถ้าอยู่ภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดของรูปแบบนั้นคือ ผู้นำรูปแบบไปปรับประยุกต์ใช้สามารถจัดองค์ประกอบบางอย่างให้เข้ากับเงื่อนไขและข้อจำกัดของรูปแบบได้ ก็สามารถที่จะดำเนินการพัฒนาการมีส่วนร่วมได้ตามแนวทางของรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก

ผลที่ได้รับจากการดำเนินการตามรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก แม้จะไม่เทียบเท่ากับต้นแบบ(กรณีศึกษาที่ 1) แต่การใช้รูปแบบดังกล่าวในการพัฒนาชุมชนถือเป็นการปูพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชนและเป็นการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต เนื่องจากการพัฒนาการมีส่วนร่วมจำเป็นต้องมีความต่อเนื่องและอาศัยระยะเวลาเพื่อการบรรลุเป้าหมาย

ตอนที่ 4 ประสพการณ์และบทเรียนรู้จากการพัฒนารูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก

การศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยยึดหลักการมีส่วนร่วม หลักการแนวคิดการศึกษาชุมชน และหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยอาศัยสถานการณ์จริงในการประยุกต์แนวคิดดังกล่าว

จากประสพการณ์ของการลงพื้นที่ทั้งสองแห่งพบว่า “การรวมพลัง” ของทีมงานทุกภาคส่วนด้วยความจริงใจและเข้มแข็งของบุคลากรทุกฝ่าย ถือเป็นกลไกที่สำคัญในการผลักดันและขับเคลื่อนให้งานวิจัยฉบับนี้เดินไปตามขั้นตอนของการวิจัย สามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ การนำเสนอประสพการณ์และบทเรียนรู้ในครั้งนี้ ผู้วิจัยนำเสนอในส่วนที่เห็นว่าน่าจะเป็นบทเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ในวงวิชาการ

การนำรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กที่เกิดจากการถอดประสพการณ์กรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนแล้วนำไปทดลองใช้กับกรณีศึกษาที่ 2 เพื่อพัฒนา และปรับปรุงรูปแบบให้ดียิ่งขึ้นผลจากการ

ดำเนินการ ส่งผลให้โรงเรียนพัฒนาการเพิ่มขึ้นในระดับหนึ่ง อธิบายได้ว่า โรงเรียนมีความเข้มแข็ง มีความเป็นเอกภาพ มีความเป็นกัลยาณมิตรกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมากขึ้น โรงเรียนมีการ ประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ต่อชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ชุมชนเกิดการยอมรับในศักยภาพ และความสามารถ และชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม และมีส่วนร่วมในการจัด การศึกษาภาพลักษณ์ดังกล่าวส่งผลต่อโรงเรียนและชุมชน คือ

1. โรงเรียนและชุมชนมีการทำงานอย่างเป็นระบบ มีการประชุมวางแผนการทำงาน ร่วมกัน มีการมอบหมายงานและหน้าที่งานที่ต้องรับผิดชอบตรงกับความถนัดของแต่ละบุคคล โรงเรียนและชุมชนได้ร่วมกันปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ มีการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล ร่วมกันทั้งระหว่างการทำงานและหลังจากเสร็จสิ้นโครงการ แล้วนำผลงานที่ได้ สภาพปัญหา อุปสรรคที่พบมาร่วมอภิปราย พัฒนา ปรับปรุงให้การดำเนินงานในครั้งต่อไปเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้โรงเรียนและชุมชนเกิดวัฒนธรรมในการทำงานแบบใหม่ มีการติดต่อประสานงาน มีการทำงานอย่างเป็นระบบ มีการสื่อสารกันสองทาง มีการร่วมปรึกษาหารือ ร่วมดำเนินการ พัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

2. โรงเรียนและชุมชนมีการร่วมกันพัฒนาสภาพแวดล้อมและร่วมกันสร้างบรรยากาศที่ เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนมากยิ่งขึ้น โดยส่งเสริมให้ ครูพัฒนาบรรยากาศในชั้นเรียนให้มีความหลากหลาย ชุมชนร่วมจัดป้ายนิเทศโรงเรียนเพื่อเป็น ข้อมูลสำหรับชุมชนและนักเรียน ชุมชนร่วมปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน เช่น สวน เศรษฐกิจพอเพียง สวนสมุนไพร สวนสุขภาพ ชุมชนร่วมจัดเตรียมแหล่งเรียนรู้ภายใน เช่น แปลง การปลูกหอม กระเทียม ฉางเก็บหอมกระเทียม ทำให้นักเรียนได้ใช้เป็นบริบทในการเรียนรู้

3. ผู้บริหารโรงเรียนมีการพัฒนาตนเอง ปรับวิสัยทัศน์ทางการศึกษา ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนติดตาม เหตุการณ์และความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการศึกษา เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับบุคลากรใน โรงเรียน ปรับเปลี่ยนบทบาทตนเองเป็นผู้อำนวยการผู้อำนวยความสะดวก ส่งเสริม สนับสนุน กระตุ้น ยั่วยุ จุด ประกายความคิดให้ขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรในโรงเรียน และส่งเสริมให้ครูปรับเปลี่ยน กระบวนการเรียนการสอน ผู้บริหารสถานศึกษาถือเป็นผู้สร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นภายในชุมชน จาก การสังเกตบรรยากาศการเข้าหาชุมชนของผู้บริหาร พบว่า เป็นบรรยากาศที่สร้างความเป็นกันเอง ยกตัวอย่างพฤติกรรมที่สังเกตได้ ผู้บริหารร่วมรับประทานอาหารกับชุมชน ผู้บริหารร่วมสนุกรสนาน กับชุมชนด้วยการแสดงออกด้านการฟ้อนรำ ทำให้ชุมชนรู้สึกถึงความเป็นกันเองและความไม่ถือ ตัวของผู้บริหาร ส่งผลให้ชุมชนเกิดความรู้สึกทางบวกกับผู้บริหารและโรงเรียน และร่วมเป็นส่วน หนึ่งของการพัฒนาโรงเรียนอย่างเต็มความสามารถ

4. ผู้บริหารโรงเรียนส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูพานักเรียนไปเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ ภายในชุมชน จากการสังเกตในช่วงของการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนใน

การจัดการศึกษา พบว่า ครูได้พานักเรียนไปร่วมเรียนรู้โดยใช้บริบทของชุมชน คือ "วัด" โดยมีผู้แทนองค์กรศาสนาให้การอบรมคุณธรรมจริยธรรม และ "ฉางหอม" โดยมีวิทยากรชุมชนได้ให้ความรู้เกี่ยวกับอาชีพของชุมชนและแนวทางในการประกอบอาชีพ กระบวนการดังกล่าวส่งผลต่อความสมัครสมานสามัคคีให้เกิดขึ้นระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ชุมชนศรัทธาโรงเรียนที่เห็นความสำคัญของอาชีพภายในชุมชน โรงเรียนและนักเรียนเกิดความศรัทธาชุมชนที่ถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้เรียนในการประกอบอาชีพหรือเป็นข้อมูลในการศึกษาและเรียนรู้ต่อไป "ในเรื่องของวิทยากรท้องถิ่นนั้น เราก็จะประสานงาน ก็จะทำให้มาเป็นบางโอกาส เช่นมาช่วยในการสอนเพื่อนำ อาจจะไม่ได้ทำเป็นระบบเต็มที่ เราอาจเชิญท่านมาให้ความรู้ที่นี้ และอาจมีการนำเด็กไปพบที่ชุมชน" (ผู้อำนวยการ: 17022009)

5. ครูและบุคลากรในโรงเรียน ตระหนักและเห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ครูมีความกระตือรือร้นในการศึกษาหาความรู้เพื่อแสดงบทบาทของการเป็นครูที่ปรึกษาโครงการให้กับชุมชน ครูมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนมากขึ้น กระบวนการและพฤติกรรมดังกล่าวส่งผลให้ชุมชนรักและศรัทธาโรงเรียน และร่วมกันสร้างสรรค์รวมพลังทั้งร่างกายและแรงใจในการร่วมพัฒนาโรงเรียน "ปัญหาอุปสรรคก็มีมากครับ..ปีนี้ผมรู้สึกที่ผมเข้าโรงเรียนบ่อย เข้าบ่อยสงสัยอยากเรียนหนังสือใหม่..(หัวเราะ) (เลขานุการโครงการด้านงบประมาณ : 17022009)

6. การดำเนินการโดยใช้พันธกิจการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ส่งผลให้ผู้ปกครองและชุมชนเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษา ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการดูแลเอาใจใส่ต่อการมาเรียนของบุตรหลาน กล้าเสนอแนะ กล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น มีการประสานงานกับโรงเรียนมากขึ้น เช่น การร่วมพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ การเสนอแนะความคิดเห็นอย่างไม่เป็นทางการ การให้ความร่วมมือกับครูที่ปรึกษาโครงการในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นพันธสัญญาร่วม ให้บรรลุวัตถุประสงค์ มีเจตคติที่ดีต่อโรงเรียนมากขึ้น เกิดความชื่นชมและตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน และโรงเรียนเป็นของทุกคนที่ต้องร่วมกันพัฒนาให้ประสบความสำเร็จ "มีการเรียกประชุมกัน.. ตรงนี้เราทำเพื่อลูกหลานของเรา..เราก็มินต์ภูมิใจกับทางคณะศิษย์เก่าของเราที่จบออกไปแล้วเขามีความคิดถึงบ้านเก่า คงเป็นเพราะได้วิชาความรู้ เกิดความกตัญญู จึงได้ทำผ้าป่าเข้าสู่โรงเรียน (ประธานโครงการด้านวิชาการ:17022009)"

ประสบการณ์ดำเนินการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก โดยใช้รูปแบบที่ได้จากการถอดประสบการณ์กรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จด้านการมีส่วนร่วม ผสมกับแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผลจากการดำเนินการดังกล่าวโดยอาศัยการรวมพลังทั้งในภาคสถานศึกษา นักวิชาการภายนอก นักวิจัย และชุมชนส่งผลให้ชุมชนมีความสามัคคีแสดงออกด้วยการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในด้านต่าง ๆ จนประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่ง และพิสูจน์ได้ว่ารูปแบบดังกล่าวสามารถดำเนินการให้บรรลุตาม

วัตถุประสงค์ของการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กได้จริง

อย่างไรก็ตามในช่วงของการดำเนินกิจกรรมตามกระบวนการของการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก ผู้วิจัย นักวิชาการภายนอก โรงเรียนและชุมชน ได้ประสบกับปัญหา อุปสรรค และได้ร่วมดำเนินการหาแนวทางแก้ไขดังต่อไปนี้

ตาราง 4.26 ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข

ปัญหา อุปสรรค	แนวทางแก้ไข
1. บุคลากรยังขาดความรู้ ความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทการส่งเสริม สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ขาดแนวทางในการนำเอาศักยภาพของชุมชนให้เข้ามาแสดงบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา	1. ผู้วิจัย ร่วมกับผู้บริหาร ครู บุคลากรประสานงานกับวิทยากรภายนอกในการจัดประชุมย่อย สนทนากลุ่มเพื่ออภิปรายถึงหลักการและแนวทางที่ชัดเจนในการส่งเสริม สนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
2. บุคลากรภายในสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา นักวิชาการภายนอกชุมชน และผู้ปกครองภายในชุมชน มีภาระหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติเป็นประจำ ภาระหน้าที่ดังกล่าวส่งผลต่อการติดต่อและการประสานงาน เพื่อเรียกกระดมสมาชิกเข้าร่วมประชุมและสนทนา	2. สภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัย ผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรประจำภายในสถานศึกษา ปรับและยืดหยุ่นไปตามสภาพและสถานการณ์ คือ จำนวนสมาชิกที่เรียกกระดมได้แค่ไหนก็จัดการประชุม พบปะ สนทนาตามจำนวนสมาชิกที่สามารถเรียนเชิญได้

จากการดำเนินการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก ผลงานที่ได้รับ มีดังต่อไปนี้

1. ชุมชนและสถานศึกษารณิศึกษาที่ 2 ประสบความสำเร็จในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา เนื่องจากโรงเรียนมีผู้บริหารที่เข้มแข็ง มีบุคลากรที่มีความสามัคคี ชุมชนมีความพร้อมในการร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการศึกษา เป็นปัจจัยที่สำคัญในการทำให้กระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กดำเนินไปได้อย่างประสบผลสำเร็จและบรรลุวัตถุประสงค์ตามสภาพ

2. ผู้บริหารสถานศึกษามีคุณลักษณะเฉพาะตัว คือ ความสามารถในการสร้างศรัทธาและความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นภายในชุมชน เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนา มีความรู้ความสามารถ

จากการศึกษาวิเคราะห์ "รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก" ที่ได้นำเสนอไปแล้วนั้น พบว่ากระบวนการสังเคราะห์งานวิจัยก่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์ในลักษณะบทเรียนรู้ที่ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะเป็นประโยชน์

ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการมีส่วนร่วมโดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก โดยนำเสนอในประเด็นต่อไปนี้

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมถือเป็นกระบวนการของการแสวงหาความรู้ร่วมกันของผู้คนที่หลากหลายมีความแตกต่างด้านความคิด ความเชื่อ แต่จะต้องมาหลอมรวมกันโดยอาศัยหลักการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมเรียนรู้ และร่วมรับผิดชอบจากสิ่งที่คิดร่วมกัน เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้เพื่อนำไปใช้ได้จริง มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เกิดการพัฒนาในชุมชนในสังคมและแม้แต่ตัวของผู้ร่วมในการเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาด้วยกัน

กระบวนการวิจัยในลักษณะนี้จึงไม่ใช่เพียงนักวิจัยไปนำข้อมูลมาจากกลุ่มเป้าหมายเฉย ๆ แต่กลับเป็นคนในท้องถิ่น เจ้าของเรื่อง เจ้าของปัญหา นั่นคือประชาชนหรือชุมชนมีส่วนร่วมในการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย โดยอาศัยหลักการร่วมปฏิบัติ การลงมือทำ หรือเรียนรู้จากการลงมือทำนั่นเอง เป็นการเพิ่มบทบาทของกลุ่มเป้าหมายให้มีส่วนร่วมมากกว่าคนให้ข้อมูล ให้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำ ตั้งแต่การค้นหาปัญหาหรือเห็นปัญหาด้วยกัน ลงมือรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาแนวทางของคำตอบหรือการแก้ไขปัญหา ลงมือลงมือทำเพื่อแก้ปัญหาเกิดความภาคภูมิใจ เกิดความมั่นใจเมื่อประสบความสำเร็จ และร่วมกันรับผิดชอบเมื่อเกิดความล้มเหลวหรือเกิดความผิดพลาด และสามารถสรุปบทเรียนทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวหรือความผิดพลาด เพื่อที่จะได้สามารถคิดวิเคราะห์แก้ไขปัญหาคิดได้ดียิ่งขึ้นในลำดับต่อไป

ไม่มีการเรียนรู้ใดมีคุณค่าและทรงพลังเท่าการเรียนรู้ที่เกิดจากการลงมือทำด้วยตนเอง เพราะมันเกิดขึ้นภายในตัวเองและทักษะกระบวนการดังกล่าวจะอยู่ติดตัวเราตลอดไป โดยกระบวนการวิจัยในลักษณะนี้จะช่วยให้คนที่มีส่วนร่วมนั่นคือชุมชนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างเป็นระบบ ทำให้รู้ว่าข้อมูลนั้นมีประโยชน์มีความสำคัญอย่างไร จะทำข้อมูลให้เป็นความรู้ได้อย่างไร และเอาความรู้ไปใช้ทำอะไรสำหรับตัวเอง และสำหรับชุมชนได้บ้าง

ด้วยเหตุนี้ การวิจัยแบบมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงหรือแก้ปัญหาจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ต้องไข่มุมมอง ความรู้และวิทยาการหลากหลายสาขาจากคนหลายกลุ่ม ตั้งแต่ นักวิจัย นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญแขนงต่าง ๆ ที่สำคัญคือเจ้าของพื้นที่ที่เป็นผู้นำ เป็นผู้รู้ชาวบ้านและแม้กระทั่งชาวบ้านคนธรรมดา ด้วยกันให้เข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด เพราะปัญหาหนึ่ง ๆ โดยเฉพาะปัญหาของชุมชนท้องถิ่นย่อมไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยความรู้สาขาใดสาขาหนึ่งหรือโดยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น

การทำวิจัยถือเป็นทักษะอย่างหนึ่ง เป็นทั้งทักษะชีวิตและทักษะทางความคิด ทางปัญญา ไม่มีใครมีทักษะนี้มาตั้งแต่เกิด แต่ทุกคนสามารถเรียนรู้ฝึกฝนได้ แม้แต่คนที่อ่านหนังสือไม่ออก เขียนหนังสือไม่ได้ก็เป็นนักวิจัยได้ เพราะจริง ๆ แล้วมนุษย์ทุกคนก็มีความเป็นนักวิจัยอยู่ในตัวโดยไม่รู้ตัวอยู่แล้ว ตั้งแต่การหาอยู่หากิน ประทับชีวิต การปะทะสังสรรค์

ดังนั้น เป้าหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจึงมิใช่เพียงแค่ให้ได้คำตอบแก่หัวข้อหรือโจทย์วิจัยเท่านั้น เป้าหมายที่สำคัญกว่านั้นก็คือการทำให้การวิจัยเป็นทักษะชีวิต เป็นทักษะทางความคิด ทางปัญญา ทำให้การแก้ปัญหาและหาคำตอบด้วยการใช้ปัญญาที่เกิดจากกระบวนการวิจัยกลายเป็นวิถีชีวิตของทุกคนในสังคม โดยเฉพาะคนในชุมชนที่เป็นรากฐานสำคัญของสังคมไทย

ด้านคุณลักษณะส่วนตัวของนักวิจัยภายนอก ควรเป็นที่ยอมรับของผู้บริหารและคณะครู มีวุฒิ ประสบการณ์ เป็นผู้นำทางวิชาการ บุคลิกภาพการวางตัวเหมาะสม เป็นกัลยาณมิตรกับทุกคนทำงานตามหน้าที่เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับบางประการสามารถร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการแก้ไขปัญหาได้ ให้คำปรึกษาและเสนอแนะแนวทางการพัฒนาโครงการ การแก่ชุมชนได้ มีความกระตือรือร้นในการทำงาน มีมนุษยสัมพันธ์ดี จริงใจ เปิดเผย ใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น สุชุมรอบคอบ ริเริ่มสร้างสรรค์ รอบรู้หลายด้าน สุภาพอ่อนโยน ให้เกียรติกับทุกคนในชุมชน และเป็นกำลังใจให้เกิดการพัฒนาในทุก ๆ งาน

ด้านกระบวนการทำงานของนักวิจัยภายนอก มีการประสานงานกับทางโรงเรียนและชุมชน วิธีการพัฒนา มีความสอดคล้อง ตรงตามความต้องการของโรงเรียนและชุมชน ช่วยเหลือบุคลากรในโรงเรียนให้สามารถนำความรู้ความเข้าใจที่ได้ไปปฏิบัติให้ได้มากที่สุด ให้กำลังใจเพื่อนครู หัวหน้าโครงการและทีมงานในชุมชนในการปฏิบัติหน้าที่ ให้ความช่วยเหลืออย่างจริงใจโดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ มีความตรงต่อเวลา สร้างกระบวนการทำงานที่เป็นระบบ มีการวางแผนอย่างมีขั้นตอน ยึดชุมชนและโรงเรียนเป็นสำคัญ ช่วยให้ชุมชนเกิดความรู้ความเข้าใจงานอย่างเป็นระบบ และทำงานร่วมกับทุกคนได้เป็นอย่างดี

ด้านผลงานของนักวิจัยภายนอก ผลงานของโรงเรียน และผลงานของชุมชนควรเป็นผลงานที่สร้างความพึงพอใจแก่ผู้บริหาร ครูและชุมชน

ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นกับนักวิจัย

1. เวลาของนักวิจัยภายนอกในแต่ละช่วงชั้นของการปฏิบัติงานโครงการแต่ละชั้นตอนมีความจำกัด
2. การทำงาน อาชีพของคนในชุมชนมีเวลาว่างไม่ตรงกัน ส่งผลต่อการติดตาม การให้คำปรึกษา การนัดหมายเพื่อพบปะสนทนา
3. นักวิชาการภายนอกมีภารกิจประจำที่ต้องทำ ถ้าได้การนิเทศการอบรมอย่างต่อเนื่องจะส่งผลต่อความรู้ความเข้าใจ

สรุปได้ว่า ประสบการณ์และบทเรียนรู้จากการนำรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กไปใช้กับชุมชน โดยใช้การวิจัยเชิง

ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ต้องพบกับอุปสรรคนานัปการ แต่ก็สามารถผ่านพ้นไปได้ ด้วยความมุ่งมั่น ความร่วมมืออย่างดียิ่ง กอปรกับพันธสัญญาที่แน่วแน่ของสมาชิกในชุมชนทำให้เกิดประสบการณ์ที่ทรงคุณค่า และที่สำคัญกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวิจัยครั้งนี้ คือ ชุมชน ณ ถึงที่สุดเมื่อการวิจัยจบสิ้นลง ผู้วิจัยคาดหวังว่าคุณสมบัติของการเป็นนักวิจัยน่าจะติดตัวชุมชน ให้สามารถดำเนินการพัฒนาชุมชน พัฒนาสถานศึกษา พัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่องต่อไปได้ไม่มากก็น้อย กระบวนการคิดวิเคราะห์ การวิพากษ์ การนำเสนอความคิดเห็น การหามติร่วมของกลุ่ม รวมทั้งการสร้างแผนงานและการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า สุดท้ายคือการนำเสนอข้อมูลที่ได้อย่างเป็นระบบ ให้กับชุมชนด้วยกันได้รับรู้ รับทราบ ทักษะที่เกิดขึ้นนี้ ถือเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ส่งผลต่อการพัฒนาสังคมต่อไป